

JUHA-MATTI HUUSKO

KUHMOLAISTEATTERI

Tämä versio on tehty 20. elokuuta 2020

Sisältö

<i>Ennen Kelo</i>	7
<i>Kelo alkaen vuodesta 1965</i>	15
<i>Vartioitu kylä 1944 -elokuva kuvataan</i>	35
<i>Vartioitu kylä 1944 ilmestyy</i>	49
<i>Vartioitu kylä 1944 -elokuvasta keskustellaan</i>	101
<i>Vartioitu kylä 1944 -näyttelijöistä</i>	113
<i>Multikangas alkaen vuodesta 1979</i>	117
<i>Lapsiteatteri</i>	127
<i>Sisänäytelmät</i>	139
<i>Hakemisto</i>	169

Johdanto

Muistelmien keräämistä

Kuhmon nuorisoseura ry täyttää 60 vuotta vuonna 2021. Tämä kirja sisältää historiaa.

Tuliko mieleen jokin hyvä muisto?

Soita tai lähetä samantien viestiä, jotta asia ei unohdu:

Juha-Matti Huusko

puh. 040 528 2815

juha-matti.huusko@uef.fi

Ennen Keloä

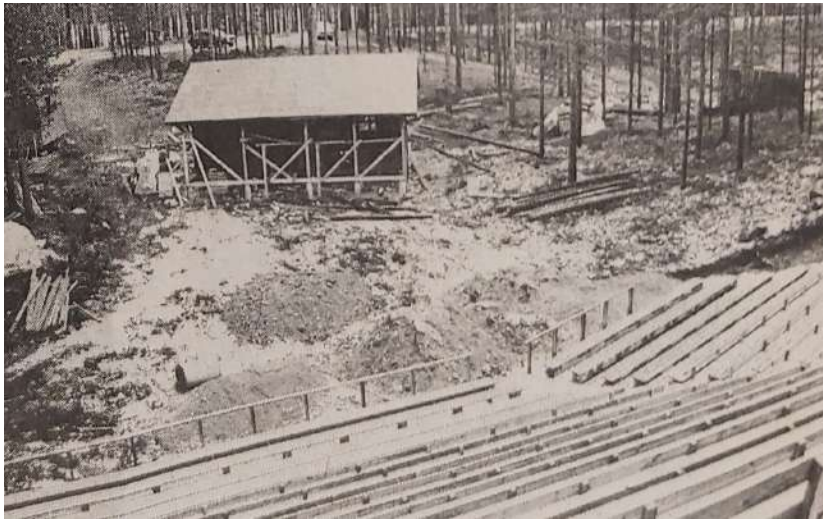

Näytelmiä on esitetty muun muassa Tuupalan myllypirtillä, joka oli lähellä Pajakkakoskea.

Kuva 1: Kaarina Heikkinen, Martti Kinnunen, Kauko Soirila, Liisa Merentie, Liisa Kärki, Sillankorvan Uno Huotari, tohtorinna Mirjam Nurminen, Jussi Koivusilta, Irja Ivanoff, Mirja Blomqvist (kuhmolainen Pajakkasillan takaa). Oikealla Reino Kääriäinen, Eino Väätäinen tai joku muu.

Tuupalan Myllypirtiltä Multikankaalle

Pitäjäsriviä 1978-11

Harrastajateatterin perinteet Kuhmossa ulottuvat pitkälle, viime vuosisadan tupa- ja seuranäyttämöille. Kuhmolainen pitää näytelmistä, olipa hän näyttämöllä tai katsomossa eikä sitä aina tiedä, mikä on näyttämö ja mikä katsomo, sillä kuhmolainen yleisö tempautuu mukaan näytelmään ja saattaa myös osallistua...

Muutama Kuhmolaisteatterin nykyisestä väestä oli mukana jo 1950-luvulla, jolloin Tuupalan myllypirtillä käväisivät Antintalon kesävieraat, Vetelys ja Peräkylän profeetta.

1960-luvun alussa kesäteatteriesitykset vakiintuivat osaksi Kuhmon kesää. Uiton rannassa nähtiin Rykmentin murheenkryyni ja oltiin Tukijoella.

Kelolle siirryttiin vuonna 1965 Kun ruusut kukkivat -näytelmällä. Siellä samalla kumisevalla kummulla temmelsivät Seitsemän veljestä (1966 ja 1968). Vuodesta 1969 lähtien kesäteatteri on ollut viimeistä piirtoaan myöten kuhmolaisteatteria, kun Unto E. Heikura aloitti näytelmien kirjoittamisen. [Tietovisailu: Mikä on Unto E. Heikuran toinen etunimi?]

Härkähäät oli Unto E. Heikuran ensimmäinen näytelmä. Härkähäitä esitettiin kolmena perättäisenä kesänä (1969, 1970 ja 1971). Sitä seurasivat Kettuvaari (1972 ja 1973), Vartioitu kylä (1974 ja 1975), talvella 1975 Kuhmolaisteatteri ja Kuhmon elokuvakerho valmistivat yhteistyönä Yli nollarajan. Vuonna 1976 Unto E. Heikuran kirjoittaman näytelmän "Pihkasetelit" esitti Kajaanin kaupunginteatteri Kajaanissa ja vieraili samalla näytelmällä Kuhmossa kaksi kertaa. Peräkylän profeetta käväisi uudelleen Kuhmolaisteatterissa kesällä 1976.

Sisätiloissa esitettiin keväällä 1977 Salakaato. Kesällä 1977 oli jäl-

leen Unto E. Heikuralta valmistunut uusi näytelmä Kylän viimeinen nainen, jota esitettiin myöskin kesällä 1978. Maaliskuussa 1978 sisätiloissa käväisi 4 kertaa Ruma Elsa. Ruma Elsa palaa uudelleen näyttämölle Römppäviikolla.

Kuhmolaisteatteri on tehnyt lukuisia vierailuja eri Kainuun kuntiin. Muun muassa Härkähäät käväisivät Sotkamossa, Yli nollarajan Kajaanissa, Peräkylän profeetta Nurmeksessa, Ruma Elsa Kostamuksessa. 12.11. Ruma Elsa vierailee Muhoksella.

Televisiossa on Kuhmon kesäteatterin näytelmistä esitetty Rykmentin murheenkryyni ja Kettuvaari.

Nyt on Kuhmon kesäteatterissa tapahtumassa mullistavia muutoksia, kesäteatteri muuttaa majaa Kelolta Multikankaalle. Matkaa Multikankaalle keskustasta on noin 6 km Hyrynsalmen tietä, eli hiukan enemmän kuin Kelolle. Katsomoon mahtuu 450 henkeä. Avajaiset ovat ensi kesänä. Näytelmää etsitään parhailaan. Siispä hyvät kuhmolaiset, tapaamme ensi kesänä uudessa ja upeassa kesäteatterissa Multikankaalla.

Kuhmolaisteatterin katsojamäärät 1969-1978

Härkähäät 1969, 1970, 1971, yht. 12.500 henkeä

Kettuvaari 1972, 1973, 10.400

Vartioitu kylä 1974, 1975 12.000

Yli nollarajan 1975 1.350

Peräkylän profeetta 1976, 12 esitystä, 5.982

Salakaato 1977, 7 esitystä, 1.596

Kylän viimeinen nainen 1977, 1978, 21 esitystä, 8.459

Ruma Elsa 1978, 5 esitystä, 1.900,

esitykset jatkuvat

Harraste "Teatteriharrastus tarpeen pitäjillä"

Kainuun Sanomat 28.3.1975

Kuhmolainen Liisa Kärki, 51, on ollut harrastajanäyttelijä 16-vuotiaasta alkaen. Innostus heräsi Kuhmon vanhan työväentalon ahtaalla näyttämöllä, jolla jo Liisa Kärjen isä ja täti olivat näyttelleet.

Vuosien mittaan mahtuu paljon kappaleita. Mieleenpainuvimpia ovat kesäteatterin esitykset, jotka alkujaan tapahtuivat Pajakkakosken rannalla.

"Minulla on ollut melkein aina emännän osia. Eniten kuitenkin tykkäsin parikymmenkesäisenä, kun sain näyttellä 90-vuotiasta mummoa "Rantalassa"-nimisessä näytelmässä.

Viime vuosina Kuhmon kesäteatteri on vetänyt erittäin hyvin yleisöä. Liisa Kärki on ollut kesäteatterin näyttelijänä seitsemänä peräkkäisenä kesänä. "Vartioitu kylä" jäi väliin ulkomaanmatkan takia.

"Ei näyttelemistä malta jättää, kun se on kerran tarttunut veriin. Niin kauan ainakin täytyy olla mukana, että saa nuoria innostumaan tilalle".

Liisa Kärki toimii lastenhoitajana Kuhmon terveyskeskuksen synnytysosastolla. Vuorotyö luonnollisesti haittaa näytelmäharrastusta. [Onni Kärki oli töissä työvoimatoimistossa. Ajoi Aumalaan polkupyörällä kutsumaan Perttiä töihin mustoskoskelle. Myöhemmin palvelu ei ollut niin hyvää.]

Vuorosanojen opetteleminen ei ole ongelma. Tosin iän karttuessa saa lukea hieman tiiviimmin.

Liisa Kärjen mielestä pitäjällä täytyisi olla omaa teatteriharrastusta. Esimerkiksi Kainuussa ei Kajaani-alueatteri pysty palvelemaan riittävästi.

Yleisö tulee myös mielellään katsomaan oman kylän väkeä näyttämöllä. Kuhmossa on kesäteatterin menestys tästä selvä osoitus.

Kuhmon harrastajateatterilaiset eivät saa työstään palkkiota. Teatteriretkiä ja yksi Tanskan matka on kylläkin järjestetty.

Kesäteatteriaika on tiivis, sillä heinäkuun ajan näytöksiä on kolme viikossa. Harjoitukset alkavat talvella, aluksi kerran viikossa, mutta ensi-illan lähestyessä tiheämmin.

Näytelmien arvostelua Liisa Kärki pitää tarpeellisena. "Mennessään tietää, että asettuu arvostelun kohteeksi. Lehtiarvosteluista voi saada vihjeitä korjattavista virheistä".

"On kuitenkin väärin, että arvostelu tehdään ensi-illan perusteella. Ensi-ilta on aina tavallista jäykempi", Liisa Kärki totesi.

Kuhmon kesäteatteria vuodelta 1955. Kauko Soirila (vas.), Liisa Kärki ja Jussi Koivusilta näytelmässä Vetelys.

”Vetelys” Kuhmon kesäteatterissa

Kainuun Sanomat 1955

Juhannusaattona oli Kuhmon Näytelmäkerholla ensi-ilta, ulkoilmateatteriesitys Tuupalan luonnon kauniilla Myllypirtin pihamaalla. Kerho esitti kauniin sään ja kolmeensataan nousevan yleisöjoukon myötäilemänä Raudseppin kirjoittaman 4-näytöksisen komedian ”Vetelys”.

Tämä Al-Anttilan suomentama kansannäytelmäkomedia onkin onnistunut näytelmävalinta ulkoilmaan. Näytelmä tulee vielä saamaan monta täyttä katsomoa, sillä se on hyvin yleisöön menevä. Näytelmä kertoo maalaiselämästä parin vuosisadan takaa. Näytelmä tapahtuu Näsnäruudan talossa, jota leskiemäntä ja hänen poikansa Kustav hallitsevat, emäntä on jo vanha ja hänen poikansa laiska vetelys, jotta talo on päässyt rappeutumaan. Sitten Kustav saa testamentin sedältään, sitä oli ennen kuolemaansa laatinut testamenttiin muutamia pykälää ja niiden ympärille punoutuukin sitten näytelmän kummellustäyteinen juoni.

Ulkoilmaesitys asettaa ohjaajalle monia vaikeuksia. Ohjaaja Hannes Nenola oli saanut luoduksi näytelmään monta herkullista tilannetta ja näytelmän kokonaisuuden hyvin hallittua. Miinuksena on kuitenkin ohjaajan tilille asetettava Maalin ja Tiiun kaksinpuhelu 3-näytöksessä.

Näytelmän nimihenkilö ”Vetelys” Kustav Näsnäruudan poika Kauko Soirila, tarjosi yleisölle hyvin hallitun tyyppin saadenkin hyvästä esityksestään yleisön jakamattoman suosion. Näsnäruudan emäntä, Liisa Kärki, oli hyvä tyyppi väärävarisine piippuineen. Kirkkoväärti, alias Jussi Koivusilta, oli kerrassaan mainio, hänen kuuluva äänensä ja hyvä liikehtely nostikin roolin näytelmän parhaimpiin. Tiiu, kirkkoväärtin tytär Eine Nissinen omaa hyvän ulkomuodon, mutta tällä kertaa näytti, että hän ei päässyt oikein roolinsa sisälle. Maali, Näsnäruudan palvelija Kaija Heikkinen, ensikertalaisena näyttämöllä, on hyvillä näyttelijälahjoilla varustettu. Jooseppi, Näsnäruudan renki Hannes Nenola vei roolinsa varmaotteisesti, mutta kurkkukipu haittasi äänen kuuluvaisuutta. Eedo, Näsnäruudan paimenpoika Voitto Huotari oli rooliin sopiva tyyppi, mutta hiukan enemmän eläytymistä rooliin olisi kaivannut.

Yleisenä toteamuksena esityksestä havaitsi, että näyttämötoiminta on Kuhmossa mennyt aimo askeleen eteenpäin. ”Vetelys” on esitys, joka [puuttuu hieman]

Tule Kuhmoon, koe

Matkailuesite 1968

Kuhmolainen - Konsta Pylkkäsen heimolainen - osallistuu alttiisti kulttuuririentoihin, kiistelee flyygelin ostosta kunnalle ja rakentelee korsuja rauhanajan matkailusotaa varten.

Kuhmolainen pitää näytelmistä, olipa hän näyttämöllä tai katsomossa. Eikä sitä aina tiedä, mikä on näyttämö ja mikä katsomo, sillä kuhmolainen yleisö saattaa myös osallistua...

Siksi kuhmolaiset tarvitsevat sellaista, jota ei löydy muualta Kainuusta. Kuhmolaiset tarvitsevat kesäteatterin. Se on heille sekä yhdessäolon väline, että viihteen antaja.

Ja kun luonto tuli tehneeksi katsomoonkin kokoa tuhansia varten, ottavat kuhmolaiset siihen puupenkille viereensä viihtymään myös matkamiehen, jota ne kirkonkylän koulua käyvät perheen nuorennokset nimittävät turistiksi.

Kuhmon kesäteatteri esittää kesällä 1968 Erkki Uotilan Aleksis Kiven romaanin Seitsemän veljestä pohjalta sovittaman näytelmän, jonka on ohjannut Jussi Koivusilta.

sunnuntai 30.6. klo 14.00

sunnuntai 7.7. klo 14.00

keskiviikko 11.7. klo 14.00

lauantaina 3.8. klo 18.30

sunnuntaina 10.8. klo 14.00

Kuhmon kesäteatteri - Kuhmon Nuorisoseura ry.

Kainuun kesän erikoisuudet * Tervanpolttoa Juhannuksena * Koskenlaskua Lentuankoskesta * Veteraanijuhlat 3.-4.8.1968 * Aitoa suomalaista kansanteatteria nähdään

Seitsemän veljestä

SIMEONI Kas niin Juhani, pidä häntä koreasti polvillasi, minä lasken housunsa alas.

EERO Lyökääs te vietävät, niin tulen pistän nurkan alle. Teenpä totisesti tulta ja savua, tulta ja savua teen!

JUHANI Sitä sappea. Vai pistät tulen nurkan alle? Ah sitä sappea.

SIMEONI Herra varjele sitä sappea.

JUHANI Kirottu olkoon tämä päivä! Saimmehan Jumalan nimessä rukkaset Venlalta. - Valkosarviset kyöpelit ja korkeuden sotajoukko suuri. Eihnä näe nyt silmäni syltäkään eteensä, niin on musta maa ja taivas, musta sydämeni tähden. - Istu ja pala!

SIMEONI Älä kirotta mies, älä herran tähden kirotta. Muisteleppas paimion piikaa.

Kelo alkaen vuodesta 1965

Kuva 2: Huvikeskus Kelon avajaiset pidettiin 18.9.1965.

Kuhmon kesäteatteri aloitti - ainoa koko Kainuunmaassa

Uskoen ja toivoen katseltiin Kuhmossa taivaalle lauantai-iltana ja ihme tapahtui. Aurinkokin oli kuullut; On Kainuun ensimmäisen varsinaisesti tarkoitusta varten rakennetun kesäteatterin avajaisnäytöntö ja näytöntökauden ensi-ilta, se täytyy nähdä. Niin työntyivät viikkokautiset pilvet syrjään ja aurinko nautti yhdessä 400-henkisen katsomon kanssa parituntisen riemukkaasta näytelmästä "Kun ruusut kukkivat".

Koko kevään olivat Tönölän harjulla kaikuneet työn äänet. Vuoroon oli rakennettu esityspaikka luonnon muovaamaan katsomon kupeeseen ja vuoroon oli kangas raikunut Maiju Lassilan uudestaan muotiin tulleista herkullisista vuorosanoista.

Kaikki oli saatu valmiiksi, vain jännitys tihenee rampin takana. Juhla oli alkamassa - kongi kumahtaa.

Mamman Liisa elää syrjäistä elämäänsä ruotilaisensa Pekka Evastiinan kanssa. Muuta kylän väkeä on tädintyttö Silja ja Löppö-Leena. Talon elämän sotkee rautatien työ, joka tuo tullessaan rautatienmiehiä, sulhasmiehiä naimattomille neidoille. On Antti-Hermannin Juikurista, Simo Aleksanteri Matikaista ja ties mitä. Heitä he olivat kaikki, itseään ja erikoisuuttaan korostavia tyyppejä. Ei ollut Pekka Evastiinan vika, että katsojat naureksivat hänen pyykinpesulleen. Eikä Mamman Liisan vika, että hänestä uhkui tinkimätöntä tiukkuutta puolustaessaan talonsa mainetta patukallaan. Tädintyttö Silja valloitti luonteella herttaisuudellaan yhtä hyvin katsomon kuin tätinsä tavoitteleman miehekkään vaikkakin rehvastelevan Jorkan. Kylänakka Löppö-Leena myötäili nöyrästi "talollisen" vaatimuksia, päivitteli tekopyhästä Matikaisen "syntiä". Matikainen ja Juikuri puhemiehineen olivat niitä, jotka kuljettivat juonta eteenpäin ja antoivat eloa ajoittain jahkaavaksi käyvälle näytelmälle. Sulhasmiesten tappelu olikin näkemisen arvoinen kohtaus. Huolimatta ilmeisestä kuhnusmaisuudestaan oli Matikainen aikaansaanut "ryönät" jo Sotkamossa, jota Mikko Siunattu ja Juikurinen käyttivät ovelasti hyväkseen. Laukkukauppias Miihkuli oli luonnoltaan eläväinen, eikä malttanut aina hillitä itseään "kun muija on kaukana Venäjällä". Katsomon myötätunnon saivat osakseen kuu-ro kosiomies Pekka Polykarpus Riemuton ja toinen vajavainen Pekka Evastiina.

Sanoi: Ohjaaja Veikko Ohinmaa: Kansannäytelmien paras tulkitsija on tavallinen ihminen. Hänen roolihenkilöään ei rasita ammattinäyttelijän alttius väheksyä "ukkojen" ja "akkojen" elämää, josta tavallisesti nivotaan kokoon huvittavimmat piirteet.

Kyllähän harrastelijaesityksen ohjaus on vaivalloisempaa ja aikaa vievää, mutta ohjattavien innostus kannustaa työssä eteenpäin. Ja kun kaikki on saatu kunnialla esityskuntoon, palkitsee yleisön tyytyväisyys niin esiintyjät kuin ohjaajankin. Näin sivullisena ei voi kuin ihmetellä sitä valtavaa innostusta, joka saa arkisesta päivätyöstään päässeet ihmiset ponnistelemaan ilta illan jälkeen ilman palkkaa, tehdäkseen esityksestä yleisölle nautittavan kokonaisuuden.

Jorkka, siviilissä maanviljelijä Tauno(?) Immonen on ajanut harjoituksiin 18 kilometrin päästä polkupyörällä useita kymmeniä kertoja: - Kyllä sitä muutakin ihminen tarvitsee kuin leipätyötä. Illat tämä touhu vie harjoitusaikana tyystin, mutta eipähän pääse syntymään vapaaajan käyttöongelmaa. Ellen viihtyisi näissä hommissa, en olisi mukana.

Kesäteatterin yleismies, nuorisoseuran esimies Aarne Sopenan joutui kantamaan murhetta järjestelyistä; peruukkitilauksista aina yleisön istuimiin. Siinä sivussa hän vei erästä keskeisistä rooleista ja vahvasti uskoa heikkoina hetkinä: - Meillä on ollut ilo saada joukkoomme riittä-

västi näyttämötyöstä kiinnostuneita kuhmolaisia. Esiintyjät edustavat eri ammatteja: yhteistä on kokeneisuus seuranäyttämöillä. Muistissa on vielä televisioesiintyminen runsas vuosi sitten.

Suurenmoisinta on yleisömmme liikuttava uskollisuus ”omiensa” kannustajana. Moniko asutuskeskus saa teatteriesitystä kerralla seuraamaan miltei 20 % asukkaistaan, niinkuin Kuhmon kirkonkylä?

Eräs yleisön joukosta: Vieläkö te esitätte, minä tulisin uudelleen!

A.S.

Kelon ensimmäinen juhannus

Kuhmon kelon ensimmäinen juhannusjuhla veti alueelle 7000 hengen yleisön. Alueen monttuihin oli parkkeerattu 1500 autoa. Illan pääesiintyjä oli Tapio Rautavaara. Kaikki sujui rauhallisesti.

Kuhmon Keloä sanottiin sen toiminnan alkuvuosina Pohjolan kauneimmaksi huvikeskukseksi. Huvikeskus valmistui kesällä 1965 vajaat kaksi vuotta Tönölän sillan valmistumisen jälkeen. Ensimmäiset juhannusjuhlansa Kelon huvikeskus järjesti kesällä 1966. Sää oli suotuisa ja yleisövirta oli valtava.

Paikallislehti Kuhmolainen uutisoi, että kesän 1966 juhannusjuhliin tuli 7000 vierasta. Tapahtuma ei ollut pelkästään nuorten vaan Kelo veti kaikenikäiset ihmiset paikalle. Kelon rakennuttaneen Sotainvalidien veljesliiton Kuhmon osaston kassaan virtasi mukavasti rahaa.

Kuhmolainen 18.6.2009

Juhannuksena 1966 kesäteatteri esitti Seitsemän veljestä. Juhannina hääri Aarne Sopanen ja näytelmän ohjasi Jussi Koivusilta. Kelon takana sijainneen kesäteatterin rinteille saapui 700 hengen yleisö.

Aapon roolissa näytellyt kuhmolainen Pentti Romppanen muisti,

Kuva 3: Kuhmon kesäteatterin Seitsemässä veljeksessä yleisöä ja alan ammatilaisiakin viehätti näyttelijöiden aitous, asut, tuohivirsut, lahjakkaat esiintyjät ja erinomainen ohjaus. Näytelmää esitettiin menestyksekkäästi Kelon huvikeskuksessa vuosina 1966-1968. Kesäteatteri sijaitsi rinteessä Kelon takana. (Kuva: Kuhmon museo/Auvo Sauramäki)

että veljeksillä oli näyttämöllä ainakin kaksi koiraa, kukko ja hevonen mukana. Eläimet olivat veljeksille rakkaita.

- Kerran yhden esityksen tauolla hevonen potkaisi yhtä veljeksistä polveen. Veimme näytöksen loppuun kuudella veljeksellä ja tuskin sitä poissaoloa yleisö edes huomasi.

Juhania esittänyt Aarne Sopanen, 78, asuu nykyisin Kuopiossa ja muistelee kesäteatterivuosia lämpimästi edelleen. Hän muistaa, että Kainuun Sanomien toimittaja teki lentolehtisiä ja kun joku lensi harjoitustunteja, lentäjä jakoi niitä pitäjien yläpuolella.

- Se oli markkinoinnin osalta silloin menestys, toteaa Sopanen.

Kuopion kaupunginteatterin ohjaaja Lauri Vesanto toi näytelmään tanssiryhmän. Yksi tanssijoista meni suoraan kansallisoopperaan.

- Ohjaaja Vesanto oli pannut merkille näytelmän aitouden. Hän sanoi, ettei Kuopion kaupunginteatteri pystynyt parempaan.

Sopanen totesi, että kelon huvikeskus oli paikka, jossa oli otettu hyvin huomioon kesäteatterin paikka.

- Kokosimme sinne vuosien mittaan aikamoisen määrän yleisöä.

Seitsemän veljestä oli ilmeinen menestys kesäteatterissa. Sitä esitettiin kolmena vuotena peräkkäin pienin esiintyjämuutoksina. [Ymmärtääkseni vain vuosina 1966 ja 1968?] Näytelmän näkivät tuhannet katsojat. Mukana olleet muistavat varmaankin yhteenoton toukolaisten kanssa ja ohikulkevan mustalaisjoukon. Näytelmä päättyi Impivaarasta paluuseen ja sovinnon juhlaan.

- Kuhmolainen kulttuuriyleisö ei ymmärtänyt hittoakaan meidän Seitsemän veljeksien tasosta. Sitten kun valtakunnan lehdet alkoivat kirjoittamaan ja kehumään, niin ihmiset toivat vieraitaan kesäteatteriin. Kesäteatterista oli juttu kuvalehdessäkin. [Mikä kuvalehti?]

- Tuohon aikaan 1960-luvulla monessa kesäteatterinäytelmässä tytösten meni aidan taakse pienelle pissille. Kuhmosta lähdettiin siitä, ettei tuollaista naistärppiä käytetä esityksessä hyväksi, tilittää Sopanen.

Tervahaudan sytytti Kuhmon suurjuhannuksena Harakkavaaran Kalle, Kalle Heikkinen. Tervahaudasta laskettiin toisen juhannuspäivän aamuun mennessä seitsemän tynnyrillistä tervaa. Sysiä koottiin sata säkkiä. Metsäteknikko Unto Huusko esitteli yleisölle vanhoja tervanpolttopoja.

Tervahaudalla esiintyi illan pääesiintyjä Tapio Rautavaara. Rautavaara lauloi muun muassa Miilulaulun. Juhannuspäivänä Tapio Rautavaara, Aarne Sopanen ja muitakin miehiä meni kosken laskuun Lentuankoskelle.

- Rautavaara ei millään meinannut lähteä koskenlaskuveneeseen. Sanoin hänelle, että rohkeita tässä pitää olla meidänkin ja menimme veneeseen. Seuraavana päivänä Rautavaara oli radiossa ja kertoi, kuinka hän kastui koskiveneessä.

Lentuankoski oli 1960-luvun puolivälissä tunnettu käyntipaikka ja

matkailijoita kiinnostava nähtävyys näinä vuosina. Suomalaisten automatkailu kotimaan sorateillä oli nousuvaiheessa.

Kelon juhannuksen kävijämäärät olivat 5000 vieraan luokkaa vielä seuraavillakin kerroilla. Juhannuksena 1969 kävijämääräksi laskettiin 5500. Kuhmolaisen kesätoimittajana työskenteli tuolloin Hannu Ylilehto, joka työskentelee nyt Opetushallituksessa erityisasiantuntijana.

- Tuona kesänä oli muodissa valkoiset housut ja kaulahuivi, nauraa Ylilehto.

Kesäteatterissa esitettiin vauhdikas Härkähäät, jonka käsikirjoitus oli Unto Heikuran. Senkin ohjasi Jussi Koivusilta.

Edellisenä vuonna Kuhmon kesäteatteri oli vielä Kainuun ainoa toimiva kesäteatteri.

Tuon ajan kesätoimittajan juttukeikkoihin näytti kuuluvan leirintäalueella käynti.

- Siellä oli paljon turisteja, paljon ulkomaalaisia, varsinkin saksalaisia turisteja, muistelee Ylilehto.

- Liikuin keikkamatkoillani mopedilla, pappamallin Tunturilla. Lippa oli niskassa ja hiukset hulmusivat. Mieleen on jäänyt yöhallaiset laaksot. Ajoin sitten yömyöhällä kotiin, jos en mennyt kaveriporukan luokse juhannusjuhille.

Juhannuksena kului makkaraa tuolloinkin. Nuotiolla paistettiin lenkin pätkiä. [Kuhmo-historiavideossa on hyvä kuva lenkinpätkistä.]

Hannu Ylilehto muistaa aiheeseen liittyvän mainostaulun Kuhmon matkahuollon seinältä 1960-luvulta. Siinä luki: Teuraat teiltä - maukkaat ja ravitsevat makkarat meiltä. Alla oli teksti Lihakunta Kuopio.

Kuvan henkilöistä on Kuhmon museon tiedossa vain osa. Jos tunnistat useita, käy museolla tai soita museolle numeroon 08-61555395, sähköposti museo@kuhmo.fi

Antero Komulainen

Kuhmolaisten oma sotajuttu

Kaleva 1974

Kuhmon kesäteatteri on harvinainen ilmiö tässä maassa: se on erikoistunut esittämään aiheesta kuin aiheesta juuriaan myöten oman juttunsa. Jo kolmannen kerran kesäteatteri esittää Kuhmosssa syntyneen, kasvaneen ja siellä asuvan Unto E. Heikuran näytelmän. Teos on viime sodan loppuvaiheeseen ajoittuva tragedia "Vartioitu kylä", jonka ensi-ilta ja samalla kantaesitys on lauantaina.

Näytelmä on koottu oman pitäjän aineksista. Sen perustana ovat tositapahtumat kuhmolaisessa rajakylässä Kannaksen läpijuoksun aikoihin, kun desanttitoimintakin oli vilkkaimmillaan. Rintamatapahtumien vuoksi sekä sotilaiden että siviilien "pinna" oli tiukalla.

Aikaisemmat Kuhmolaisteatterin näytelmät ovat olleet komedioita. Tästä esityksestä jäi vaikutelma, niinkuin vakavan teoksen tulkinnassa olisivat hupihommat kummitelleet taustalla. Esitys teki vartioidusta kylästä murhenäytelmän, jossa hupaisat tilanteet saivat sijansa - eikä kuhmolaisia tarvinnut nytkään käskeä kahta kertaa nauramaan.

Näytelmässä tulee pieni sotilasosasto vartioimaan kylään, jonka taloihin desantit ovat tehneet hyökkäyksiä ja vaara uhkaa edelleen. Loppu on yhtä traaginen kuin sodan todellisuuskin tuolloin rajan pinnassa. Hivenen ennen rauhan tuloa osa kylän asukkaista sai vielä surmansa.

Heikura ei pyri ihannoimaan sota missään muodossa. Hän on ollut sota-ajan todellisuuden kannalta liiankin varovainen. Se on aiheuttanut jälkiviisautta, puheenvuoroja, joiden sisältämistä asioista ei syrjäkylä siviilien ja siellä elelevien sotilaiden keskuudessa varmastikaan ole ollut tietoa.

Varsinaiseen juoneen vaikuttavia tapahtumia on niukasti. Kirjoittaja on paikannut sitä tilannekomiikalla, jollainen on tyypillistä monissa muissakin sotajutuissa.

Näytelmä on ohjausta myöten amatöörien työtä. Siltä pohjalta esitystä katsoessaan voi tulla nytkin vain yhteen tulokseen: Kuhmolais-teatteri on alallaan huippuluokkaa.

Kesäteatterin puitteet ovat mahtavat. Hienossa maisemassa on rinteessä jyrkästi nouseva puolipyöreä katsomo. Näyttämöllä on piha ja kolme kokonaista rakennusta: pieni asuinrakennus ja kaksi aittaa. Lisäksi näyttämöllä on lavastus sisätilojen tapahtumien esittämiseksi. Koko näyttämö muodostaa aidontuntuisen kokonaisuuden.

Talojen ja rinteiden muodostamassa ”umpinaisessa” tilassa ääni kuuluu vaivatta kaikkialle katsomoon, vieläpä harjun päällekin.

Esityksen vahvimpia puolia on murteen aitous. Sitä ei kenenkään esittäjän tarvitse tapailla, se hersyy vaivatta kaikilta. Ilmeisesti ensi-iltajännityksen taikka vesisateen syytä olivat ajoittaiset lamaannukset näyttämöllä. Kokonaisuutenakin rytmi olisi saanut olla nopeampi.

Sotilaita on totuttu pitämään rempseinä ja jermuilevinä. Siinä lienee selitys, että sotilasosien esittäjät onnistuivat tulkinnoissaan keskimäärin selvästi paremmin kuin siviiliosien esittäjät. Joukossa on melkoisesti varsinkin nuoria näyttelijöitä, jotka eivät ole olleet aikaisemmin mukana Kuhmolais-teatterin esityksissä. He ujostelivat vielä selvästi ja tulos oli jäykkä. Esityskertojen myötä pingottuneisuus hävinnee.

Ennen viimeisen kuvaelman traagista loppua ei jännitystä onnistuttu nostamaan kylliksi ja loppu tuli yllättäen hämmentäen yleisön.

Rooleja on näytelmässä 22. Osasuorituksista vahvimpia oli varmasti Irma Leväsälmen tulkinta kuvatessaan evakosta kieltäytyvän isännän vaimoa, jonka pojan epämääräinen kohtalo aiheutti vielä hätää perheeseen. Eläytyminen ankeaan aikaan ja surun hetkiin oli vaikuttavaa. Myös hänen miestään esittävä Mauno Kähkönen on aito, itsepäinen korpiäijä.

Liukaskielistä ja vähän rämäpäistä toista isäntää esittävä Kauko Huusko osaa tehtävänsä ja on luonteva. Kantavia voimia tulkinnassa ovat myös vartiotukikohdan päällikköä esittävä Lasse Åberg, radisti-alikersanttia esittävä Antero Kokkonen ja sotamies Kervistä esittävä Pentti Rompanen. He pystyivät kaikki vivahderikkaaseen esitykseen, josta monen kanssänäyttelijän kannattaisi ottaa oppia.

Ohjaaja Jussi Koivusillan olisi ehkä kannattanut käyttää asemoinnissa enemmän mielikuvitusta. Kuvaelmien vaihtuessa tuli vasen, oikea, vasen, oikea -tunnelma. Tosin kuvaelmat oli saatu vaihtumaan joustavasti.

Pekka Kinnunen

Mitä kuuluu? Kuhmon kesäteatteri

”Muuan savolainen sanoi viime syksynä, ettei Kuhmo ole sitten talvisodan päivien päässyt esiin juuri muuten kuin kesäteatterin ansiosta”, kehaisee luontevasti Jussi Koivusilta, 53, [Juttu on vuodelta 1975. Siis Jussi on syntynyt suurinpiirtein 1975-53=1922.] Kuhmolaisteatterin veteraani ja pitkäaikainen ohjaaja.

Kyllähän Kuhmolaisteatteri tämän tästä vilahtaa televisiossakin valtakunnan verkkoon. Kainuulaisesta 13.500 asukkaan rajapitäjästä kotoisin oleva kesäteatteri, jonka katsomossa on istunut tiukimmillaan parituhatta vierasta.

Mikä lehti? 1975

Kuhmolaisteatteri on toiminut vuodesta 1962 lähtien Kuhmon nuorisoseuran yhteydessä. Kuhmon kesäteatteritoiminta juontaa kuitenkin jo viime vuosisadalle. Silloinkin kesäteatteri oli nuorisoseuran hoteissa.

Kuhmossa on näytelty kesäisin sotien jälkeen vain muutamia väli-

Kuva 4: Kuhmolaisteatterin kahden viime kesän ohjelmaksi on ollut ”Vartioitu kylä”. Näytelmästä valmistetaan myös kokoillan elokuva. Vuonna 1974 veti ”Vartioitu kylä” Kuhmolaisteatteriin 7.500 katsojaa.

vuosia lukuunottamatta. Kuhmolaisteatteria edelsi Kuhmon näytelmäkerho, joka aloitti toimintansa 1953.

Keväällä 1962 kuulutettiin paloasemalle näyttämötyöstä kiinnostunutta väkeä. Oli määrä esittää näytelmä Kuhmossa pidettävillä nuoriso-seuraväen kesäjuhilla.

Touhuun innostui parikymmentä kuhmolaista. Kuhmolaisteatterin ensimmäinen esitys oli Nestori Huhtasen ohjaama ”Rykmentin murheenkryyni”. Seuraavana vuonna esitys jo televisioitiin ”Seuranäyttämö toimii” -sarjaohjelmaan.

1960-luvulla kuuluivat ohjelmistoon myös ”Tukkijoella”, ”Kun ruusut kukkivat” ja ”Seitsemän veljestä”.

Omintakeiset näytelmät

Vuonna 1969 alkoi Kuhmolaisteatterin omavarainen kausi, jolloin näytelmät on saatu kotikylältä, opettaja Unto Heikuran kynästä. Kappalet on istutettu kainuulaiseen ympäristöön, tapahtumien taustat ovat tuttuja ja kieli aitoa.

Unto Heikuran näytelmistä on Kuhmolaisteatterin ohjelmistossa ollut vuosina 1969-1971 ”Härkähät”, 1971-1973 ”Kettuvaari” ja 1974-1975 ”Vartioitu kylä”.

Näistä ”Kettuvaari” lähetettiin kuhmolaisten esittämänä televisiossa. Kuhmossa toimiva läänintaitelija Timo Linnasalo puolestaan valmistelee kokoillan elokuvaa ”Vartioidun kylän” pohjalta.

Kuhmolaisteatterin jäsenet ovat kurkistelleet tv-ruudusta muulloinkin. Moni muistaa ”Havukka-ahon ajattelijan”, jonka toteuttamisessa Kuhmolaisteatterin näyttelijöillä oli merkittävä panoksensa. Viimeksi Jussi Koivusilta kumppaneineen esiintyi MTV:n Kainuu-illassa ”Unta ja näläkeä”.

”Kuhmolaisteatteri on saanut suhteellisen paljon julkisuutta. Lie-neekö vaikuttanut sekin, ettei muualla Kainuussa toiminut pitkiin aikoihin kesäteatteria. Nyt ovat Kajaani, Suomussalmi ja Paltamo innostuneet uudelleen leikkiin”, Jussi Koivusilta totesi.

Ensi kesänä Kuhmolaisteatterin ”omavaraiskauteen” tulee pitkästä aikaa katkos. Ohjelmistossa on nyt Tatu Pekkarisen ikihauska kansannäytelmä ”Peräkylän profeetta”.

Metsurista hammaslääkäriin

”Kuhmolaisteatterin väki kattaa alueen yhteiskuntarakenteen lähes laidasta laitaan. On metsuri Kauko Huusko, hammaslääkäri Teppo Korhonen, on maanviljelijää, talonmiestä ja opiskelijaa”, Jussi Koivusilta luettelee.

Näyttelijäpulaa ei Kuhmolaisteatteri ole viime vuosina kärsinyt. Joskus on erikoistyyppisiä täytynyt hakea vanhoista harrastajista.

Kuva 5: "Vartioitu kylä" perustuu paikallisiin tositapahtumiin, jotka sattuiivat sodan aikana. Siksi kohtauksessa esiintyy myös sotilaita.

Näyttelijöille ei makseta suoranaisia palkkioita. Tasapuolisina ryhmäkorvauksina on tehty ulkomaanmatkat Tanskaan ja Espanjaan. Jonkin verran jaetaan stipendejä teatteriharrastuksen tueksi, Koivusilta totesi.

Menestyksen salaisuus

Kuhmolaisteatteri ei esiinny kovin tiheästi. Ensi kesänkin kalenterissa on ennakkoon vain kymmenen näytöstä.

Silti on vuotuisissa yleisömäärissä päästy yleensä 5.000 katsojan paremmalle puolelle. Huippuvuonna 1974 Kuhmolaisteatterilla oli 7.500 ystävää.

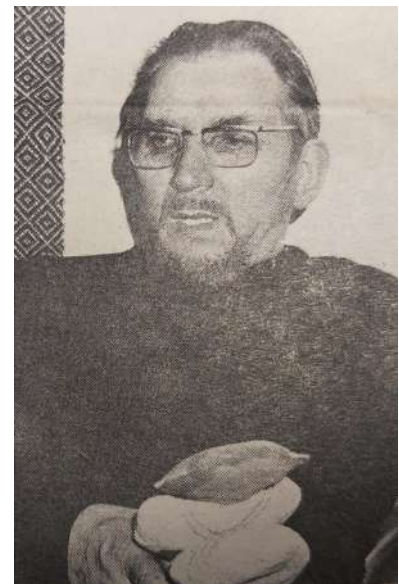
Yhtä näytöstä kohti on ennätys vuodelta 1963. Silloin seurasi tukkilaiskisojen aikaan esitettyä "Tukkijoella" pyöreästi 2.000 katsojaa.

Tavanomainen katsojamäärä on viime vuosina ollut 500-800 henkeä näytöstä kohti. "Enempää ei oikeastaan sovikaan - hälinä tulee liian kovaksi paikoista taisteltaessa", Koivusilta sanoi.

"Yleisömenestys osoittaa, että teatterin tekemiseen on Kuhmossa tarvetta. Täällä käy myös paljon teatterivieraita Pohjois-Savosta ja jopa Pohjois-Karjalasta. Jopa ruotsinsuomalaisia matkustaa varta vasten teatteriin", Koivusilta totesi.

Kesäteatteri onkin Kuhmon parhaita vetonauloja Runon ja rajan tien, talvisodan taistelupaikkojen ja Kamarimusiikkifestivaalien ohella.

Kuhmolaisteatterin menestykseen lienee vaikuttanut paljon sen aitous ja omintakeiset kappaleet. "Kuhmolaisteatteri ei pyri konstailemaan teatterilla, vaan me olemme nimenomaan kuhmolaisia, teatteris-

Kuva 6: Jussi Koivusilta, haastateltavamme, on pitkäaikainen veteraani ja Kuhmolaisteatterin ohjaaja.

sa kiinni olevia ihmisiä”, Jussi Koivusilta vakuuttaa.

Lapsiteatteri jälkikasvuna

Kuhmolaisteatterin piiristä lähti muutama vuosi sitten ajatus Kuhmon Lapsiteatterista. Nykyisin lapsiteatteri on kiinteä ja kouliintunut ryhmä, johon kuuluu viitisentoista tyttöä. Iältään he ovat etupäässä 10-14-vuotiaita.

Lapsiteatteria on tänä keväänä vetänyt Harrastajateatteri- ja palkkalis- toilla oleva Elina Rainio, joka tuli joululta Kuhmoon väliaikaiseksi opettajaksi. Lapsiteatterin viikottaisissa harjoituksissa on tärkeä osuus luovan toiminnan ja ilmaisun kehittämisellä.

Lapsiteatterikin tuo ensi kesänä panoksensa Kuhmon kesäteatteri- toimintaan. Kesäkuussa esitetään muutaman kerran ryhmän yhteisesti laatima lastennäytelmä ”Viima Viperus”.

Myös nukketeatteri kuuluu ohjelmistoon. Lasten teatterileiri järjes- tetään ensi kesänä Kuhmossa kolmannen kerran.

”Lapset ovat niin osaavia, että heille pitäisi ehdottomasti saada py- syvä ammattiohjaaja”, Elina Rainio toteaa.

”Vartioitu kylä” perustuu paikallisiin tositapahtumiin, jotka sattui- vat sodan aikana. Siksi kohtauksessa esiintyy myös sotilaita.

Kesäteatterikausi alkoi Kuhmosta

Kainuun Sanomat, 1975, mutta milloin tarkalleen?

Kuva 7: Kuhmolaisteatteri avasi sunnuntaina Kainuun kesäteatterikauden. Teatteri esittää myös tänä kesänä Unto E. Heikuran kirjoittamaa näytelmää "Vartioitu kylä", jonka on ohjannut Jussi Koivusilta. Kuvassa vasemmalta Irma Leväsalmi (Tulivaaran emäntä), Teppo Korhonen (Tolvanen) ja Mauno Kähkönen (Kalle, Tulivaaran isäntä).

Sade latisti ensiesitystä

Kuhmolaisteatteri esittää Pekkarista

Vaikka Kuhmolaisteatterin tämänkesäisen näytelmäesityksen Tatu Pekkarisen Peräkylän Profeetan ohjaaja Jussi Koivusilta vakuuttikin tilanneensa sunnuntaiseen ensiesitykseen poutaista säätä, ei Koivusillan tilausta ilmeisesti ollut noteerattu, sillä jo muutaman minuutin kuluttua esityksen alkamisesta tipahtelivat ensimmäiset sadepisarat kesäteatteriin. Sadetta jatkui koko esityksen ajan eikä tämä voinut olla vaikuttamatta latistavasti kuhmolaisten esitykseen. Näyttäisi olevan paikallaan, että sään haltijat ottaisivat huomioon kesäteatterin ohjaajien tilaukset.

Kainuun Sanomat 29.6.1976

Kuva 8: Kylän viisain ja rikkain talollinen Ernesti Juntunen (Mauno Kähkönen) on kihlaamassa talollinen Aaprami Hurumyökkylän (Kauko Huusko) ja hänen Karoliina-vaimonsa (Aino Pulkkinen) Pirkko-tytärtä (Eija Huusko). Tuostahan tapahtumat lähtevät luontumaan kuin itseksensä ja vähän arvaamattoman moneen suuntaan.

Kuhmolaisten kesäteatterilla on perinteitä. Näytelmiä on esitetty Kuhmossa 1960-luvun alkupuolelta lähtien joka kesä yhtä [1967] lukuunottamatta.

On esitetty ja nähty Tukkijoella, on mennyt Seitsemää veljestä ja vii-

meisimmät vuodet on keskitytty kuhmolaisen Unto Heikuran näytelmien esityksiin, jotka kuhmolaiset ovat tunteneetkin omimmikseen.

Heikuran uusin näytelmä Pihkasetelit nähdään tänä kesänä kuitenkin heinäkuussa Kajaanin kesäteatterissa ja kuhmolaiset olivat valinneet nyt vaihteeksi esityskohteekseen vanhan ja taatun Tatu Pekkarisen kolminäytöksisen kansankomedian Peräkylän profeetta. Onhan Pekkarisen komediassa kyllä aineksia kesäteatterille: on tekstin sutjakkuutta ja juonen koomista myllerrystä yllättävine käännteineen niin paljon, että hyvä kun mukana pysyy.

Mutta ei auta mikään: aika näyttää tehneen tehtävänsä ja esitystä katselee kuin vanhaa suomalaista elokuvaa 1940-luvun lopulla.

Pekkarisen komedian yllätysmomentit, nämä nimien ja asioiden sekaantumiset ja siitä seuraavat väärinkäsitykset sekä sotkuun menneiden asioiden oikominen eli onnellinen loppu alkavat olla jo niin taattua tavaraa, että yleisökin hörisee niille lähinnä rutiinilla.

Sisältyyhän näytelmään toki tilannekomiikkaakin kuten komedian luonteeseen kuuluu tai ainakin Pekkarisen aikoina kuului. Ja se jos mikä, nyt viimeistään vetää suupielet virneeseen, on aina vetänyt.

Tatu Pekkarisen Peräkylän profeetta on varmasti aikoinaan kantaisityksessään ollut julmetun hauska näytelmä, joka on todella joskus naurattanut ihmisiä. Tämän vuosikymmenen ihmiset ovat kuitenkin näille kuvioille jo naurunsa nauraneet.

Mutta kaikesta tästä huolimatta: Kuhmolaisteatterin esityksellä on oma mielenkiintoarvonsa. Harvoin enää saa nähdä elävänä teatterina esitettyä tämäntapaista komediaa: sen vuoksi sitä katsoo kuin muinaismuistoa ja epäilemättä hieman kunnioittaen.

Toiseksi Kuhmolaisteatterin Peräkylän Profeetan esittäjät tekevät Pekkarisen roolihahmoista kerrassaan mainioita tyyppejä.

Ohjaaja Jussi Koivusilta takoi innostusta ja henkeä päälle ensiesityksen taukojenkin välissä ja kyllä hän Pekkarisen tekstin tuntee, jos kuka. On itse näytellyt samaa näytelmää Kuhmossa 1950-luvulla.

Vaikea sanoa, olisiko esitys terästynyt, jos tekstiä ainakin joidenkin lirkuttelujaksojen kohdalta olisi vähän lyhentänyt. Mutta juuri näissä kohdissa tuntui tarina vesittyvän ja kiinnostuskin herpaantuvan.

Jo maankuuluksi teatterimieheksi kohonnut kuhmolaismetsuri Kauko Huusko talollinen Aaprami Hurumykkylänä oli vahvan osaavalla taidollaan vetää koko näytelmän itselleen, mutta tyylikkään tosikko-maisesti tarjosi hänelle herkullisen hauskan vastapuolen Mauno Kähkönen Ernesti Juntusena, kylän viisaimpana ja rikkaimpana talollisena. Ernesti Juntusen roolin tarkoitus oli olla varsinainen peräkylän profeetta, mutta kyllä kuhmolaisesityksessä hänenlaiseseen profeetaksi kohosi myös talollinen Aaprami Hurumykkylä.

Aino Pulkkinen Hurumykkylän Karoliinana toteutti oman osansa myös asiaan kuuluvan repäisevästi ja irrotti kesäteatteriyleisöltä monet

Kuva 9: Kauko Huusko on varsinainen luonnonlahjakkuus teatterimiehenä, jonka taito vain terästyy vuosien ja kokemuksen myötä. Uusin osoitus tästä oli Hurumykkylän rooli peräkylän profeetassa.

makeat naurut.

Ja kun on vanhasta kunnan kansankomediasta kysymys, ovat kuvioissa mukana tietenkin rovasti (Yrjö Haverinen), kanttori (Teppo Korhonen), ja talollinen Hurumyökkylän tytär Pirkko (Eija Huusko), jonka naimakauppojen ympärille näytelmän juoni suurelta osin perustuu.

Yrittämisen innolla ja näytelmän kokonaisuutta vahvasti tukien selvisivät osistaan myös Kaarina Kätkönen entisenä tanssijattarena, Veikko Huotari sirkuksen koomikkona ja Arja Pulkkinen kylän juoruakkana.

Kuhmolaisteatterin tämänkesäinen esitys tarjoaa mainion mahdollisuuden verrata (testata) Tatu Pekkarista ja hänen tekstiään kuhmolaisen Unto Heikuran näytelmiin. Kyllä pääosien esittäjät viihtyisivät repsakasti Pekkarisenkin näytelmän parissa.

Näytelmän päätyttyä poistumisrytäkässä kuullut parit kuhmolaisrepliikit, joissa yksinkertaisesti todettiin, että "eipä tuo nyt ollut paljon mistään kotoisin" panivat ounastelemaan, että ehkäpä ensi kesänä on taas Unto Heikura uusine näytelmineen vuorossa.

Liekö Kuhmolaisteatteri totuttanut yleisönsä liian hyvälle, kun ei tahdo kelvata kuin oman pojan teksti?

Mutta näkemisen ja kuulemisen arvoinen on tämä Peräkylän profeettakin. Kunhan vain säät suosisivat paremmin, niin varmaan tunnelma vielä nousee.

Eero Marttinen

Kuva 10: Peräkylän profeetan lavastukset oli laatinut Kauko Huusko ja niiden suojista löysi osa katsojistakin saateensuojaa pahimpien vesiropinoiden aikana.

Kylmästä säästä huolimatta

Kuhmolaisteatteri sai lämpimän vastaanoton

Kylmää tuulta ja lämpimiä suosionosoituksia saivat osakseen kuhmolaisteatterin näyttelijät vastavierailullaan Nurmeksessa tiistai-iltana. Ikolan pihalla esitetty Tatu Pekkarisen kansankomedia Peräkylän Profeetta keräsi väkeä pihan täyteen, ja jäivät jotkut ilman istumapaikkoja.

Lähtökohdat näytelmän esittämiselle näyttivät tiistaina kieltämättä ankeilta. Entisestäään voimistunut tuuli ja alle kymmenen asteen lämpötila eivät kuitenkaan säikäyttäneet nurmeslaista yleisöä, sillä Ikolan pihalla laskettiin olleen noin 250 katsojaa Peräkylän Profeetan naimakauppoja seuraamassa. Kaukonäköisimmät olivat sentään hoksanneet ottaa mukaansa lämpimiä huopia, joita monet vähin vaattein varustautuneet varmasti illan mittaan kaihoisesti katselivat.

Kuhmolaisteatterin tulkinta Nurmeksien Näyttämökerhonkin esittämästä Peräkylän Profeetasta oli kerrassaan mainio. Hiukan lämmitettyään yleisö tempautui mukaan näytelmän tapahtumiin niin voimakkaasti, että esityksen loppuvaiheessa lähes jokainen lausuttu vuorosana sai aplodit. Syystä kyllä, sillä niin antaumuksella näyttelijät omak-suivat roolihahmonsia pienimmätkin vivahteet.

Ansiokkainta osasuoritusta Peräkylän Profeetan esittäjien joukosta on vaikea ryhtyä hakemaan. Ehkä mieliinpainuvin ja vaikuttavin hahmo oli Kauko Huuskon Aaprami Hurumyökkylä, joka varsin riemukkaidenkin repliikkiensä ohella pystyi taidokkaasti kuvailemaan petetyn aviomiehen tunteita. Synkkä ja kuorensa vetäytynyt Aaprami muuttui kuitenkin näytelmän loppua kohden sen ilopilleriksi saatuaan selville, ettei vaimo suinkaan ole häntä pettänyt. Profetointia tai ei, lökähökösyjään kohotteleva Aaprami julisti olevansa nyt Hurumyökkylän talossa se, joka määrää.

Ernesti Juntunen, kylän viisain ja rikkain talollinen, lahjakkaasti sivistyssanoja käyttävä "yhteiskunnallinen hekemooni" oli Mauno Kähkösen esittämänä verraton. Varsin vahvaa näyttämötaidetta esitti myös Aaprami Hurumyökkylän vaimo Karoliina, Aino Pulkkinen. Topakampaa ja sanavalmiimpaa talollisen emäntää tuskin löytyy.

Vaikka voimakkaasti puhaltanut tuuli nielikin silloin tällöin näyttelijöiden repliikit, jäi katsojille mielikuva hauskaasti vietetystä illasta. Niinpä tämänkaltaista kulttuurivaihtoa toivoisi tehtävän useamminkin. Onhan vieraspaikkakuntalaisesta teatterista paitsi huvia yleisölle, myös oppia ja suuntaviivoja omalle näyttämökerholle.

Ylä-Karjala 8.7.1976

Kuva 11: Aaprami Hurumyökkylä -vakaana aikomuksenaan pyydystä sirkuksen pelleksi luulemansa uusi kanttori pärekoriin.

Kuva 12: Koleasta säästä huolimatta seurasi Kuhmolaisteatterin esitystä Ikolan pihalla noin 250 henkeä, ja jaksoivatpa he vielä vilun hytinässäkin elää näytelmässä mukana antaen väliin raikuvat aplodit.

Kuva 13: Kuhmolaisteatteri vieraili tiistaina Nurmeksessa esittäen Ikolan pihassa Tatu Pekkarisen näytelmän Peräkylän Profeetta. Ernesti Juntusta eli Peräkylän Profeettaa näytteli Mauno Kähkönen. Aaprami Hurumyökkylää esitti Kauko Huusko ja hänen vaimoaan Karoliinaa Aino Pulkkinen. Esityksen ohjauksesta vastasi Jussi Koivusilta. Näytelmää seurasi koleassa säässä noin sata katsojajaa.

Lasse Åberg on poissa

Filosofian maisteri Lasse Åberg kuoli perjantain vastaisena yönä kotonaan Iisalmessa. Hän oli syntynyt 15.8.1943 Iisalmessa. Ylioppilaaksi hän tuli Iisalmen lyseosta vuonna 1963 ja filosofian kandidaatin tutkinon hän suoritti Jyväskylän yliopistossa 1968 ja sai filosofian maisterin arvon vuonna 1970.

Lasse Åberg toimi opettajana Nurmeksen evankelisessa opistossa vuosina 1968-1971. Kuhmolaiset muistavat hänet miellyttävänä opettajana vuosilta 1972-1975, jolloin hän toimi historian ja yhteiskuntaopin lehtorina ja samalla edellämainitun aineryhmän ohjaavana opettajana kunnallisessa keskikoulussa ja myöhemmin peruskouluun siirtymisen jälkeen peruskoulun yläasteella: Iisalmeen siirryttyään Lasse Åberg toimi 1.8.1975 alkaen lukion vanhempana lehtorina. Viime ajat hän kuitenkin oli virkavapaana vaikean sairautensa vuoksi.

Lasse Åberg muistetaan miehenä, joka vaikeasta sairaudestaan huolimatta osallistui monenlaisiin rientoihin. Kuhmossa hän oli yhtenä puuhamiehenä käynnistämässä Puhallinorkesterin toimintaa. Hän oli myöskin perustamassa Kuhmo-Kuhmonniemi Lions klubia toimien myös klubin ensimmäisenä presidenttinä. Useille kuhmolaisille Lasse Åberg jäi mieleen myöskin näytelmäharrastuksensa perusteella. Hän esitti muun muassa kersantti Tolvasen kantavan roolin Kuhmon kesäteatterin näytelmässä Vartioitu Kylä.

Lähiomaisina poismennyttä jäivät kaipaamaan puoliso ja lapset, sekä vanhemmat, sisko ja veli perheineen.

Kuhmolainen 24.8.1978

Vartioitu kylä 1944 -elokuva kuvataan

Vartioidusta Kylästä elokuva

1978-03-16-Kuhmolainen

Kuhmon Kesäteatterin esittämästä Unto Heikuran kirjoittamasta näytelmästä Vartioitu Kylä suunnitellaan tehtäväksi elokuva. Tarkoitusta varten on perustettu Reppufilmin nimeä kantava elokuvantekijöiden yhtymä. Ohjaajana tulee toimimaan Timo Linnasalo, joka Vartioidun Kylän näytösten aikana vaikutti läänintaiteilijana Kuhmossa. Suomen elokuvasäätiö on jakanut tuotantotukea kotimaisille pitkille elokuville yhteensä 1,2 miljoonaa markkaa. Vartioitu Kylä sai tässä jaossa tukea 450.000 markkaa.

Elokuva tulee huomattavassa määrin poikkeamaan näytelmäsovituksesta. Käsikirjoitus on muokattu uusiksi ja elokuvan tekijät ovat sen hyväksyneet kolmannen kirjoittamisen jälkeen. Ensimmäiset kuvaukset on tarkoitus tehdä huhtikuun ensimmäisellä viikolla. Kuvauksia tullaan melko pitkälti tekemään Kuhmossa. Lutjan seutu on tullut esille yhtenä mahdollisena kuvauskohteena. Ajallisesti elokuva liikkuu kesäteatterisovitukselta laajemmalla alalla. Tapahtumat alkavat sotaa edeltävästä ajasta. Toisaalta on vakavasti harkittu Tamaran roolin jättämistä kokonaan pois elokuvasta. Muualla maassamme tämä osuus voisi vaikuttaa uskomattomalta. Tamaran osa olisi sitäpaitsi oma tarina sinänsä.

Vartioidun Kylän filmisovituksen päärooleihin tullaan palkkaamaan ammattinäyttelijöitä. Joihinkin osiin saataneen kuitenkin kuhmolaisia-kin kasvoja. Talvikuvausten jälkeen tulee elokuvan teko jatkumaan keuhällä.

”Vartioidun kylän” talvikohtaukset talteen Kuhmossa

Ensimmäiset kohtaukset Timo Linnasalon ohjaamasta elokuvasta ”Vartioitu kylä” tallennettiin viime viikolla Kuhmossa. Kuvausten pääosa tapahtuu kesällä.

Linnasalo on perinyt elokuvaansa runsaasti henkilökuntaa, joka oli tekemässä Risto Jarvan nimekkäitä ohjauksia. Elokuva tekee Filmioirin perusr ryhmä täydennettynä. Myös näyttelijöissä on tuttuja: Antti Litjan kanssa on sovittu alustavasti kersantti Tolvasen osasta ja Tuula Nyman oli mukana jo alkukuvauksissa.

Vartioidun kylän käsikirjoitus pohjautuu Kuhmolaisteatterin monivuotisen kirjailijan Unto Heikuran tekstiin. Elokuva varten alkupe- räistä tekstiä on jouduttu muokkaamaan runsaasti; kirjailijan ohella valmistelutyötä on tehnyt Ilpo Tuomarila.

Kuhmolaisteatteri esitti ”Vartioitua kylää” Kuhmon kesäteatterissa vuosina 1974-1975. Timo Linnasalo toimi tuolloin Kuhmossa läänintai- teilijana ja kiinnostui aiheesta pitkään elokuvaan sovellettuna.

”Vartioitu kylä” kertoo sotakesästä 1944 sotilaidne suojaamassa suo- malaisessa rajakylässä. ”Kylästä löytyvät kaikki ne asenteet, joita oli olemassa vuonna 1944”, ohjaaja Linnasalo totesi.

”Tuolloin kaikki jo tiesivät, että sota hävitään. Syntyi vähitellen so- danjälkeisen ulkopoliitiikan kannattajajoukko”, Linnasalo kuvaili.

”Perusasetelmassa on hyvää se, että voidaan esittää sotatilanne tap- pamatta ketään, heijastamalla se ihmisten käyttäytymiseen”.

Elokuvan tendenssi on väistämättä sodanvastaisuus. Samalla etsi- tään sodanjälkeistä suomalaista olemusta, identiteettiä.

”Vartioitu kylä” vielä työnimi

”Vartioitu kylä” on vielä toistaiseksi elokuvan työnimi, se voi myös muuttua. Elokuvan pitäisi olla valmiina teattereihin lokakuun lopulla.

Käsikirjoituksen muokkauksen yhteydessä on elokuvaan kirjoitet- tu myös eräitä kokonaan uusia jaksoja. Näitä ovat muun muassa ta- kautumat 1970-luvulle, jotka juuri olivat viime viikon talvikuvausten aiheena.

Myös henkilöhahmoissa on muutoksia. Näytelmän Tamara-desantista on tullut miesdesantti. Uusia roolihahmoja ovat muun muassa Paaki- nahon Ethel, jota esittää elokuvassa Tuula Nyman.

Rahoitus osaksi auki

”Vartioitua kylää” varten on perustettu uusi tuottajayhtiö, Reppufilmi Oy. Yhtiön takana on pelkästään elokuvantekijöitä, alan ammattilaisia.

”Vanhoissa yhtiöissä on yleensä yksi ohjaaja, joka on samalla yhtiön omistaja. Katsoimme uuden yhtiön tarpeelliseksi”, Linnasalo totesi.

1978-04-11-KS

Kuva 14: Elokuvan puvustajana toi- mii Sari Salmela Kajaanin Kaupun- ginteatterista. Ero Komulaista sonnus- tetaan leivänpihistysmatkalle suojelus- kuntalaisten leiriin.

Kuva 15: Yhtenä kuvauspaikkana tal- vikuvauksissa oli pieni lampi Vepsän- Katerman tien varressa. ”Suojeluskun- talaiset” palaavat lammen jäältä äksee- rauksesta.

Elokuvalle haettiin rahoitusta ensimmäisen kerran jo pari vuotta sitten. Silloin luvattiin 450.000 markan laina, mutta muun rahan puuttuessa Linnasalon silloinen työryhmä luopui lainasta.

Nyt Elokuvasäätiöltä on luvattu 450.000 markkaa, josta osa saataneen avustuksena. Risto Jarvan filmien tuottajayhtiö Filminor on mukana 275.000 markalla ja päätuottajan ”omarahoitus” on 75.000 markkaa.

Vajaa 30 prosenttia on vielä auki kokonaiskustannusarviosta, joka on 1.150.000 markkaa. ”Talvi ei kuitenkaan odota”, perusteli Linnasalo kuvausten aloittamista.

Suomalaisen elokuvan keskimääräinen tuottamiskustannus on noin 1,8 miljoonaa markkaa, joten Linnasalon kuva on varsin halpa.

”Vartioitu kylä on pienimuotoinen elokuva. Sitä kuvataan paljon samoissa paikoissa ja keskitetysti”, Linnasalo totesi.

Elokuva tallennetaan kokonaisuudessaan Kuhmossa. Kesäkuvaukset alkavat juhannuksen jälkeen ja kestävät ehkä elokuun ensimmäiselle viikolle.

Onnistunut alku

Timo Linnasalo kiitteli nyt kasassa olevaa työryhmää. ”Kaikki ovat todella ammattitaitoisia ja henki on erittäin hyvä”.

Ensimmäiset kuvaukset sujuivat mainiosti ja säätkin suosivat. Kuhmolaiset puolestaan helpottivat elokuvan järjestäjien työtä antamalla auliisti apuaan, olipa kyse hevosen hankinnasta tai pienemmistä nippeleistä.

Elokuvan tuotantopäällikkönä toimii Jouko Lumme, joka oli aikoinaan tekemässä Linnasalon kanssa Kuhmossa ”Kylä” -elokuvaa.

Kuvaajina toimivat Antti Peippo, Erkki Peltomaa ja Kari Kekkonen. Äänittäjinä ovat Paul Jyrälä ja Matti Kuortti, kuvaussihteerinä Pirjo Hokkanen, järjestäjinä Jouko Aaltonen ja Pekka Parviainen, lavastajana Pentti Valkeasuo, pukusuunnittelijana Sari Salmela ja maskeeraajana Kristiina Valkeasuo.

Kuhmosta on löydetty ”Vartioidun kylän” kuvauspaikoiksi kaksi taloa. Toinen on Kaatio Ristelissä ja toinen Piiraalan autiotalo Kuumussa. [Mustoskoski, Sonkajärvi]

Lisäksi tullaan Tulivaaran talo rakentamaan kesällä kuvausten keskeisessä.

Kuhmolaisia näyttelijöitä

Talvikuvauksissa oli mukana vain kaksi ammattinäyttelijää: Tuula Nyman, joka muistetaan ainakin ”Loman” naistoimittajana sekä lappeenrantalainen Kaarlo Karppanen.

Kuva 16: ”Vartioidun kylän” ohjaa Timo Linnasalo, 32, (keskellä), jolle tämä on ensimmäinen pitkän elokuvan ohjaus. Vasemmalla lottapuvussa Tuula Nyman, jolle pääkuvaaja Antti Peippo antaa ohjeita.

Takautumissa ovat pääosissa kuhmolaiset 8-vuotiaat pikkupojat. Eero Komulainen on Tulivaaran Jaakko ja Marko Karppinen Tulivaaran Janne.

Mauno Kähkönen esittää Tulivaaran Kallea. Mukana ovat myös Matti Rahikainen perheineen sekä "suojeluskuntalaiset" Yrjö Haverinen, Kalevi Karhu, Heikki Piirainen, Heikki Kallio, Mauri Piirainen ja Antero Kokkonen. Kesällä kuhmolaisia tarvitaan vielä lisää.

Ammattinäyttelijöistä tulevat kesällä kuvaan Antti Litjan lisäksi ainakin Markku Blomqvist, Markku Huhtamo ja Paavo Piskonen.

"Näyttelijät ovat ennestään tuttuja", Timo Linnasalo totesi. Linnasalo toimi äänittäjänä ja äänenleikkaajana muun muassa Jarvan viimeisissä menestyskuvissa "Loma" ja "Jäniksen vuosi".

Vartioidun kylän talvikuvat siirtyivät filmille

Unto Heikuran kirjoittaman ja Kuhmolaisteatterin muutama vuosi sitten esittämän Vartioidun Kylän filmaustyöt alkoivat Kuhmossa viime viikolla. Elokuvaversio tulee liikkumaan näytelmään verrattuna huomattavasti laajemmalla alalla niin ajallisesti kuin paikallisestikin. Nyt suoritettavat kuvaukset ovat takautumia, jotka johdattelevat katsojan 1930-luvulle. Elokuvan tapahtumat sattuvat pääasiassa kesällä 1944, jolloin jatkosota oli loppuvaiheissaan. Kuvausryhmän työkenttänä oli tällä kertaa Vepsän suunta mm. Mustoskoski ja Kaatio olivat paikkoja, joissa suoritettiin kuvauksia. Perjantaina tehtiin kuvauksia Kuumussa. Viimeiset talvikuvat otettiin lauantaina. Kesällä kuvaukset tulevat jatkumaan runsaan kuukauden ajan. Työt aloitetaan silloin heti juhanuksen jälkeen. Kuvauskohteet tulevat silloinkin pääosin sijaitsemaan Vepsällä Kaatiossa ja Kuumun Piiraalassa.

Elokuvan ohjaa Timo Linnasalo, mies joka Vartioidun Kylän kesänäytäntöjen aikaan toimi Kuhmossa läänintaiteilijana. Jo silloin hän katseli esitystä elokuvantekijän näkökulmasta. Rahoitus vaati kuitenkin oman aikansa ennen kuin suunnitelmat voitiin panna toimeen. Vartioidun Kylän elokuvaversioon kustannusarvio on 1.150.000 markkaa, mitä tekijät pitävät halpana. Nykyisin maksaa pitkän värielokuvan tekeminen yleisesti 2 miljoonan markan vaiheilla. Elokuvan päätuottaja on Reppufilmi Oy, jonka takaa löytyvät lähinnä nimet Timo Linnasalo ja Anssi Mänttari. Suomen Elokuvasäätiön kautta tekijät ovat saaneet elokuvalleen 450.000 markkaa, josta puolet tulee ilmeisesti olemaan lainaa ja toinen puoli tukea. Filminorin osarahoitusta on 275.000 markkaa. Osa rahoituksesta on vielä avoinna. Neuvotteluja

1978-04-13-Kuhmolainen

Kuva 17: Vartioidun kylän ohjaaja Timo Linnasalo antaa kuvausta edeltäviä ohjeita komennuksessaan oleville suojeluskuntalaisille. Elokuvan tekeminen ei nykyisin ole kovinkaan halpaa, sillä Vartioidun kylän kustannusarvio liikkuu 1.150.000 markan vaiheilla. Toisaalta voidaan todeta tekijöiden pyrkineen ja myöskin päässeen melkoiseen kustannussäästöön, sillä normaalin pitkän värielokuvan kustannukset liikkuvat yleisesti 2 miljoonan markan vaiheilla.

Kuva 18: Marko Karppinen ja Eero Komulainen ovat kuhmolaispoikia, jotka antaumuksella ovat mukana Vartioidun Kylän kuvauksissa. Talvisiin takautumiin mahtui monenlaista vaihetta suojeluskuntalaisten lumittamisesta leivänpihistysmatkaan.

käydään mm. Mainos-Television kanssa, joten on toiveita, että elokuva nähtäisiin kuvaruuduissa parin vuoden kuluttua.

Vartioitu Kylä on filmin työnimi. Nimi on hyvä ja saattaa olla, ettei elokuvallekaan keksitä parempaa, totesi ohjaaja Linnasalo. Elokuva-teattereihin filmin pitäisi ehtiä lokakuun lopulla.

Antti Litjasta kersantti Tolvanen

Alustavasti on sovittu, että Antti Litja näytelisi kersantti Tolvasen roolin elokuvassa. Kuhmossa Litjaa ei kuitenkaan talvikuvausten aikaan nähty, koska rooli keskittyy kesäisiin tapahtumiin. Maanantaina suoritetuissa kuvauksissa nähtiin mm. Kaarlo Kemppainen Lappeenrannasta. Perjantaina oli kuvauksessa mukana Tuula Nyman. Varmana pidetään myöskin Markku Huhtasen, Markku Blomqvistin ja Paavo Piskusen osallistumista elokuvan tekoon. Vaikka keskeisiin rooleihin onkin palkattu ammattinäyttelijät, niin mukaan sopii kuitenkin myöskin koko joukko kuhmolaiskasvojakin. Kame [jatkuu sivulla 10] Kameran takaa löytyy pääkuvaajana Antti Peippo. Filmin tekijät ovat paljolti samaa vahvaa ammattiväkeä, joka toimi Filminorissa ohjaaja Risto Jarvan kanssa.

Vartioidun Kylän tekstin on elokuvan vaatimiin raameihin sorvannut Ilpo Tuomarila yhteistoiminnassa näytelmän kirjoittaneen Unto Heikuran kanssa. Muutoksia näytelmätekstiin on tehty melkoisesti. Joitakin rooleja on jätetty pois ja uusia kirjoitettu tilalle. Näytelmän Tamara on elokuvassa korvattu miespuolisella desantilla.¹ Tuula Nyman esittää elokuvassa roolia, jota näytelmäsovituksessa ei ollut lainkaan.

Elokuvan tapahtumia ei ole erityisesti paikallistettu Kuhmoon. Paikkakuntaa ja sen nimistöä tuntevalle tapahtumapaikat tulevat kuitenkin olemaan tuttuja. Vieraille katsojille elokuva tapahtuu jossakin näillä leveysasteilla rajan tuntumassa.

Kuva 19: Aitiopaikalla odottelivat nämä "1930-luvun kuhmolaiset" oman osuutensa alkamista. Keskiviikkoisen kuvauksen kulisseinä olivat Mustoskosken maisemat ja pihapiiri Vepsällä.

¹ Lukijalle Vartioitu kylä -osion alkuun pieni kuvaus tapahtumista, jotta Tamara ym. ovat tuttuja.

Ihminen sodan jaloissa Vartioidun kylän teema

1978-04-26-Kainuun Sanomat

Vartioitu kylä on nimeltään uusi kotimainen elokuva, joka kertoo sota-ajasta ihmissuhteiden kärjistäjänä. Elokuvan ohjaaja Timo Linnasalo, jolle Vartioitu kylä on ensimmäinen kokoillan elokuva, aiemmin hän on tehnyt lyhytelokuvia.

Vartioitu kylä on sodanjälkeisen sukupolven näkemys sodasta, ja sen vaikutuksesta ihmisiin. Aiemmin sotaa ovat meillä elokuvassa kuvanneet vasta ne sukupolvet, jotka ovat sen kokeneet. Vartioidun kylän tekijät ovat syntyneet toisen maailmansodan jälkeen.

Vartioitu kylä pohjaa kainuulaisen opettajan Unto E. Heikuran näytelmään. Käsikirjoituksen on tehnyt Ilpo Tuomarila. Tapahtumapaikana on kainuulainen kylä ja aika sotakesä 1944, takautumissa menään myös 1930-luvun alkuun.

Elokuvaa on jo kuvattu viikon verran. Pääjakso alkaa juhannuksen jälkeen ja valmiina elokuvan pitäisi olla elokuun loppupuolella. Ensiltansa Vartioitu kylä saanee loka-marraskuussa.

Elokuvan tuottaa Reppufilmiyhtiö, jolle elokuva on ensimmäinen pitkä filmi. Reppufilmi on muodostettu tukemaan nuorten ohjaajien esille pääsyä.

Elokuvan menoarvio on 1,15 miljoonaa. Elokuvasäätiöltä se on saanut 450.000 markkaa tukena.

Elokuvassa nähdään sekä ammattinäyttelijöitä että harrastajia. Ammattinäyttelijöistä ovat mukana muun muassa Antti Litja ja Tuula Nyman. Harrastajat ovat pääosin Kuhmolaista teatteriväkeä.

Jaakko ja Janne

Elokuvan keskushenkilöt ovat lapsuudentoverit Jaakko ja Janne, joista Jaakko on Suomen armeijan kaukopartiomies, Janne puolestaan neuvostoliittolainen desantti, joka saapuu entiseen kotikyläänsä. Näihin rooleihin ei ohjaaja vielä ole löytänyt miehitystä. Kohtaukset poikien nuoruudesta on jo purkitettu, nyt tarvitaan näitä pikkupoikia 20-vuotiaana esittävät näyttelijät.

Timo Linnasalo tunnetaan erittäin hyvin lyhytelokuvastaan Kylä, joka on saanut kosolti kiitosta osakseen. Juuri äsken tuli esimerkiksi tieto, että Kylä on Espanjassa palkittu Zaragotsan-elokuvajuhlilla, joilla on mukana maaseutuaiheisia lyhytelokuvia.

Timo Linnasalo on syntyään helsinkiläinen, Kainuu ja sen ihmiset ovat hänelle kuitenkin tuttuja: Linnasalo on toiminut Oulun läänin läänintaitelijana Kuhmossa, ja lyhytfilmi Kylä on kuvattu Nivan kylässä Kainuussa.

Ryhmä, joka Vartioitua kylää tekee, koostuu pääasiassa Filminor-yhtiön henkilökunnasta: kokemusta ja ammattitaitoa on. Pääkuvaajana

on Antti Peippo, tuttu mies esimerkiksi monista Jarvan elokuvista.

Kuin kello

Viikon aikana, jolloin elokuvaa jo tehtiin, todettiin ryhmän henki hyväksi ja työnilo korkeaksi. - Kaikki kävi kuin kello, toteaa Antti Peippo.

Tekijät otaksuvat, että Vartioitu kylä saattaa kiinnostaa muitakin maita. Elokuvan perusteemat voidaan yleistää sodan jalkoihin joutuneen ihmisen perusongelmiin, asuu hän sitten missä maassa hyvänsä.

Elokuvasäätöön tuotantopäällikön Matti Kassilan mielestä Vartioidulla kylällä on hyvät lähtökohdat: hyvä käsikirjoitus ja ohjaaja, jolla on jo kokemusta elokuvanteosta joskin nyt tekee ensimmäisen pitkän elokuvansa.

Linnasalo myös tuntee kainuulaiset ja he tuntevat hänet. Lisäksi hänellä on työssään mukanaan ammattitaitoinen ryhmä. Myönteisenä seikkana Kassila mainitsee vielä persoonallisen tavan, jolla aihetta lähestytään.

Vartioitu kylä - elokuva jatkosodan ajoilta

Reppufilmi Oy on uusi tulokas Suomessa pitkän elokuvan tuottajien joukossa. Muutama viikko sitten rekisteröidyn Reppufilmin ensimmäinen työ on valmis Timo Linnasalon ohjaama ja Ilpo Tuomari-
lan käsikirjoittama Vartioitu kylä, joka on nuorilta tekijöiltään erittäin kunnianhimoinen yritys tarkastella pienen kainuulaisen kyläyhteisön tunnelmia ja asenteita jatkosodan loppuvaiheessa.

- Vartioitu kylä on pasifistinen ja Etyk-henkinen elokuva, joka pyrkii tarkastelemaan ihmisten reaktioita sotatapahtumiin siviilioloissa. Elokuva pyrkii olemaan myös tuonaikaisen yhteiskunnan pienoismalli. Vartioitu kylä on kaiken kaikkiaan ensimmäisen sodanjälkeisen sukupolven elokuva sodasta, sanoo Linnasalo.

Vartioidussa kylässä näyttelevät ammattilaiset ja amatöörit yhdessä: ammattilaisista ovat mukana muun muassa Tuula Nyman, Markku Blomquist, Antti Litja, Paavo Piskonen ja Markku Huhtamo. Tuotantopäällikkönä on Reppufilmin perustajajäseniin kuuluva Jouko Lumme, pääkuvaajana Antti Peippo ja musiikin tekee Heikki Valpola. Tällaisessa periodielokuvassa ovat lavastuksien ja puvustuksen osuudet varsin tärkeitä: Pentti Valkeasuo tekee lavastuksen ja Sari Salmela puvustuksen.

Vartioidun kylän budjetti tulee olemaan puolisentoista miljoonaa markkaa, jossa Suomen elokuvasäätiö on jo suorittanut avustuksena 450.000 markkaa. Kiitetyn dokumenttielokuvan Kylän ohjaaja Linnasalo on sijoittanut myös näytelmäelokuvansa samoihin Kuhmon maisemiin. Kylä on muuten voittanut palkinnon 6.-10.4. Espanjassa Zaragozan kansainvälisessä maatalousaiheisten elokuvien kilpailussa.

Vartioidun kylän ensi-iltapäiväksi on suunniteltu 15.11. ja levityksestä huolehtii Suomi-Filmi (PL)

1978-04-26-Demari

Kuva 20: Timo Linnasalon ensimmäinen näytelmäelokuva Vartioitu kylä on ehtinyt jo ensimmäiseen kuvausvaiheeseensa. Kameran takana itse Linnasalo, hänestä oikealla pääkuvaaja Antti Peippo ja vasemmalla äänittäjä Matti Kuortti.. Linnasalon takana kakkoskuvaaja Erkki Peltomaa. [Siis vasemmalta Matti Kuortti, Matti Rahikainen, Erkki Peltomaa, Timo Linnasalo, joku nainen ja Antti Peippo.]

Linnasalo tekee pitkää filmiä

1978-04-26-helsingin-sanomat

Kylästä, Timo Linnasalon laajalti tunnustusta saaneesta dokumenttifilmistä, ollaan parastaikaa siirtymässä Vartioituun kylään. Selvemmin sanoen: Timo Linnasalo tekee ensimmäistä pitkää elokuvaansa samoilla Kylän seutuvilla Kainuun Kuhmossa. Kylä, joka nähtiin vastikään televisiossa, sai myös kritiikin kannukset.

Elokuvan tuottaa nimenomaan nuoren ohjaajien esiinpääsyä varten perustettu Reppufilmi Oy ja mukana filmin teossa onkin lähinnä nuorta voimaa.

Elokuva pohjautuu vapaasti kuhmolaisen Unto E. Heikuran näytelmään, johon Linnasalo tutustui jo pari vuotta sitten toimiessaan Kuhmossa läänintaiteilijana (ja tehdessään Kylä-filmiään). Silloin hän kokeili muiden harrastajien kanssa teatterin tekoakin.

Vartioitu kylä on ensimmäisiä filmejä, joissa välittyy sodanjälkeisen sukupolven näkemystä sodastamme. Päätapahtumat sijoittuvat sota-kesään 1944, jolloin tappio alkaa jo olla kaikille selvä.

Elokuvan keskuhenkilöt ovat lapsuudentoverit Jaakko ja Janne, jotka 1944 kohtaavat toisensa oudossa tilanteessa: Jaakko on Suomen armeijan kaukopartiomies, Janne saapuu kylään neuvostoliittolaisena desanttina.

Takaumissa, jotka on jo nyt kuvattu talvisina siirrytään 1930-luvulle. Jaakko ja Janne nähdään näissä kohtauksissa valppaina poikasina seuraamassa muun muassa suojeluskuntalaisten harjoituksia (nuorena lottana niissä on mukana Tuula Nyman, joka sittemmin nähdään myös iäkkäämpänä leski-emäntänä).

Antti Peippo, Vartioitun kylän pääkuvaaja - mukanaan Erkki Peltomaa ja Kari Kekkonen - kiittelee nuoren työryhmän valmiutta.

”Kaikki kävi kuin kello, työsuunnitelmat olivat valmiit ja tarkat ja niitä noudatettiin”. Näin niistä joitakin otoksia ja myös jälki näytti mailta.

”Elokuvan perusteemat - sodan mielettömyys ja sen vaikutus kyläläisiin - voidaan yleistää hyvinkin laajalle. Ne heijastelevat yleensäkin kaikkien sodan jalkoihin joutuneiden ihmisten ongelmia”, tekijät sanovat.

Jannen ja Jaakon aikuisia esittäjiä ei vielä ole ratkaistu, mutta useat muut roolit kylläkin. Mukana ovat muun muassa Antti Litja, Markku Blomqvist [nähtiin Kajaanin keskussairaalassa, Juha-Matti ja Kauko], Paavo Piskonen, Markku Huhtamo sekä joukko kuhmolaisia harrastajanäyttelijöitä.

Käsikirjoituksen elokuvaan on tehnyt Ilpo Tuomarila, tuotantopäällikkönä toimii Jouko Lumme, äänittäjinä Matti Kuortti ja Paul Jyrälä, leikkaajana Juho Gartz, musiikin tekee Heikki Valpola, lavastukset Pentti Valkeasuo ja puvustuksen Sari Salmela.

Paula Talaskivi

Kuva 21: "Vartioidun kylän" tekijöitä kuhmolaisessa talvimaastossa: vasemmalta äänittäjä Matti Kuortti, näyttelijä Matti Rahikainen, kuvaaja Erkki Peltomaa, ohjaaja Timo Linnasalo ja oikealla Antti Peippo.

Kuva 22: "Vartioidun kylän" takaumajaksoissa ennen sotaa sen keskushenkilöt Jaakko ja Janne ovat vielä poikasia (Eero Komulainen ja Marko Karppinen).

Vartioidun kylän filmaus on päättymässä Kuhmossa

1978-08-03-Kainuun-Sanomat

Timo Linnasalon "Vartioidun kylän" filmaukset saadaan tällä viikolla loppuun Kuhmossa. Reppufilmin ryhmä tuli Kuhmoon juhannuksen jälkeen ja työtä on tehty korkeapaineella.

"Aika käy vähiin ja päiviä on jouduttu jatkamaan. Pahimmillaan työpäivät ovat olleet 15-16 tunnin mittaisia", ohjaaja Timo Linnasalo kertoi.

Eräitä elokuvan takaumia kuvattiin Kuhmossa jo huhtikuulla. Viimeiset filmimetrit joudutaan kuvaamaan Sonkajärven Jyrkällä, koska Kuhmosta ei löytynyt sopivaa koskenrantamaisemaa. Sonkajärvellä viivytään vajaa viikko.

"Vartioitu kylä" pohjautuu aiheeltaan kuhmolaisen opettajan Unto Heikuran näytelmään, jota esitettiin Kuhmon kesäteatterissa 1974-1975. Käsikirjoituksen on tehnyt Ilpo Tuomarila.

Elokuva kertoo sotakesästä 1944 sotilaiden suojaamassa suomalaisessa rajakylässä. Toiminnallisena keskusajatuksena on kahden lapsuudenystävän, suomalaisen kaukopartiomiehen Jaakon ja neuvostoliittolaisen desantin Jannen tapaaminen kotikylässään.

"Elokuva on sekä aiheeltaan, että käsittelyltään poikkeava. Perusaihe on vakava, mutta sitä ei kuitenkaan käsitellä yksioikoisen totisesti", Timo Linnasalo totesi.

"Kuvaukset ovat onnistuneet suunnitelmien mukaan. Toinen juttu on, saadaanko kokonaisuudesta yleisöä kiinnostava".

Kyseessä on Timo Linnasalon ensimmäinen pitkä elokuva. Edellinen päätyö oli Kuhmon Nivankylästä läänintaiteilija-aikana kuvattu tunnin mittainen "Kylä", joka sai runsaasti kiitosta ja jopa "Kritiikin kannukset".

Linnasalo on saanut kokemusta myös toimimalla äänittäjänä useissa Risto Jarvan elokuvissa. Reppufilmin kuvausryhmä koostuu pääosin Filminorin henkilökunnasta.

Elokuvan tuotantopäällikkönä toimii Jouko Lumme, kuvaajina Antti Peippo, Erkki Peltomaa ja Kari Kekkonen sekä äänittäjinä Paul Jyrälä ja Matti Kuortti.

Ristelissä ja Kuumussa [Ahovaaralla ja Kuumussa. Ristelin kylä on oikeasti Ahovaaran kylä.]

Elokuvan Keskitalona on Ristelin [Ahovaaran kylän] Kaatio ja Paa-kinahona Kuumun Piiraala. Tulivaaran pirttiä rakennetaan elokuvan aikana, taustana ovat Ristelin Kiteen takamaat. [Reino Pikkarainen teki hirsikehikon pohjan. Mauno Kähkönen on kotoisin Kiteeltä.]

Reppufilmin käytössä on ollut suomalaisen elokuvan huipputekniikka. Yökuvaukset on pystytty kuvaamaan todella yöllä uuden valovoimaisen kameran ansiosta.

Säät ovat pääosin suosineet Linnasalon ryhmää. Kylmä puri välillä,

mutta vastaavasti viime päivät ovat antaneet ruhtinaallisesti hellettä. Sade on estänyt kuvakset vain parina päivänä.

Elokuvasa on mukana yhdeksän ammattilaista. Loput näyttelijät on koottu lähinnä Kuhmolaisteatterin piiristä.

”Kuhmolaiset avustajat ovat olleet erittäin toimivia ja kärsivällisiä. Muutaman kymmenen sekunnin joukkokohtausta on voinut vaatia tuntikausien valmistelun”, Linnasalo kiitteli.

Kuhmolaisten keskeisissä osissa ovat Mauno Kähkönen Tulivaaran isäntänä ja Kauko Huusko Keskitalon Heikkinä. Tulivaaran lapsia esittävät Tuula Pulkkinen ja Marko Heikura. Teppo Korhonen on kylän toinen sotapoliisi.

Ammattilaisista nimekkäimpiä lienevät Antti Litja (kersantti Tolvanen), Markku Blomqvist ja Tuula Nyman.

Kainuulaisille tuttu nimi on myös toisessa pääosassa desanttina nähtävä Raimo Grönberg. Teatterikoulussa kolmannen vuotensa syksyllä aloittava Kajaanin kaupunginteatterin kasvatti.

Ammattilaisia ovat lisäksi Kaija Kangas, Paavo Piskonen, Markku Huhtamo, Timo Torikka ja Kaarlo Karppanen.

Syksyllä viisi ensi-iltaa

”Vartioidun kylän” on määrä valmistua esityskuntoon lokakuussa. Eri asia on, milloin filmi saadaan teattereihin.

Linnasalon esikoisen lisäksi syksyllä valmistuu tiettävästi neljä muuta kotimaista elokuvaa. Näitä ovat Jaakko Pakkasvirran Eino Leino -kuva ”Elämän kevät”, Mikko Niskasen ”Syksyllä kaikki on toisin”, Seppo Huunosen ”Piilopirtti” sekä Speden uusin Turhapuro. [Mikä Turhapuro-elokuva on kyseessä? Tämä voisi olla hyvä kiinnekohta nuoremmalle väelle.]

”Vartioidun kylän” rahoitus on ainakin alkuperäisbudjetin osalta suurin piirtein kunnossa. Elokuvasäätiöltä on luvattu 520.000 markkaa ja Mainos-TV osallistuu tiukan tullen 200.000 markalla. Filminorin panos on lähes 300.000 markkaa. Elokuvan kokonaiskustannukset arvioitiin 1.150.000 markaksi, mikä on keskimääräisesti vähän.

Esko Juppi

Kuva 23: Rintaman eri puolilla taistelevien lapsuudenystävien tapaaminen suomalaisessa rajakylässä on ”Vartioidun kylän” keskeisiä tapahtumia. Kuva kohtauksesta, jossa Tulivaaran isäntä (Mauno Kähkönen) löytää haavoittuneen desantin (Raimo Grönberg).

Vartioitu kylä 1944 ilmestyy

Vartioitu kylä 1944 ensi-iltaan

Unto Heikuran "Vartioitu kylä" -näytelmästä alkunsa saanut koko illan näytelmäelokuva on valmistunut. Kuhmossa läänintaiteilijana toimineen Timo Linnasalon ohjaama elokuva tulee ensi-iltaan 3. marraskuuta, Kuhmossa samaan aikaan kuin muuallakin maassa.

Elokuvan ohjaaja, kuvausryhmä ja tuottajayhtiö Reppufilmi Oy kiittävät erityisesti sekä kuvassa esiintyneitä kuhmolaisia hyvästä yhteistyöstä että kuvausrekvisiittaa ja -paikkoja lainanneita ystävällisestä avuliaisuudesta.

Timo Linnasalo

Pitäjäsriviä 1978 syksyllä, sivu 6, milloin tarkalleen?

Kuva 24: Ohjaaja Timo Linnasalo.

Kuva 25: Kuhmolaisia lapsia.

Kuva 26: Kuvassa Petri Heikkinen ja Kaisu Haikonen.

Kuva 27: Kuvassa muun muassa Antti Litja, Markku Huhtamo ja Kauko Huusko.

Vartioitu kylä 1944 ensi-iltaan Kuhmossa

Timo Linnasalon ohjaama Reppufilmin tuottama valtaosaltaan Kuhmossa kuvattu elokuva *Vartioitu kylä 1944* tulee ensiesitykseen Kuhmossa perjantaina 3.11. Samaan aikaan aloitetaan elokuvan esitykset Helsingissä, Turussa ja Lahdessa. Kuhmossa elokuvaa esitetään todennäköisesti kaksi viikkoa, joten yhden viikon esitykset ovat. Näin tarjotaan mahdollisimman monelle kuhmolaiselle tilaisuus tutustua elokuvaan, joka monille on tullut tutuksi jo elokuvaa valmistettaessa. *Vartioitu Kylä 1944* on värikuva, jonka esitysaika on tarkasti ottaen tunti 37 minuuttia.

Vartioitu Kylä 1944 elokuva perustuu Unto Heikuran kirjoittamaan näytelmään, vaikka loppujen lopuksi elokuva on kuitenkin oma kokonaisuutensa. Vuosiluku 1944 tuli nimeen selvennyksenä elokuvan viimeistelyvaiheissa. Ammattinäyttelijöiden, muun muassa Antti Litja, Tuula Nyman ja Markku Blomqvist, lisäksi elokuvassa esiintyy huomattava joukko kuhmolaisia avustajina. Erilaisia roolihahmoja elokuvassa on nelisenkymmentä.

Elokuva ei vielä ole käynyt elokuvatarkastamossa, joten varmuudella ei tiedetä, tuleeko elokuvasta lapsilta kielletty tai sallittu. Linnasalo itse olettaa, että *Vartioitu Kylä 1944* tulee olemaan kielletty alle 12-vuotiailta.

Kuhmolainen 12.10.1978

Elokuvaa tehtiin Kuhmossa viime kesänä, sekä myöskin jossain määrin huhtikuussa, jolloin filmille tallennettiin joitakin talvisia kuvia. Kuvausten aikana saattoivat työssä mukana olleet todeta kuhmolaisten myönteisen suhtautumisen työtään kohtaan. Tämä tuli esille mitä moninaisemmissa yhteyksissä. Erikseen filmiryhmä haluaa osoittaa kiitoksensa kaikille mukana olleille ja apuaan tarjonneille, niin avustajille kuin erilaista rekvisiittaakin lainanneille henkilöille.

Kuhmon ensi-ilta 3.11. "Vartioitu Kylä 1944" herättämään keskustelua

Kainuun Sanomat 12.10.1978

Kuva 28: Vartioitu kylä suuntautuu sotaan vastaan, mutta ei sodan omilla, raaimmilla keinoilla. Käyttöjuonena on kahden lapsuudenystävän, sittemmin neuvostodesantin ja suomalaisen kaukopartiomiehen, kohtaaminen sodan olosuhteissa. Desantti (Raimo Grönberg) soittaa kylän heinätalkoissa suomalaisen sotilaa (Paavo Piskonen) vartioimana.

”Minulta on kysytty, miten voi tehdä elokuvan ajasta, jota ei ole elänyt! Tällainen asennehan kieltää taiteen mahdollisuuden eläytyä, hakea faktatiedoista pohjaa mielikuvitukselle”, sanoo elokuvaohjaaja Timo Linnasalo, 32. Hänen pitkä esikoisensa ”Vartioitu kylä 1944” tulee ensi-iltaansa pyhäinmiestenpäivän aattona 3. marraskuuta.

”Vartioidun kylän” ensi-ilta on Kuhmossa yhtä aikaa Helsingin, Turun ja Lahden kanssa. Elokuva filmattiin suurimmaksi osaksi Kuhmossa ja sen juuret ovat peräisin kuhmolaiskirjailija Unto Heikuran kynästä.

Timo Linnasalo uskoo viimeiseen sotakesään ajoittuvan elokuvan aiheuttavan keskustelua. ”Toisaalta pelkään, että keskustelun argumentointi menee tasolle, joka ei vie eteenpäin.”

”Vartioidun kylän” perustyyppi poikkeaa tavanmukaisesta, se ei ole yhden tai kahden sankarin elokuva.

”Se on freskotyyppinen kuvaus kyläyhteisöstä, jonka voi vetää yhtäläisyysmerkkeihin koko Suomen kanssa. Kylä sisältää hyvin erilaisia ihmisiä ja mielipiteitä.”

”Käyttöjuonena on kahden lapsuudenystävän, neuvostodesantin ja suomalaisen kaukopartiomiehen tapaaminen sotilaiden suojaamassa

rajakylässä. Juoni näyttää toimivan ja elokuva on itse asiassa jännittävä”, Linnasalo toteaa.

”Kuitenkin olen yrittänyt välttää sitä, että kuva paikallistettaisiin Kuhmoon, Kainuuseen tai edes koko Suomeen”.

”Tilanne on yleispätevä kahden maan rajalla. Olisi toivottavaa, että ihmiset osaisivat laajentaa sen sanomaa”, Linnasalo sanoi.

Sodanvastaisuus keskeinen idea

”Vartioitu kylä 1944” on ennen kaikkea sodan vastainen. Se on sitä omilla keinoillaan, ei näyttäen raakaa tappamista.

Linnasalon mielestä elokuvan ilmiötä voi yhtä hyvin vetää nykypäivään: Lama on yhtä kuin sotatila, työttömät ovat invalideja ja kaa-tuneita.

”Kun on nousukausi tai kun sota menee hyvin, on helppo vetää yhtä köyttä. Tappion tullen mielipiteet eriytyvät.”

Sotavuosista on Linnasalon mielestä vaikeampi puhua kuin nykyajasta tai vuosisadan vaihteesta.

”Aihepiiri on paketoitu. On paljon suomalaisia, jotka eivät halua sotkea politiikkaa sotaan sen paremmin kuin urheiluunkaan”.

”Soditaan vain kauheasti, eikä kukaan tiedä miksi”.

”Helpompi kuin Kylä”

Linnasalon mielestä ensimmäinen pitkä elokuva syntyi helpommin kuin paljon kiitosta saanut lyhytfilmi ”Kylä”, kertomus Kuhmon Ni-vankylästä.

”Kylää jouduin tekemään pääasiassa yksin. Nyt on ollut mukana erinomainen työryhmä ja tukena kohtuullinen budjetti”.

Suomalaiseksi elokuvaksi ”Vartioitu kylä 1944” on silti varsin halpa. Budjetti oli 1.150.000 markkaa ja ylitykset lienevät varsin lieviä.

Esimerkiksi Pakkasvirran Leino-elokuva on tullut maksamaan lähes kolme miljoonaa.

Omillleen pääsemiseksi Linnasalon esikoinen tarvitsisi 150.000 kat-sojaa.

”Vartioidun kylän” ensi-illan piti alun perin olla 17. marraskuuta. Sitten sitä siirrettiin viikolla eteenpäin, mutta lopulta paljon aikaisem-maksi eli marraskuun 3. päivään.

Syynä oli Seppo Huunoson ”Piilopirtin” valmistumisen lykkäänty-minen parilla viikolla.

”Vartioidun kylän 1944” ensi-ilta on Kuhmossa Kino Miilussa. Sa-man aikaisesti elokuva nähdään parissa helsinkiläisteatterissa sekä ai-nakin Turussa ja Lahdessa. Kuhmossa elokuvaa pyöritetään kaksi vii-koa. (ej)

Kuva 29: Rauhan töissä kersantti Tolvanen (Antti Litja).

Yli neljän vuoden prosessi päättymässä

Kesällä 1974 esitettiin Kuhmon kesäteatterissa kuhmolaisen kirjailijan, Unto Heikuran näytelmää Vartioitu kylä. Näytelmä käsitteli kainuulaisen rajaseutukylän eloa kesällä 1944, jolloin neuvostoliittolaisten partisaanitoiminta oli suhteellisen vilkasta, ja kyliin jouduttiin asettamaan pieniä kenttävartioita sekä niihin evakuoitujen siviilien turvaksi että suomalaisten kaukopartiomiesten tukikohdiksi.

Kuhmolaisteatterin pyynnöstä taltioimme Jouko Lumpeen kanssa osia näytelmästä filmille.

Vartioitu kylä alkoi kiehtoa elokuvan aiheena monestakin eri syystä. Sen pohjatendenssi - sodan mielettömyys - tunki kesäteatterin koomisista painotuksista huolimatta voimakkaasti läpi, se näytti tarjoavan erinomaisen pohja-asetelman sotaa käsittelevälle, mutta vähemmän veriselle elokuvalla, ja sen henkilöistä henki sellaista talonpoikaisjärkeä, jota ei voi olla kunnioittamatta.

Maanläheinen asia - RAHA

Olin samaan aikaan tekemässä dokumenttielokuvaa Kuhmon Nivan kylästä ja uskoin sitä kautta pääseväni sisälle kyläympäristöön ja sen asukkaisiin. Viimeinen vaan ei tässä maassa vähäisin syy oli sekin hyvin maanläheinen: raha. Vartioitu kylä tapahtuu puitteissa, jotka epookkiloonteestaan huolimatta näyttivät tarjoavan mahdollisuuden taloudelliseen elokuvan valmistamiseen. Näytelmä oli ilmiselvästi pitkän näytelmäelokuvan aihe, ja Suomessa sellaisen tekemiseen tarvittavat rahat - etenkin esikoiselokuvan tekijälle - ovat tunnetusti tiukassa.

Teimme suunnitelmat hyvin pienimuotoiselle, kokonaan kuhmolaisen harrastajanäyttelijöiden varaan rakentuvalle elokuvalla ja anoimme tukea. Rahaa ei saatu vuonna 1975. Seuraavana vuonna Suomen Elokuvasäätiö myönsi tukea, jota emme sitten kuitenkaan voineet käyttää, koska loppurahoitusta Valtion kamerataidetoimikunnalta ei herunut. Päätimme jatkaa tuotantosuunnitelmien laadintaa ja käsikirjoituksen kehittelyä.

Kolmen ehdon näytelmä

Unto Heikura oli asettanut näytelmälleen kolme ehtoa: se ei saanut loukata hyviä naapuruussuhteita, sen piti korostaa sodan mielettömyyttä ja kolmanneksi olla kuvaus kuhmolaisen rajaseutukylän elämästä kesällä 1944. Elokuvalle nämä ehdot eivät mielestämme riittäneet. Elokuva tarvitsi laajempaa perspektiiviä, yleispätevämpää näkökulmaa. Sen tuli kattaa mahdollisimman hyvin Suomessa sodan loppuvaiheessa vallinneet tunnot, mutta olla samalla myös ymmärrettävissä kaikille sotaa käyneissä ja käyvissä maissa.

1978-10-29-Uusi Suomi

Kuva 30: "Sotalokuvia on valmistettu paljon pelkästään tapahtumien näytävyyden vuoksi. Vartioidussa kylässä sota toimii ihmissuhteiden kärjistäjänä. Taustana, jota vasten tarkastellaan aina ajankohtaisia asioita: ystävyystä, luottamusta, rakkautta, vihaa, ihmisten oikeutta omiin ratkaisuihin, vastuuta omista teoistaan", sanoo Timo Linna, 32.

Käsikirjoitus viitenä versiona

Otimme yhteyttä kirjailija Ilpo Tuomarilaan, koska näytelmä alkoi muodostua meille rajaavaksi tekijäksi - se oli liian tuttu ja läheinen. Tuomarila hajotti näytelmän alkutekijöihin, paitsi henkilöitä, loi uusia, toi mukaan klassisen draaman vankkoja aineksia, toisin sanoen kirjoitti Vartioitua kylää uudestaan. Tämä käsikirjoitusvaihe, joka kesti yli vuoden, tuotti viisi kokonaista käsikirjoitusversiota. Valmis elokuva noudattaa varsin tarkoin viimeistä niistä.

Tavanomainen juonielokuva Vartioitu kylä 1944 ei ole. Kokonaisuutena se pyrkii hahmottamaan eräänlaisen freskon tuosta kesästä 1944, jolloin sodan loppumista sekä toivottiin että pelättiin, tappio kuitenkin alkoi olla kaikille selvillä. Useimmat elokuvan henkilöistä ovat jo tavallaan luopuneet sodasta, tuleva rauha ja siihen suhtautuminen on heille tärkeämpää. Elokuvan juonellinen jännite kulkee kahden nuoren miehen, suomalaisen kaukopartiosotilaan ja neuvostodesantin risteävissä kohtaloissa.

"Kotiyhtiöni" Filminor

Syksyllä 1977 olimme kuitenkin vielä pientä käsikirjoitusavustusta lukuunottamatta pennittömiä. Perustimme Reppufilmi Oy:n koska ilman tuotantoyhtiötä on turhaa anoa tukea kokoillan elokuvalle, ja toisaalta jo olevat yhtiöt tuntuivat olevan tukossa vanhojen ohjaajiensa kanssa. Kuluvan vuoden alussa alkoi valjeta. Päänavaajana toimi "kotiyhtiöni" Filminor, joka suostui lähtemään mukaan kalustonsa ja henkilökuntansa osalta. Elokuvasäätiö myönsi tukea ja MTV:kin lopulta esitysoikeuksia ja mahdollisia elokuvateatterituottoja vastaan.

Kolmen vuoden rauhallisen suunnittelun jälkeen alkoi äkkiä kiire: oli varmistettava kuvauspaikat, hankittava rekvisiittaa, palkattava työryhmästä vielä puuttuvat ihmiset, valittava näyttelijät ja niin edelleen. Alkuperäissuunnitelman puhtaasta harrastajanäyttelijäpohjasta luovuttiin. Elokuvasa on 14 nimettyä roolia, näistä yhdeksässä on ammattinäyttelijä ja muissa kuhmolaisia, puoliammattilaisia harrastajanäyttelijöitä. Avustajia on lisäksi nelisenkymmentä. Helpompiakin esikoisohjaajan sarka olisi voinut olla.

Tuttujen runkoryhmä

Puolellani oli kuitenkin muutama merkittävä seikka. Kuvausryhmän runko muodostui ihmisistä, joiden kanssa olen työskennellyt 1960-luvun lopulta lähtien sekä pitkien että lyhytelokuvien parissa. Kuvausryhmän varaukseton tuki auttoi huomattavasti etenkin alkuvaiheen kynnyksen yli, samoin se heijastui myönteisellä tavalla myös näyttelijöiden - niin ammattilaisten kuin harrastajienkin - työhön. Kuhmolai-

set näyttelijät tunsin monen vuoden ajalta, samoin osan ammattinäyttelijöistä. Ilmaisun raamien luominen muodostui kaikesta huolimatta hyvin mielenkiintoiseksi ja haastavaksi tehtäväksi.

Kuvausvaihe sujui suunnitelmien mukaisesti. Huhtikuun alussa kuvasimme Kuhmossa talvisia takaumia viikon ajan. Pääkuvausjakso keällä kesti kuusi viikkoa, viikko Sonkajärvellä ja loput Kuhmossa.

Yli neljä vuotta kestänyt prosessi on päättymässä. Vartioitu kylä 1944 tulee elokuvateattereihin. Se on tehty katsojia ajatellen. Vakavasta perusteestaan huolimatta se ei ole totinen elokuva vaan sisältää varsin runsaasti myös tilanteista ja henkilöistä kasvavaa komiikkaa. Toivon kuitenkin, että sen parissa paitsi viihdyttäisiin, myös ajateltaisiin.

Sota ihmissuhteiden kärjistäjänä

Sotaelokuvia on valmistettu paljon pelkästään tapahtumien näyttävyyden vuoksi. Vartioidussa kylässä sota toimii ihmissuhteitten kärjistäjänä, taustana, jota vasten tarkastellaan aina ajankohtaisia asioita: ystävyyttä, luottamusta, rakkautta, vihaa, ihmisen oikeutta omiin ratkaisuihin, vastuuta omista teoistaan.

Timo Linnasalo

Kuva 31: Työkuva Vartioitu kylä 1944:n valmistusvaiheista. Kameran takana vasemmalla kuvaaja Antti Peippo ja ohjaaja Timo Linnasalo. Elokuvan näyttelijöitä ovat Timo Torikka, Raimo Grönberg, Kaija Kangas, Tuula Nyman, Markku Blomqvist, Antti Litja, Paavo Piskonen, Markku Huhtamo, Mauno Kähkönen, Kauko Huusko, Kaarlo Karppanen, Martti Kuningas ja Irma Leväsalmi.

Vartioidun kylän ensi-ilta perjantaina

Timo Linnasalon ohjaama elokuva *Vartioitu kylä 1944* saa ensi-iltansa perjantaina. Filmi kuvattiin viime kesänä Kuhmossa ja se perustuu Unto Heikuran kirjoittamaan samannimiseen näytelmään.

Elokuvan ensi-iltapaikkakunnat ovat Kuhmo, Helsinki, Turku ja Lahti. Ohjaaja Linnasalo saapuu itse Kuhmoon ensiesitykseen.

Vartioidussa kylässä eletään jatkosodan loppuvaihetta, aikaa, jolloin sodan loppumista sekä toivottiin, että pelättiin, tappio alkoi olla kaikille selvä.

Elokuvan juonen kannalta keskeisiksi nousee kaksi nuorukaista. Kaukopartiomiehenä palveleva Jaakko (Timo Torikka) tulee lomalle umpi-mielisenä: edes suhde morsiameen Annaan (Kaija Kangas) ei luonnistu siten kuin ennen. Kylään ilmestyy myös neuvostodesantti Janne (Raimo Grönber). Hän on jo lapsena, 1930-luvun alussa muuttanut perheensä mukana Neuvostoliittoon ja palaa nyt vihollisena entiseen kotikyläänsä. Takautumilla kuvataan Jannen ja Jaakon yhteistä lapsuutta. Sotatilanteesta huolimatta nuorukaisten ystävyys uudistuu. Nuorukaisten katoaminen kylästä johtaa lopulta tilanteiden kärjistymiseen.

Kylään on sijoitettu ryhmä sotilaita, joiden tehtävänä on suojella asukkaita vihollisen partisaanitoiminnalta. Tehtävän helpottamiseksi kyläläiset on evakuoitu kaikki Keskitaloon. Keskitalon isäntä (Kauko Huusko) suhtautuu vastahakoisesti majoitukseen. Tulivaaran Kalle (Mauno Kähkönen) ei Keskitaloon lähde, vaan rakentaa taloan.

Vakavaa perusteemaa, sodan mielettömyyttä ja sen vaikutusta kyläläisiin, tuetaan runsain koomisin aineksin. Elokuva sisältää jyrkkiä ja rajuja tunnelmanmuutoksia traagisesta koomiseen ja päinvastoin. Kerronnassa pyritään pelkistettyyn ja konstailemattomaan ilmaisuun, luvataan elokuvan ennakkoesitteissä.

Kainuun Sanomat 1.11.1978

Kuva 32: Viime kesänä Kuhmossa kuvattu Timo Linnasalon ohjaama elokuva *Vartioitu kylä 1944* nähdään elokuvateattereissa ensimmäisen kerran perjantaina.

”Vartioidun kylän” kirjoittaja Unto Heikura: ”Sodasta ei koskaan rauhan tarkoituksessa puhuta liian paljon”

Pelko ja miten se hallitsee syrjäisen rajakylän elämää sota-aikana. Tästä kuhmolainen kirjailija Unto Heikura lähti kehittämään näytelmäänsä Vartioitu kylä.

- Sodasta ei koskaan rauhan tarkoituksessa puhuta liian paljon, sa-noo hän syyksi kirjoittamiseen.

Ohjaaja Timo Linnasalo muokkasi näytelmästä kokoillan elokuvan, jonka ensi-ilta on huomenna.

Vartioitua kylää Heikura, joka varsinaiselta ammatiltaan on opetta-ja, pitää parhaimpana näytelmänään.

- Jos siitä ei olisi tehty elokuvaa, olisin rakentanut sen pohjalta ro-maanin.

Vartioitu kylä kertoo pienestä kyläyhteisöstä sotatoimialueen sivus-sa, rajan pinnassa. Siellä liikkuvat vain omat kaukopartiomiehet ja par-tisaanit.

Ihmiset kokoontuvat joka yö evakkoon kylän keskeiseen taloon. Päi-vällä he käyvät normaalisti työssä.

- Näytelmässä olen halunnut kuvata pelkoa. Sitä, miten se hallitsi koko kyläyhteisöä.

Syrjäkylien puolestapuhuja

Ensimmäisen näytelmänsä Härkähäät Heikura kirjoitti kymmenen vuotta sitten. Siinä erään kyläkunnan isännät sonnionsuuskunnalle va-roja kerätessään innostuvat ottamaan avuksi myös pontikankeiton ja saavat tästä asianmukaiset käräjätuomiot. [Muutin preesensiin.]

Niin Härkähäihin kuin muihinkin näytelmiinsä Heikura on saanut aiheen todellisista tapahtumista, mutta punonut sitten niiden ympäril-le mielikuviutusjuonen.

- Ei kukaan jaksaisi näytelmissä katsoa todellista elämää.

Kymmenen vuoden aikana on Heikura ennättänyt kirjoittaa kaikkiaan seitsemän näytelmää. Viimeisen niistä, Puolukkasodan, jossa käsi-tellään joka miehen oikeutta TV 2:lle.

Kaikkiaan näytelmissään Heikura puhuu syrjäkylien ja niiden asuk-kaiden puolesta, kuvaa heidän vaikeuksiaan ja hätää.

Muuttuva yhteiskunta murjoo yksinkertaisia ihmisiä, jotka eivät ha-lua antaa periksi, vaan tahtovat jäädä elämään ja asumaan vanhoihin kyliinsä.

- En haluaisi, että syrjäkylät kuolevat. Jotain perinteisen arvokasta katoaa näiden kyläkuntien mukana.

- Niissä ihmiset tuntevat toisensa ja toisten vaikeudet. Auttava käsi on huomattavasti lähempänä kuin kiireisessä kaupunkiyhteisössä.

Itse samasta ympäristöstä

Heikura itse on syntynyt samanlaisesta kyläyhteisöstä. Aiheet näy-

Kuva 33: -Vartioidussa kylässä olen halunnut kuvata, miten pelko vaikuttaa pienen kyläyhteisön elämään. Jos näytelmästä ei olisi tehty elokuvaa, olisin muokannut siitä romaanin. [valokuva Kari Rouhiainen]

telmiinsä hän on saanutkin lähinnä lapsuutensa maisemista.

Kun ne nyt uudelleen palaavat mieleen, on hyvä tarkastella, miten kaikki on muuttunut viimeisten kymmenien vuosien aikana.

Näytelmässään Kylän viimeinen nainen Heikura kertoo syrjäkylien ukkoutumisesta. Tilastojen mukaan kolmea neljää miestä kohti syrjäkyliin jää vain yksi nainen.

Näytelmässä neljä miestä taistelevat kylän viimeisestä naisesta. Jokainen haluaisi sukunsa jatkuvan. Viimeisen naisen lähteminen tietäisi kohta koko kylän elämän loppumista.

- Jos yhteiskunnallisesti ajattelee, niin viime aikoina naisasianaiset on johdettu "harhaan". Yhteinen asia on muuttunut oman edun tavoitteluksi.

Itse naisen asemasta käytävän keskustelun Heikura haluaa erottaa tästä, ja sitä hän pitää tärkeänä.

Näytelmässä on korostetusti päähenkilöksi kohotettu kylän ainoa nainen. Heikuran mukaan suomalaisesta näytelmäkirjallisuudesta puuttuvat naispäähenkilöt.

Keinottelua ja hämäystä

Näytelmissään Heikura tuo esille keinottelun ja kieroilun, jonka kohteeksi maalaisväestö on joutunut.

1950- ja 1960-luvuilla syrjäkyllillä noin kolmasosa tilakaupoista meni huijauksen kautta todellista arvoa matalampaan hintaan keinottelijoille. Väestön hetkellistä hätää käytettiin häikäilemättömästi hyväksi.

Pihkasetelit-niminen näytelmä rakentuu todellisuudessa tapahtuneen maakeinottelun ympärille.

Rantatontin ostaja saapuu pieneen kylään. Isäntä, jolta vastikään on palanut talo, joutuu tontinostajan kynsiin. Pilkkahinnasta menevät maat ja mannut, jotka keinottelija myy nopeasti edelleen kahteen kertaan ja jymäyttää näin uudelleen.

Pihkaseteleistä Heikura itse sanoo, että toivottavasti edes joku sen ansiosta on jättänyt tilansa myymättä.

Kettuvaarissa, joka etupäässä kertoo nuorison ja vanhan väen välisestä ristiriidasta, on taustalla hurmosliike, joka uskon avulla hämää ja lypsää hyväuskoista maalaisväestöä.

Näytelmässä Yli nollarajan perätään taas kehitysaluekuntien asukkaille oikeuksia samanarvoiseen elämään kuin vauraassa etelässä.

En kirjoita elääkseni

Heikura on törmännyt myös tavallisiin kotiseutukirjailijan vaikeuksiin. Kun aihe on poimittu lähiympäristöstä, aina riittää ihmisiä, jotka väittävät, että nyt on kirjoitettu juuri heistä.

Kotipitäjänsä Kuhmon Heikura sanoo tarjonneen hyvän ympäristön kirjoittamiselle.

- Täällä ei törmää ihmeellisimpiin uskonnollisiin ja aatteellisiin painostusryhmiin, vaan saa elää rauhassa.

- Kuhmossa on kirjoitettu kotiseutukirjallisuutta jo kymmenen vuotta. Nyt aletaan myös muualla herätä. Ammattiteatterit alkavat hakea näytelmiä vastaavilta alueilta.

Tunnustusta näytelmistään Heikura on saanut apurahojen kautta, mutta hän on päättänyt lopettaa niiden anomisen.

- Tulen toimeen opettajan palkallanikin. Apurahat tuovat vain painostavan tunteen, että niille on saatava uutta vastinetta.

- Nyt ne ovat enemmänkin köyhänapu kuin taiteilijapalkinto. Parempi olisi mielestäni palkita tehdystä työstä.

Kuhmolaisia mukana

Vartioidun kylän ohjaaja Timo Linnasalo ja Heikura tutustuivat, kun Linnasalo tuli Kuhmoon kulttuurisihteeriksi. Myöhemmin hän toimi vielä kaksi vuotta Oulun läänin toisena läänintaiteilijana. Tuolloin kypsä ajatus näytelmän muokkaamisesta elokuvaksi.

Elokuva on kuvattu Kuhmossa ja siinä on mukana samoja harrastelijanäyttelijöitä, jotka aikaisemmin olivat esittämässä sitä Kuhmon kesäteatterissa.

Kun Vartioitu kylä huomenna alkaa pyöriä Helsingin, Turun ja Lahden elokuvateattereissa, alkavat samalla sen esitykset Kuhmossa, Kino Miilussa, missä vietetään varsinaista ensi-iltaa.

Matti Piirainen

Vartioitu kylä kunnianhimoinen esikoiselokuva

Huomenna saa kolmas kotimainen elokuva ensi-iltansa tänä syksynä. Eikä siinä kaikki: saamme myös uuden kokoillan elokuvan ohjaajan.

”Vartioitu kylä” on tähän saakka lyhytfilmeillä mainetta niittäneen Timo Linnasalon esikoiselokuva.

Eikö ole pelkoa, että se jää muiden kotimaisten elokuvien jalkoihin, Timo?

- Se on vähän kaksipiippuinen kysymys, Linnasalo puntaroi.

- Kotimainen elokuva voi tukea toinen toistaan, ne saavat huomiota samassa aallossa. Esimerkiksi Helsingin suuri elokuvayleisö reagoi varmasti juuri näin, eli osoittaa suurempaa huomiota.

- Tilanne on maaseudulla toinen. Filmijakelu toimii niin, että kahta kotimaista uutuutta saatetaan esittää samalla paikkakunnalla yhtäaikaan. Yleisö joutuu valitsemaan niiden välillä ja voi käydä, että vain toinen tulee katsotuksi.

- Tässä jakelijat Suomi-Filmi ja Kinosto tavallaan kilpailevat meidän elokuvantekijöiden kustannuksella, Timo Linnasalo moittii.

Sille ei voida mitään, että elokuvat valmistuvat ensi-iltaan juuri syksyisin. Kuvaukset tehdään pääasiassa kesällä siksikin, että ammattinäyttelijät ovat talvet kiinni teattereissa.

”Vartioitu kylä” pohjaa kuhmolaisen Unto Heikuran samannimiseen näytelmään, joka pyöri Kuhmon kesäteatterissa 1974-1975. Timo oli tuolloin Kainuun läänintaiteilijana Kuhmossa asuen, siinä alkuasetelma elokuvan teolle.

Sisällöltään ja käsittelytavaltaan ”Vartioidussa kylässä” on jotain tuttua ja nähtyäkin. Elokuva analysoi ihmisen käyttäytymistä ja kehittymistä sodan poikkeuksellisissa oloissa. Veijo Merimäinen asetelma siis.

Timo itse on sitä mieltä, että aihepiiriä ei ole ammennettu tyhjäksi tämänkään elokuvan jälkeen.

Oleellista onkin, kuinka tuo analyysi tehdään. Tässä kunnianhimoisessa elokuvassa psykologinen ote pitää, se lujentuu elokuvan loppua kohti tiivistyen ja väkevöityen.

Toiminnallisesti keskeistä elokuvassa on kahden lapsuudenystävän, Jannen ja Jaakon, välisen suhteen kehittyminen. Pojat tapaavat sodan aikana yllättävissä oloissa, Jaakko on kaukopartiomies, Janne vastapuolen partisaani.

Elokuva peilaa yleensä ihmisenä oloa sodan mielettömissä tilanteissa, joita vastaan toisaalta pannaan kyläläisten vahva terve maalaisjärki, jonka ylistystä koko elokuva on.

Kylän siviiliväestön asenteissa heijastuu myös sodan perusteiden vieraus heille, pohja nykyiselle ulkopoliittiselle realismille ja hyvälle idänsuhteille.

Ilta-Sanomat 2.11.1978

Kuva 34: Anna (Kaija Kangas) ja Jaakko (Timo Torikka).

Kuva 35: Kahden lapsuudenystävän, Jannen ja Jaakon, välisen suhteen kehittyminen on elokuvan pääjuoni.

Mukana on sen hetkisistä tilanteista yli nousevaa symboliikkaa: taloa rakennetaan, vaikka sota riehuu vieressä, kaukopartion ammattitappajalle odottaa tyttöystävä lasta.

Elokuvan varsinaista ensi-iltaa vietetään huomenna Kuhmossa, josta Linnasalo teki Kritiikin kannukset tuoneen dokumenttifilmin "Kylä" aiemmin. Nytkin kylän väki osallistui monella tapaa elokuvan tekoon. Joukkokohtauksissa, jopa keskeisissä rooleissakin. Kuvauksen kyläympäristö saatettiin 1944-vuoden tasalle kuhmolaisista osin hyljättyistä, osin asutuista taloista.

Ammattinäyttelijäin (muun muassa Antti Litja, Tuula Nyman) rinnalla tekevät vähintään yhtä hyvää työtä päärooleissa teatterikoululaiset Raimo Grönberg (Jannena), Timo Torikka (Jaakkona) ja Kaija Kangas (Annana, Jaakon tyttöystävänä).

Kuhmolaiset harrastelijänäyttelijät Mauno Kähkönen Kalle Tuliväärana ja Kauko Huusko Heikki Keskitalona osoittavat, että on rooleja, joista varsinaiset ammattilaiset eivät selviydy sellaisella aitoudella kuin hyvä amatööri.

Elokuvia aiheesta

Timo Linnasalo kumartaa elokuvan esikatselijoille ja huomauttaa nöyrimmästi, että elokuva ei ole ohjaajan tekele.

- Tämä on ryhmätyö. Minulla on ollut ilo pitää apunani maan ammattitaitoisinta ja luovinta työryhmää.

Hyvän, kauniin kuvaustyön ovat tehneet Antti Peippo, Erkki Peltomaa ja Kari Kekkonen, joiden kamera-ajot tuovat mieleen Jancson kuvaustyylin.

Heikki Valpolan käsialaa on lyyrinen partisaanin laulu ja elokuvan muu musiikki

Timo itse on aiemmin ollut mukana monen elokuvan teossa äänittäjänä. Noista ajoista on kertynyt oppia erityisesti Risto Jarvalta.

Mitä tämän jälkeen, Timo Linnasalo?

- Jos katsotaan tilastoja, ne näyttäisivät, että ei enää kokoillan elokuvia. Meillähän on Suomessa valtava määrä vain yhden pitkän elokuvan ohjanneita.

- Sanotaan näin, että tämä elokuva syntyi aiheesta. Se vaatii esitysmuodokseen kokoillan elokuvan. Jos sellaisia aiheita tulee eteen, katsotaan sitten.

- Todennäköistä on, että lähiaikoina teen lyhytfilmejä ja äänitän - se on mukavaa puuhaa.

Eija Ailasmaa

Kuva 36: Timo Linnasalo: - Teen lisää kokoillan elokuvia, jos sellaisia vaativia aiheita tulee eteen.

Kylässä sattuu ja tapahtuu

Joissakin ulkomaisissa tarkkailupisteissä on varsin arvovaltaisin voimin oltu sitä mieltä, että suomalainen elokuva on tällä hetkellä Pohjoismaiden kiinnostavinta ja elävintä.

Tuohon olemme tietysti jäävejä sanomaan mitään, mutta kiinnostavissa merkeissä kotimainen elokuvasyys Niskasen ja Pakkasvirran uutuuksien jälkeen jatkuu edelleen.

Myönteisenä merkinä on pidettävä sitäkin, että esikoisohjaajille näinä aikoina kaikesta huolimatta löytyy tilaa. Nyt on ensimmäisen pitkän elokuvansa tehnyt Timo Linnasalo, joka pari vuotta sitten sai kritiikin kannukset kainuulaisdokumentistaan ”Kylä”.

Vartioitu kylä 1944 (La Scala, Sininen kuu, Riviera)

Samoihin kainuulaisiin maisemiin sijoittuu myös Linnasalon pitkä esikoinen ”Vartioitu kylä 1944”, joka on ottanut aiheensa Unto Heikuran kuhmolaisessa kesäteatterissa esitellystä näytelmästä, mutta kehittyneet sitä jokseenkin vapaasti edelleen.

Tapahtumat sijoittuvat kainuulaiseen rajakylään viimeisenä sotakäsänä ja aiheena on se, miten ihmiset kokevat tilanteen, kun kylään sijoitetaan pieni sotilasosasto vilkastuneen partisaanitoiminnan varalta. Yksi desantti, entinen kylän poika saadaan vangiksi, mutta lomalla oleva sotilas, lapsuudentoveri päästää hänet vapaaksi ja karkaa hänen mukaansa.

Laajemmassa mielessä elokuva kysyy, mitä sota on tehnyt näille ihmisille, kyläläisille ja sotilaille, ja miten he aikovat elää vastedes kaiken kokemansa kanssa. Se palaa myös hiukan pitemmälle historiaan ja kysyy, mikä on erottanut kasvinkumppanit, joista toisesta on perheen muutettua pulavuosina Neuvostoliittoon tullut desantti, toisesta hermoheikko kaukopartiomies.

Linnasalon käytössä on ollut paljolti sama työryhmä kuin edesmenneellä Risto Jarvalla ja tämä näkyy korkeatasoisena teknisenä osaamisena. Kuvaukseltaan (Antti Peippo) ”Vartioitu kylä 1944” lienee hienoimpia, mitä suomalainen elokuva tuntee. Jarvan perintö näkyy myös herkkyydessä, millä luontokuvat on talletettu ja miten ihmisen ja luonnon suhde elää kuvissa.

Draaman puolella ”Vartioitu kylä 1944” sen sijaan jättää toivomisen varaa. Elokuvaa tuntuu lähtevän liikkeelle kankeasti ja hajanaisesti. Ihmisiä tuntuu olevan liikaa, ihmisten väliset suhteet jäävät ulkokohtaisiksi eikä kukaan tunnu kasvavan tyyppiä täyteläisempiin mittoihin. Epätasaisesta näyttelijätyöstä paistaa paikoin harrastajateatterin pohja läpi, mutta toisaalta esimerkiksi Antti Litja pystyy pienin keinoin ilmeikkääseen tulkintaan.

Vasta loppua kohti draaman jännitteet alkavat purra tehokkaasti. Varsinaisten tapahtumien päästessä käyntiin langat alkavat solmiutua

1978-11-03-Ilta-Sanomat

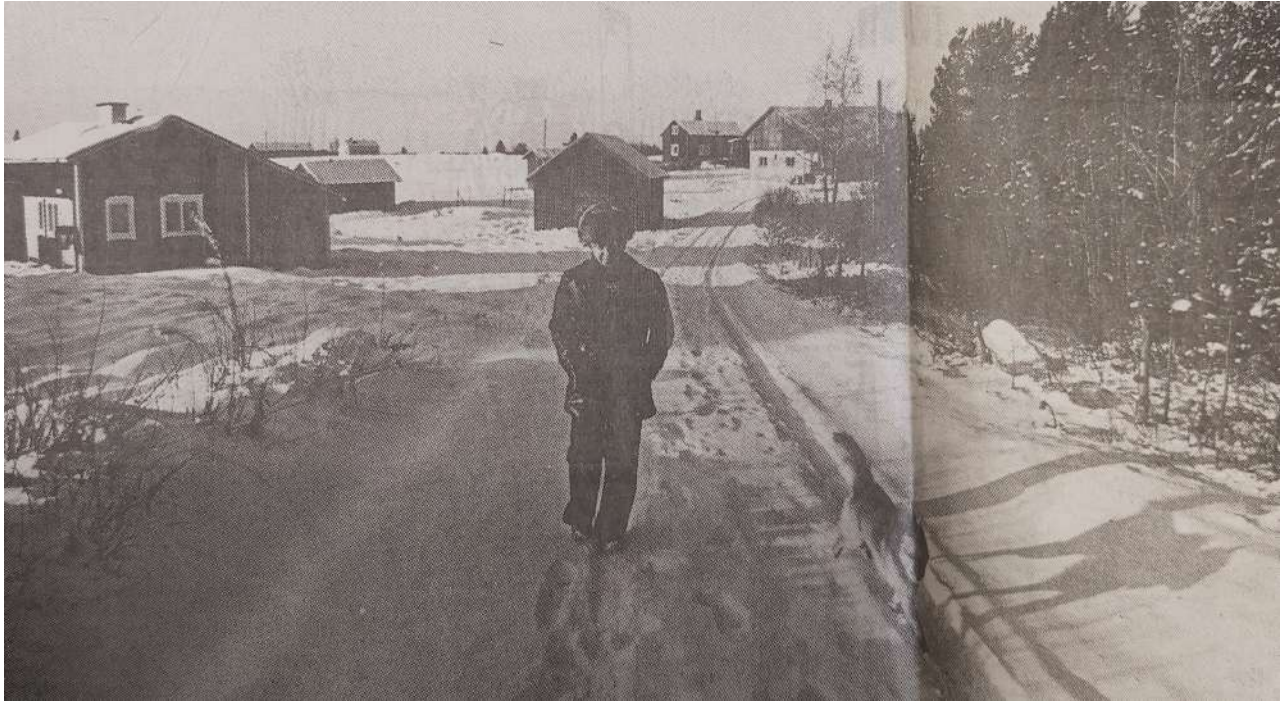
Kuva 37: Sodan kasvoja kesältä 1944: Antti Litja ja Jouko Lumme Timo Linnasalon esikoiselokuvassa ”Vartioitu kylä 1944”.

yhteen ja muutamissa joukkokohtauksissa, kuten tanssiaisjaksossa ja siihen liittyvissä desantin kuulusteluissa, tai sotapoliisien käynnissä tiivistyvät hyvin tarinan eri aiheet ja kerrokset. Tältä pohjalta lopukohtausta sitten kasvaa aidosti koskettavalle tasolle.

Sakari Toiviainen

Vartioidun kylän nykypäivää - Filmin myötä palautuvat pelko ja ahdistus

Helsingin Sanomat 11.4.1978

Kuva 38: Kirjailija Unto Heikura Kuhmon Kuumunkylän raitilla, missä vartioidun kylän elämää elettiin sodan varjossa.

Timo Linnasalo teki elokuvansa "Vartioitu kylä 1944" Kuhmossa ja toi myös ensiesityksen kuhmolaisien katsottavaksi. Sikäläisten rajaseutuasukkaiden sota-aikaiset tuntemukset heräsivät hetkessä elämään.

Muistot nostivat mieliin alituisena kouristaneen pelon ja ahdistuksen samalla kun lukemattomat omakohtaisina koetut kertomukset pulposivat filmin havahduttamina esiin.

Linnasalo tarttui Vartioidun kylän tapahtumien kulkuun kiinni kuhmolaisen kirjailijan Unto Heikuran samannimisen näytelmän kautta, ja Heikura puolestaan oli tapahtumissa sisällä omakohtaisilla sota-aikaisen Kuhmon Kuumunkylässä viettämänsä lapsuuden kokemuksilla. Tämä nykyisen Kostamuksen rajaportin suulla oleva kylä koki viime sodan loppuvaiheissa tapahtumat, joista niin näytelmä kuin elokuvakin ammentavat ideansa.

Elokuva perustuu ohjaajan mukaan ei todellisiin vaan todenmukaisiin tapahtumiin, joiden avulla sen rauhansanoma välittyy katsojille. Myös Heikura vakuuttaa, ettei kuhmolaisessa kesäteatterissa menestyksellä esitetty näytelmä ole dokumentti eikä liioin missään tapauksessa pyri politiikan tekoon. Heikura ei edes korosta Linnasalon lailla näytelmänsä pasifistista tavoitetta, mikä sillä kuitenkin on jo loppu-

kohtauksen mielettömän katastrofin ansiosta.

Vanhusten ja naisten kylä

Kuumunkylä eli sotakesänä 1944 omaa rajaseutulaisperukkalaista elämänsä: kasvatti karjaansa, viljaansa, kessumaitaan ja lapsiaan. Raa-vaat miehet olivat rintamalla, kylä oli naisten ja vanhusten käsissä.

Rintama jyrisi kohtalaisen kaukana, mutta vihollinen oli lisännyt linjojen takaista desanttitoimintaansa siinä määrin, että rajakyläisten siviilien suojaksi oli asetettu kenttävartioita. Kuumussa oli yksi niistä, ja kyläläiset saivat liikkua askareissaan aseistetut sotilaat seuranaan.

Sotilaista huolimatta - ja sotilaiden vuoksi - kyläläisille sattui kaikenlaista. Heidän olisi kaikeksi ollut turvallisinta lähteä muiden rajan asukkaiden lailla evakoon, mutta korpeensa kiintyneiden raivaajien jukuripäisyydellä he kieltäytyivät. Jäivät sittenkin, vaikka vallan hyvin tiesivät jäämisen riskit.

Unto Heikura pukee väestön ajatukset erään näytelmänsä keskuksen avainrepliikissä [puuttuu vähän]

* suureksi osaksi poltettu talvisodassa, ja uudisrakentaminen oli vielä kesken. Kirjailija Heikurankin isä kyhäsi neliseinäistä mökkiä perheelleen raidan juurelle vasta jatkosodan kestäessä päästäkseen huonemiehenä tai risumajan asukkaana elämisestä. Kessumaa pukaksi nurkanjuuressa tummanpuhuvana virginialaista yhtä itsepäisesti kuin talonrakentaja nosteli hirsikertoja päällekäin.

Hillitön pako

Sodan loppuvaiheessa viiden ikävuoden pykälään ehtineen Unto Heikuran muistoon jäi vallankin eräs hillitön pakojuoksu vihollispartion edellä. Yksityiskohdat eivät palaudu mieleen, mutta sitä voimakkaampana pelon muisto ja muisto siitä, miten kipeästi sattui polviin, kun poikaressu tavan takaa suistui kumoon koleikkoisella kinttupolulla ja pitkospuilla.

”Toisen kerran olimme äitini ja kaksi sisarustani, minä kolmantena ja nuorimpana, heinäkorjuussa uuden kotimme lähellä, kun pienen matkan päästä suolta, missä naapurimme olivat niin ikään heinätoisessa, alkoi äkkiä kuulua kiivasta tulitusta. Äiti sieppasi meidät mukaansa ja kainaloonsa yhden huovan talon portailta. Kiireellä pakenimme kallionkoloon lähelle metsälähdettä, josta haimme juomaveden. Pitkän kauhunhätyyksen kyyrötyksen jälkeen äiti lähti varovaisesti suojaa hakien ottamaan selvää, mistä oli kysymys. Vasta monien pelon ja odotuksen tuntien jälkeen hän tuli noutamaan meidät.”

Tapaus selvisi kuitenkin onnellisesti: niittomiehiä ei ollutkaan häirinnyt partisaaniryhmä, vaan karhu, joka aukealle tultuaan joutui heinäntekijöiden mukana kaiken varalta olleiden aseiden tulitukseen.

Desantin kohtalo

Kuumulaisen maanviljelijä[puuttuu hieman]

* tulisi desantti, niin kirveestä saisi.

”Äkkiä havaitsimme polun varrella venäläisen sotilaan maastoutuneena vartioimassa metsälinjaa. Sotilas huomasi samalla hetkellä meidät ja hyppäsi edellä menevän Arvon ja minun välille polulle tehden nopeasti kiväärillään latausliikkeen.”

Takana kävelleet naiset lähtivät huutaen karkuun tulosuuntaamme. Sotilas lähestyi Taunoa kivääri ojossa ja venäjäksi komentaen.

”Minä huusin Arvolle, joka oli sen takana, että lyö sitä kirveellä, mutta Arvo säntäsi metsään pakoon ja minä jäin sotilaan kanssa kahden polulle. Se tuli aivan eteeni, kiväärinpiippu jo painoi rintaani. Katsoa napitimme hetken toisiamme silmiin, kun äkkiä heläytin olallani olleen kirveen hamaralla sitä kaikin voimin otsaan.”

Isku osui ”justiinsa” kohdalleen ja sotilas kellahti polulle selälleen, kivääri kirposi maahan. Tauno ei jäänyt enää hetkeksikään paikalle, vaan pinkaisi toisten perään kylään.

Paikalle rientänyt sotilasosasto löysi reilun kivenheiton päästä harjanteen takaa lähes sadan miehen vahvuisen vihollispartion.

Tauno Kinnusen kamarin seinällä on Mannerheimin allekirjoittama kunniakirja, jolla Marski ilmoittaa palkitsevansa nuoren miehen Suomen kansan puolesta ja nimissä vapaudenmitalilla. Itse mitalista Tauno lukee mielihyvällä tekstiä: ”Urheudesta - För tapperhet” ja muistelee, ettei silloin tainnut paljon edes ehtiä pelottaa.

Naapurin heila

Emäntä Aune Kinnunen, Taunon myötä- ja vastamäen kumppani, asui hieman länteen Kuumunkylästä, Vihtavaaralla ja oli sodan aikana valan pieni tyttö, mutta muistaa elävästi, millaisen pitkäaikaisen vaikutuksen jätti desanttitytön ilmestyminen eräänä pimeänä syysiltapuheteena Vihtavaaraan.

[puuttuu hieman]

* tin uunilta, jyväsäkkien välistä kömpi esiin sotilaspuvustaan suoriutunut hyvin kaunis tumma tyttö. Pitkät hiuksensa hän oli kammannut päätä kiertäviksi palmikoiksi ja siistiytynyt kaikin puolin.

Ennen kuin poliisit veivät tytön, tämä oli esitellyt tuoreita naapurimme pojasta otettuja valokuvia. Poika oli jäänyt joitakin aikoja sitten sotavangiksi ja tyttö oli sanonut olevansa aikeissa jäädä Suomeen aloittaakseen uuden elämän täällä, kunhan poika aikanaan palaisi vankeudesta. Kukaan ei tiedä, miten tytön sittemmin kävi.

Kyläläiset löysivät partisaaniryttön jättämän laskuvarjon ja ompelivat siitä suurem tarpeeseensa vaatteita. Myös desanteille pudotettuja säilykemuonia löydettiin ja syötiin.

Kuva 39: Tauno Pulkkinen: heläytin kirveellä desanttia otsaan.

Kuva 40: Aune Kinnunen: kyläläiset löysivät partisaaniryttön laskuvarjon.

Sissisodille tyypilliseen tapaan iskuja seurasivat vastaiskut. Väki tulkitsi niin desanttityön kiinnijoutumisen kuin kirveskahakan jälkeiset partisaanihyökkäykset ja lukuisat muut iskut, joissa sai surmansa useita rajakyläisten siviilejä, venäläisten kostoiksi.

Iltamat ja partisaanit

Mutta tapahtuipa ympärillä kuinka hirveitä hyvänsä, vartioitu kylä eli omaa, suljettua ja silti elävälle ihmisyyhteisölle tyypillistä arkeaan. Talloissa oli naisväkeä melko runsaasti, tyttöihmisiäkin. Ja mitäpä sotilaat olisivat olleet, elleivät olisi kiinnostuneet näistä. Iltamia pidettiin ja sillalla tanssittiin. Useasti tanssit keskeytyivät pakoon juoksuun ja mandoliininsoitto vaihtui konepistoolien kalmanlauluun.

Tauno Kinnunen kertoo, miten hän kerrankin kesäiltana joutui keskenkasvuisuudesta huolimatta vartiomieheksi: ”Järvenrantakaistalla vartiossa ollut sotamies oli iskenyt silmänsä johonkin kylän tyttöön ja halusi välttämättä päästä tämän luo. Siksi hän ripusti konepistoolin kaulaani ja neuvoi, että jos vatukossa alkaa kohista, osoita kohti ja paina tuosta.”

Partisaanit olivat useinkin suomalaisiin sotilasasuihin sonnustautuneita ja suomen kielen taitoisia. Seikka herätti kyläläisissä aprikointia, olisiko joku näistä kenties entisiä naapureita.

Kuumusta näet meni 1932 pulavuonna kuusitoista ihmistä rajan taakse paremman toimeentulon toivossa, ja sotavuosina riitti arvuuttelua, olisiko desanttien paikallistuntemus kenties peräisin vanhoilta tutuilta tosinajattelevilta.

Sotapoliisit ja saksalaiset

Suomalaiset kaukopartiot käyttivät kylien kenttävartioita tukikohtana retkillään, ja kun sodan viime kuukausina saksalaiset joukot alkoivat liikehtiä näilläkin seuduilla, oli kenttävartion miehillä kyllin tekemistä ja kylän sadalla siviilillä niin katsomista kuin kuunneltavaakin - ja väistelemistä.

Sotapoliisit levittivät kaiken lisäksi omia epäilyksiään siviilien otaksutuista punikki-, käpykaartilais- ja neuvostosympatioista. Ei ollut ihme, että eräs vanhoista isännistä hermostui, tempaisi puntarin seinältä, karjaisi tyystin sydämistyneenä kauheimman voimasanansa ”Voi emaskoinie” ja oli vähällä panna hyrskynmyrskyn.

Hiljaiset ihmeteot

Jälkikäteen rauhallisesti arvioiden näiden kinttupolkujen ja viheliäisten kärryten takaanen rajaseutujen naisväki teki noina aikoina suunnattoman määrän hiljaisia ihmetekoja.

Kenties heidän ponnistuksiaan kannusti syrjäisen Naavalan mökin vaimon Enni Haverisen selviytyminen evakuointiviranomaisten unohdettavana yksin viiden alle kymmenvuotiaan lapsensa kanssa kahdesta ensimmäisestä talvisotakuukaudesta. Emäntä Haverinen löydettiin ja saatettiin turvaan, lumen, hirmupakkasten ja kaiken loppumisen keskeltä erämaasta kuusi päivää ennen kuin hän synnytti kuudennen lapsensa.

Viinan etsintä

Tänä päivänä kun rajan yli tehdään rauhan työtä, [tässä 1978-vuoden reaaliaikailman] vartioidussa kylässä muistellaan levollisin tunnoin menneitä tapahtumia, pohdiskellaan niiden merkitystä ja kulloistenkin ratkaisujen seuraamuksia.

Likipitäen jokaisesta kylän talosta käy mies tai pari ansiotyössä Kostamuksen suurella siirtotyömaalla. Sieltäkin karttuu kertomusvarastoihin ja tulevien filmintekijöiden virikkeeksi kokemuksia.

Muuan nuorukainen selvittää katumuksenryppy otsalla, kuinka työmaalla hiljattain niin tavallisen ryypyllän kestäessä viina pääsi loppumaan ennen aikojaan, ja sitä oli lähdeittä hankkimaan lisää. Kun tutuilta ei löytynyt, nuorimies hankkiutui siirtolan ulkopuolisiin Akonlahden ja Kontokin siviilikyliin etsintäkierrokselle.

Miliisi yhytti hänet tietysti näistä luvattomista puuhista ennen pitkää, ja niin nuorukainen hakee nyt elämänsä seuraaville askelille ja-lansijaa työttömänä ja passittomana.

Teksti Jorma Korhonen
Kuvat Jaakko Julkunen

Tästä filmistä ei kohista, sitä katsotaan

Suomalaisen elokuvan toivon pilkahdus

* Timo Linnasalon ohjaama Vartioitu kylä 1944 - elokuva on kuin toivon pilkahdus: vähäisestä mainonnasta huolimatta sen katsojaluvut ovat olleet jatkuvassa nousussa neljän ensimmäisen viikon aikana.

Se on sitäpaitsi todentuntuisimpia, aidoimpia ja ajatuksia herättävimpiä kotimaisia pitkiin aikoihin.

Kerromme nyt elokuvasta ja sen vaatimattomasta ohjaajasta Timo Linnasalosta.

Tulivaaran Kallea, sodan jyskeessä taloa rakentavaa miestä näyttelee vakuuttavan aidosti Mauno Kähkönen. Hän on Kuhmon kesäteatterin yleisölle vanha tuttu ja todellisuudessaakin maanviljelijä. Kivääriä pitelee sodan vauhkoonnuttama sotamies Kervinen (Paavo Piiskonen), yksi kylän vartijoista.

Parasta mitä elokuvasta voi sanoa, on että sen nähtyään sitä ja sen sanomia ajattelee vielä jälkeenkäin päin. Timo Linnasalon ohjaama Vartioitu kylä 1944 ei hyppää silmille suoraan valkokankaalta, mutta jotenkin se ja sen sisältö jää kiertelemään mielen sopukoihin viikkokausiksi.

Välillä tulee mieleen, että sen voisi vaikka katsoa uudestaan, mutta

Kuva 41: Tulivaaran Kallea, sodan jyskeessä taloa rakentavaa miestä näyttelee vakuuttavan aidosti Mauno Kähkönen. Hän on Kuhmon kesäteatterin yleisölle vanha tuttu ja todellisuudessaakin maanviljelijä. Kivääriä pitelee sodan vauhkoonnuttama sotamies Kervinen (Paavo Piiskonen), yksi kylän vartijoista.

laiskuus ja televisio vievät voiton; lopputulos kai on se, että jotkut Vartioidun kylän kysymykset jäävät lopullisesti ratkomatta ja painuvat lopulta unhoon kaiken sen alle, mitä nykyaika kaataa ihmisen silmille ja niskaan.

Siinä nyt on elokuvan lyhyt arvostelu, muulla tavalla sen herättämiä tunnelmia on vaikea kuvailla.

Konstailematon elokuva se on, niin kuvalliselta kerronnaltaan kuin keskushahmojensakin puolesta. Sen rytmi on juoheva, mutta ei jähmeä, osittain ammattilaisten, osittain amatöörien näyttelijäsuoritukset eläviä ja ällistyttävän todentuntuisia. Jopa suomalaisten elokuvien ikuinen kompastelukivikko, replikointi, on elävää ja aitoa lähes kaiken matkaa.

Miksi, Linnasalo?

Timo Linnasalo ei ole uusi ilmiö elokuvamaailmassa, vaikka Vartioitu kylä onkin hänen ensimmäinen kokoillan elokuvansa. Vuonna 1971 hän teki puolen tunnin mitaisen lyhyt-kuvan nimeltä "Luonto ja työ" saaden siitä seuraavana vuonna laatupalkinnonkin.

Vuonna 1973 hän matkusti Kuhmoon tekemään lyhytelokuvaa "Kylä", mutta pääsi sen kanssa alkuun vasta seuraavan vuoden keväällä. Välillä hän oli puolitoimisena kunnan kulttuurisihteerinä ja seuraavaksi läänintaiteilijana. Elokuvanteko sai odottaa, mutta kun Kylä valmistui, se toi tekijälleen kritiikin kannukset.

Tämän Vartioidun kylän aitous ehkä perustuukin paljon siihen, että Linnasalo on ehtinyt tutustua niihin ihmisiin, olosuhteisiin ja ajattelutapoihin, joissa filmi liikkuu.

Linnasalo sanoo, että tämä elokuva tuskin jää hänen päähänsä pyörimään, se on teattereissa ja siitä on hyvä päästä eroon.

- Sensijaan aihepiiri kyllä jää. Minulle aiheet eivät ole mitenkään sattumanvaraisia, vaan pikemmin jonkinlaista maailmankatsomuksen hakemista. Suurin osa ihmisen problematiikasta niin Suomessa kuin muuallakin pohjautuu siihen maaseudun ja kaupunkien kulttuurin muotoutumisvaiheeseen, jota on jouduttu elämään pitkään ja jota eletään edelleen. Näiden kahden elämänmuodon välillä on jo nyt hälyttävän selvä katko, joka kasvaa kaiken aikaa. Ihmisetkin on jo täysin predestinoitu tässä maassa - yhtäällä on MTK, joka "omistaa" tietyn ihmisryhmän, toisaalta SAK ja muut ryhmittymät, jotka hallitsevat taas toisia ihmisryhmiä. [ammattiliitot vai kapitalisti omistavat?] Kukaan ei edes ole asettanut tällaista ilmiötä kyseenalaiseksi.

- Näissä aiheissani minulla on ollut tarve tulla hitaasti maalta kohoti kaupunkikulttuuria, ihan niin kuin koko muutoskin on tapahtunut. Muulla tavalla näin valtavaa asiaa voisi olla vaikea päästä ymmärtämään.

Sodan hulluus ja talonpoikaisjärki

Mutta suoraan Linnasalo ei menestyksekkäästä Vartioidusta kylästään huolimatta aio rynnätä uuden elokuvan kimppuun.

- Ei minulla ole tarvetta välttämättä tehdä elokuvia, minä teen ne aiheista silloin, kun aihe on kypsä ja antaa tekemiselle syyt. Esimerkiksi nyt minä siirryn Filminorin palvelukseen äänittäjäksi ja leikkaajaksi, äänittäminen on minusta mukavaa puuhaa. Kun aihetta on, saatan ryhtyä taas itsenäisestikin elokuvan tekemiseen käsiksi.

- Mitään syytä ei ole saattaa itseään samantapaiseen kierteeseen kuin monet muut ohjaajat tai esimerkiksi proosakirjailijat ovat joutuneet - elokuva- tai -kirja-vuodessa -hullunmyllyyn.

Jokaisella elokuvalla on päämääränsä. Vartioidusta kylästä eri kriitikot ovat löytäneet monenlaisia päämääriä - yhden mielestä se on sodanvastainen elokuva, toisen mielestä ei, yhden mielestä se on laajasti ihmisen hyvyttä ja pahuutta kuvaileva elokuva, jossa sota on vain laajaa filosofiaa korostava kehys.

Kai tässä nyt kuitenkin ensimmäinen päämäärä on sodan hulluuden näyttäminen niillekin, joille se ei vielä ole auennut hulluudeksi?

- Kyllä sodan mielettömyyden kuvaaminen on Vartioidun kylän ehkä tärkein päämäärä. Mutta sillä on niitä muitakin: toinen päämäärä on sen seikan kertoaminen, että näennäisen monimutkaisessa maailmassa tavallisen, normaalin [?] elävän ihmisen talonpoikaisjärki riittää kuitenkin suuriinkin ratkaisuihin. Kolmas, vähän kaukaisempi päämäärä oli osoittaa tämän kyläyhteisön kautta, mille pohjille saatettiin Suomen ulkopoliittikka sodan jälkeen rakentaa. Jos tavallinen kansa ei olisi tuolloin ollut humanistisesti ja positiivisesti asennoituvaa, ei myöskään Suomen suhdetta muihin kansoihin olisi voitu niiltä perusteilta rakentaa, joilta se sodan jälkeen rakennettiin.

Samalla kun elokuvasta löytää näitä ohjaajan kuvaamia syviä virtauksia ja merkityksiä, se on myös elävä ja satuttava ihmiskohtaloiden kuvaus. [Kritiikin kannukset on Suomalaisen arvostelijoiden liiton myöntämä palkinto]

Elokuvan juoni kutoutuu kahden lapsuudenystävän, samanikäisten poikien kohtaloiden ympärille: toinen on jo pikkupoikana pulavuosina muuttanut perheensä kanssa Neuvostoliittoon, toinen on jäänyt Suomen puolelle viljelemään rajan pinnassa olevaa tilaa isänsä kanssa.

Pojat kohtaavat häkellyttävissä olosuhteissa, toinen on palannut kaukopartioehtävistä henkisesti hajalle revittynä, toinen palaa synnyinseuduilleen neuvostoliittolaisena desanttina, vankina

Tulivaaran Jaakon, kaukopartiomiehen, sota on tuhonnut eivätkä edes lähimmät ihmissuhteet ota rakentuakseen. Lopulta lapsuudenystävysten Janne Kyllösen ja Jaakko Tulivaaran kohtalot kietoutuvat keran vielä yhteen pakomatalla, jonka senkin sodan julmuus katkaisee.

- Mutta kaiken kaikkiaan tämä elokuva on enemmän yhteisön kuvaus kuin yksilöiden tarina. Edes näiden kahden nuorukaisen tarina ei ole elokuvan pääteema, vaikka se toimiikin elokuvassa jonkinlaisena käynnistäjänä. Kaiken kaikkiaan elokuvassa on enemmänkin kyse kylän yhteisen hengen kuvaamisesta.

Jannen ja Jaakon kohtaloiden ympärillä elää vartioitu kylä varuillaan olevaa elämäänsä, hahmot nouesvat ja selventyvät elokuvan myötä kotiseudustaan ja ympäristöstään hyvin johdonmukaisesti.

Mutkikas tai vaikeaselkoinen elokuva tämä Vartioitu kylä ei silti ole. Ehkä se johtuu siitä, että suuret inhimilliset kysymykset eivät loppujen lopuksi ole kovin mutkikkaita, vaikka ne voivatkin olla vaikeita.

Toistaiseksi suomalaiset ovat yllättäneet miellyttävästi: nyt jo neljättä viikkoa jatkava Vartioitu kylä on yleisömäärien mukaan arvioiden vakaassa nousussa. Kun sitä ei ole juuri ollut varaa mainostaa, on aihetta arvella, että suomalaiset sentään vielä pystyvät rihkaman seasta tunnistamaan hartaasti tehdyn hyvän elokuvan.

Teksti Esko Helminen,

Kuvat Heikki Y. Rissanen ja Reppufilmi

Ohjaaja Linnasalo siirtyi filmin valomistuttua jälleen äänittäjäksi

Kuva 42: Jaakko (Timo Torikka, teatterikoululainen) ja Anna (Kaija Kangas) joutuvat uhraamaan sodalle koko tulevaisuutensa.

Kuva 43: Timo Linnasalo: - Halusin kuvata enemmän yhteisöä kuin henkilöiden kohtaloita.

Viisi uutuutta

Jälleen tuli ohjelmistoon uusi kotimainen ensi-ilta ja vieläpä hyvä: Vartioitu kylä 1944. Kotimaisia elokuvia on sen lisäksi nähtävänä Runoilija ja muusa ja Syksyllä kaikki on toisin.

Vartioitu kylä 1944 – Suomalaisia kohtalonhetkiä

On erinomaisen mieluisaa todeta, että nuoren polven elokuvantekijän joukosta meillä nousee jatkuvasti varhaisessa vaiheessa osaamista osoittavia ja ohjaajina viisaiksi osoittautuvia kykyjä.

Timo Linnasalo on juuri yksi tällainen. Hänen parin vuoden takainen, puolisen tunnin mittainen esikoiselokuvansa, dokumentti pohjoisesta kehitysalueen Kylästä ja sen asukkaista, sai meillä lähes varauksetonta kannustusta ja toi tekijälle Kritiikin kannukset. Se myös ansaitsi tuon kaiken.

Järkevää asioihin paneutumista, harkintaa ja syventymistä meikäläisiin ilmiöihin osoittaa myös tämän Vartioidun kylän aihevalinta nuoren miehen ensimmäiseksi pitkäksi näytelmäfilmiksi.

Toimiessaan muutama vuosi sitten läänintaiteilijana Kuhmossa Linnasalo tutustui tämän pohjoisen rajanläheisen seudun asukkaisiin ja elämäntyyliin nykyisellään ja sai elävää tietoa heidän sota-ajan muistamistaan.

Kun hän lisäksi myös teatteritoimiin aktiivisesti osallistuvana jo silloin tutustui näitä muistamia ja oloja kuvaavaan Unto Heikuran näytelmään, sen ainekset alkoivat itää yhdessä omien näkemien ja kuulemien myötä nuoren filmintekijän aivoissa yhä sitkeämmin tiettävästi etenkin Kylää tehdessä.

Tekijät kertovat hajottaneensa Heikuran näytelmän ja kirjoittaneensa sen moneen kertaan kirjailija Ilpo Tuomarilan johdolla. Ja sen uskoo, niin puhtaasti Vartioitu kylä 1944 kehittyä ja kasvaa ja toimii nimenomaan elokuvana.

Alku saattaa sota-aikaa ja pohjoista maalaiselämää tuntemattomalle vaikuttaa jotenkin hajanaiselta, paitsi prologimaisena avauksena nähty isä-Kallen ja nuoren kaukopartiotoimista lomautetun Jaakon lyhyt keskustelu. Siihen sisältyvät pitkälti elokuvassa esiintyvien sukupolvien tuntemukset.

Minun oli vaikeata aivan kerronnan alussa orientoitua kylän väen liikkeisiin. Mutta pian siitä pääsi, sillä ihmiset ja tapahtumat näyttivät kasvavan omasta maastaan ihan oikeina ja asiat ja ihmissuhteet selvenivät vakuuttaviksi ja todentuntuiksi.

Vartioidun kylän hyvin toimivaksi elokuvaksi muovaaminen on ollut kaikkea muuta kuin helppo yritys. Mutta Linnasalo työryhmineen on onnistunut elävöittämään kylän sota-aikaisen elämän erikoispiirteet, muovaamaan runsaasti osuvia piirteitä kyläläisten keskinäisiin

Helsingin Sanomat 4.11.1978

Kuva 44: "Vartioitu kylä 1944" kuvaa jatkosodan loppua lähellä rintamalinjoja. Raimo Grönberg tekee oivan debyyttin desanttina.

Kuva 45: Sota on kolmantena Annan ja Jaakon vuoteessa: Kaija Kangas ja Timo Torikka.

suhteisiin ja jopa kasvattamaan siitä yleispätevästi puhuttelevaa yksilöllisten ratkaisujen tarkastelua. Ja mikä tärkeintä, hän ei tarjoile kannottoja mihinkään suuntaan, ei liioin anna tilaa tunteilulle kaiken kesäisen kauneudenkaan keskellä, vaan välittää tämän todelliseksi kehittyvän ja ajalle tyypillisen tarinan ikään kuin objektiivisesti tapahtumia lähituntumassa seurailleen.

*

Vartioidussa kylässä eletään kesää 1944, jolloin jo odotellaan sodan pikaista päättymistä ja tiedetään sen menneen häviöksi. Sotatoimet ja partisaanien toiminnot rajaseudulla kuitenkin jatkuvat ja tämän vuoksi rajakylä on saanut turvakseen pienen sotilasryhmän, johtajanaan tyyniluontoinen, kyläläisiä hyvin ymmärtävä kersantti Tolvanen (Antti Litja, tässäkin vakuuttavana).

Tunnelma kylässä on - kuten oli koko maassa noihin aikoihin - aika epämääräinen: rauhaa toivottiin yli kaiken, mutta toisaalta pelättiin sen ehtoja ja edelleen rintamalla olevien omien poikien puolesta.

Samaan aikaan sikesi kyräily ja kaikkalainen taloudellisen edun tavoittelu ja etuilun henki. Ei kuitenkaan ehkä näiden pohjoisten seutujen rehtien ihmisten joukossa lähimainkaan niin kuin kaupungeissa.

Näissä Linnasalon kyläläisissä on sitä oikeata supisuomalaista, talonpoikaista henkeä, joka näyttäytyy sekä sydäntä lämmittävästi että hauskaasti mm. kohtaauksissa, joissa itsepäistä Kalle Tulivaaraa (mainiosti replikoiva ja hahmonakin virkistävän omaperäinen amatööri Mouno Kähkönen) epäillään vihollisen tiedottajaksi.

Kallen poika Jaakko, (nuori teatterikoululainen Timo Torikka) on kaukopartioitehtävissä menettänyt hermonsa ja palautettu "hulluna" kotiin. Juuri hän aiheuttaa nyt omien äkkinäisten tunneratkaisujensa vuoksi myös isälleen hankaluuksia.

Tässä vaiheessa on elokuvassa jo nähty selventäviä takaumia edelliseltä vuosikymmeneltä. Niihin palaavat tuon tuostakin hämmennyneen Jaakon ja desanttina rajan takaa tulleen Jannen (Raimo Grönberg) muistikuvat. He ovat olleet pojannaskaleina erottamattomat kumppanit. Mutta Jannen köyhä isä - ilmeisesti myös vakaumuksellinen kommunisti - on perheineen lähtenyt 1930-luvulla Neuvostoliittoon.

Nyt Janne, jota Raimo Grönberg esittää erittäin kiintoisin, harkitusti niukoin ja silti samalla sopivasti salaselitteisinkin ilmein (erinomainen elokuvanäyttelijädebyytti!) ja Jaakko kohtaavat toisensa sangen oudoissa tilanteissa ja yllättävästi.

Ohjauksellisestikin eräs mielestäni melkoinen voitto on Jannen ensimmäinen esittäytyminen Jaakolle, pidätettynä, kyläläisten keskellä.

Siinä myös Heikki Valpolan herkästi elokuvan kerrontaan ja sävyihin, maisemiin, vuorokauden aikojen näkymiin elimellisesti liittyvä musiikki ilmestyy ikäänkuin myös Jannen omaksi tunnustukseksi: siinä tuntuu omituisen kiehtova yhteensulauma suomalaista ja venäläis-

tä kansanlaulun melodiana. Kyläläiset ympärillä näyttävät ensin vähän kuin vieroksuvan, mutta tempautuvat tuttuun tahtiin piankin.

* Tuli jo mainituksi miljööstä, luonnosta ja aina merkillisen vaikuttavista pohjoisen valoisista kesäöistä. Tätä kaikkea ovat kameralla välittäneet Antti Peippo, Erkki Peltomaa ja Kari Kekkonen niin tajuavasti ja taiturillisesti, että luonnon lähiolo tavallaan pehmittää tätä kohtalokasta, surumielistä tarinaa meikäläisen kansan ja yksityisten ihmisten äskeisistä kokemuksista.

Kuitenkin kuvat on säännelty tarkoin tapahtumia ja kohtauksia varten eikä suinkaan tunnelmien lisäämiseksi. Niiden sävyjä ja sisältöä on pitkään harkittu, ennen kuin on löydetty niitä nimenomaan ”säestävä” tai tukeva tausta.

Vartioitu kylä on elokuvana niin moninaisesti mielenkiintoinen työ, että olen innostunut ehkä liiankin pitkään sen ulkonaisiin ominaisuuksiin. Tärkeintähän siinä on se kaunis viisas ajatuksellisuus, sodan moninaisen tuhoisuuden näyttö, joka saa hyvin kauniin ilmaisun lopussa. Siinä jälleen myös yhtyvät kuva ja musiikki hyvin hellävaraisin äänenpainoin.

Äänitys on mielestäni tavallista parempi, sillä vaikka useat repliikit olivat murreta, ne myös amatöörinäyttelijän suusta kävivät selviksi.

* Tuula Nyman saa irti ankeaan pohjoiseen tyytymättömästä emännästä laskelmoivuutta, omahyväisyyttä ja maalaista ilmettä. Markku Blomqvist havainnollistaa noihin aikoihin kansanhuollon asioilla kulkeneiden huvittavuutta ja tyypillisyyksiä, nuoren Annan huolia ja tunteja ilmaisevat paljon herkemmin Kaija Kankaan kasvot kuin repliikit.

Paavo Piskosen sotamies Kervistä ei toki saa unohtaa, hän oli oiva intoilijatyyppejä. Kärnän äijä, Kaarlo Karppanen täynnä omaa tietämystään ja Irma Leväsälmen vanhan emännän kokonaiskuva jäävät nekin mieleen.

* Jos yrittäisin kokonaisuutena luonnehtia Vartioitua kylää sanoisin lähinnä: se ei ole mikään suuri elokuva, mutta tärkeä. Siinä on paljon syvällistä ja hyvää asiaa.

Siinä tapaamme kaksi nuorta suomalaista, jotka maailma ja olot ja maailmankatsomukset ovat erottaneet ja jotka silti täysi-ikäisinä ja vihollisina, tavatessaan tuntevat toisiinsa vanhaa kiintymystä ja läheisyyttä. ”Suuri maailma” pystyy heidät jälleen erottamaan, niin kuin se erottaa paljon muutakin.

Paula Talaskivi

Eräs kylä

Timo Linnasalon ensimmäinen ohjaustyö oli dokumentti "Kylä", joka filmattiin kolmisen vuotta sitten Kuhmon Nivan kylässä. Nyt on elokuvateattereihin tullut saman ohjaajan ensimmäinen pitkä elokuva "Vartioitu kylä", joka on pääosiltaan filmattu Kuhmon Nivan kylässä. Parin vuoden päästä, ennakoisin, on odotettavissa uusi työ "Hyvin vartioitu kylä", joka olletikin filmataan Kuhmon Nivan kylässä.

1978-11-04-helsingin-sanomat

Vartioitu kylä juhlistavana

2

Kuhmossa juhliittiin perjantaina pitkän ja tiiviin työn tulosta. Timo Linnasalon ohjaama elokuva *Vartioitu kylä 1944* on valmis ja se esitettiin ensin kutsuvieraille ja sitten yleisölle. Kutsuvierasnäytöksen alku oli sydämellinen ja herkkä. Ohjaaja Timo Linnasalo oli tullut Kuhmoon kiittämään paikallisia tukijoitaan ja avustajiaan ja elokuvan kuhmolaisia esiintyjä, jotka jännittyneinä odottivat elokuvaansa.

Linnasalon elokuva perustuu kuhmolaisen Unto E. Heikuran kirjoittamaan näytelmään *Vartioitu kylä*, jota on esitetty Kuhmon kesäteatterissa. Kuva filmattiin Kuhmossa, joten kuhmolaiset syystäkin pitävät filmiä omanaan, onhan myös sen ohjaaja Timo Linnasalo asunut Kuhmossa.

Vartioitu kylä 1944 on kuitenkin teemaltaan yleisinhimillinen. Se puhuu sodasta ja ihmisistä, yksilöistä, joita on rintaman kummallakin puolella. Elokuvaa tiivistyy lopussa hyvin puhuttelevaksi, mutta siihen mahtuu niin hauskoja kuin vakaviakin tapahtumia.

Elokuvesta lisää kulttuuriosastossa.

Vartioitu kylä 1944 – Rauhan ja ihmisen puolesta

Timo Linnasalon elokuva, *Vartioitu kylä 1944*, saa katsojansa mietteliääksi. Mitä merkitsee ja tekee sota yhdelle ihmiselle ja yksilölle, mitä on tappaminen ja vihollinen? Linnasalo herättää elokuvallaan kysymyksiä ja vaatii katsojia miettimään niihin vastauksia.

Linnasalon elokuva puhuu rauhan puolesta, siitä, että ihminen voi elää ja kasvaa vain rauhassa. Sota tuhoaa ja tukahduttaa, se ei anna ihmiselle mahdollisuuksia kasvuun ja elämän rakentamiseen.

Vartioitu kylä 1944 perustuu kuhmolaisen Unto Heikuran kirjoittamaan samannimiseen näytelmään. Käsikirjoituksen ovat muokanneet Ilpo Tuomarila, Timo Linnasalo ja Jouko Lumme. *Vartioitu kylä* kertoo kuhmolaisesta syrjäkylästä jatkosodan loppuaikoina, kylässä on sotilaspartio suojelemassa kyläläisiä vihollisen partisaaneilta.

Suojelun helpottamiseksi kaikki kyläläiset on evakuoitu Keskitaloon, jonka isäntä (Kauko Huusko) suhtautuu kuitenkin hiukan vastahakoisesti majoitukseen ja sotilaisiin. Tulivaaran Kalle (Mauno Kähkönen) ei Keskitaloon muuta. Hän on saanut asutustilan ja rakentaa taloa, kun kerran on itsenäiseksi päässyt. Tulivaaran Jaakko (Timo Torikka) on kaukopartiomies ja tulee lomalle vaikeana ja umpimielisenä.

Kylään tulee desanttina Janne Kyllönen (Raimo Grönberg). Hän on Jaakon lapsuudenystävä ja muuttanut perheensä mukana 1930-luvulla Neuvostoliittoon.

Yksi kylässä olevista sotamiehistä, Kervinen (Paavo Piskonen) on

1978-11-04-KS

Kuva 46: *Vartioituun kylään* tullut neuvostodesantti (Raimo Grönberg) on vangittu, mutta on saanut hanurin käteensä ja esittää mm. hyvin kauniin laulun kyläläisten talkootansseissa. Vasta palvelukseen tullut innokas sotamies (Paavo Piskonen) ei uskalla hetkeksikään päästää desanttia aseensa ulottuville.

² [Kauko Huusko: Kuvan hanuri oli mykistetty. Kun Raimo painoi väärää nappia, muusikko tiesi, että tuosta ei lähde oikeaa ääntä ja sen vuoksi piti kuvata uudelleen. Kohtausta kuvattiin monta tuntia.](#)

juuri palvelukseen tullut ja sen mukaisesti innokas, pelokas ja jännittynyt. Hän kärjistää kylän tilanteita niin koomiseen kuin traagiseenkin suuntaan.

Elokuva peilaa alussa kyläläisten suhtautumista tilanteeseen ja sotilasvartioon. Tulivaaran Jaakko on tullut lomalle, Janne harhailee havoittuneena desanttina metsässä. Takautumina näytetään poikien yhteistä lapsuutta ja kylän tapahtumia 1930-luvulla. Takautumat luovat hyvää taustaa, kunhan tietää, että kuvan pikkupojat ovat juuri Jaakko ja Janne. Ilman ennakkotietoja saattaa kestää aikaa, ennen kuin takautumien henkilöt selviävät.

Alku on hiukan hajanaista kertoilua kylän tapahtumista, elokuvan juoni ja teema eivät juuri kehity. Vasta Jannen vangitseminen ja tapaminen Jaakon kanssa tiivistää elokuvan. Vasta silloin päästään perimmäisten kysymysten äärelle, miettimään, mitä tekee sota ihmiselle ja ihminen sodassa.

Vaikka elokuvan tapahtumat paikallistuvat suomalaisen rajakylään kesällä 1944, sama asetelma ja samat tapahtumat voisivat olla mistä sodasta hyvänsä, lähellä rintamaa sijaitsevasta kylästä. Siinä mielessä elokuva, ja sen teema, on yleisinhimillinen, kysymys ei ole Suomen jatkosodasta vaan sodasta yleensä ja yksilöistä sen paineessa.

Kuva 47: Kersantti Tolvanen (Antti Litja) patistaa vartioimiaan kyläläisiä tekemään aina yhden talon heinät kerralla.

Kuva 48: Nämähän ovat melkein sopivat, katseli elokuvaohjaaja Timo Linnasalo kuhmolaisia työrukkasiaan, jotka hän sai elokuvansa ensi-illassa. Rukokset ovat Kuhmon Kulttuuriseuran myöntämä "Kuhmon kulttuuriteko" -palkinto. Palkinnon perusteluissa todetaan, että Vartioitu kylä 1944 on humanistinen syvästi koskettava taideteos, joka puhuu laajoille katsojapiireille.

Elokuvan päähenkilöksi nousee Jaakko Tulivaara, jota esittää Timo Torikka. Hän tuo herkästi esiin suomalaisen tappamaan joutuneen nuorukaisen ahdistuksen ja vaikeudet, jotka vähitellen sulavat rauhan ja uuden elämän odottamiseen.

Hänen morsiamelleen Annalle on annettu ”ikuinen naisen osa” tukea ja lohduttaa kärsivää miestä, ja synnyttää uusi ihminen rauhan maailmaan. Ja Kaija Kangas on juuri tuollainen vaieten katsova, katseellaan kysyvä Anna.

Desanttina kylään palaava Janne jää yksitotistemaksi hahmoksi. Hänen tehtäviään ja suunnitelmiaan ei juuri kerrota. Raimo Grönberg tekee Jannesta sympaattisen ja sinnikkään nuorukaisen myös vähäeleisesti.

Mauno Kähkönen tuppisuisena itsepäisenä Tulivaaran Kallena ei ammattilaisista erotu. Kauko Huusko Keskitalon isäntänä ei ehkä ollut samanlaisesti ”omassa roolissaan”, mutta hyvin hänetkin kuhmolaisena isäntänä uskoi. Muita kuhmolaisia esiintyi runsaasti ja menestyksekkäästi kyläläisinä.

Filmin kuvauksesta vastasivat Antti Peippo, Erkki Peltomaa ja Kari Kekkonen ja leikkauksesta Juho Gartz. Kuvaus oli konstailematonta, siinä oli paljon lähikuvia tukemassa nuorien päähenkilöiden herkkää, niukkailmeistä näyttelijäntyötä.

Timo Linnasalo on ensikertalainen pitkän näytelmäelokuvan ohjaajana, mutta ei suinkaan ensikertalainen elokuvantekijänä. Hän on tehnyt useita lyhytfilmejä, viimeksi maineikkaan ”Kylän”, joka kertoo Kuhmon Niva-kylästä ja toiminut äänittäjänä muun muassa useissa Risto Jarvan elokuvissa.

”Vartioitu kylä 1944” on johdonmukainen vaihe hänen elokuvaohjaajan urallaan, jolle toivoo ja jolta odottaa vielä paljon jatkoa.

Maija Hynynen

Kuva 49: Kauko Huusko (vasemmalla) ja Mauno Kähkönen saivat ruusun ohjaajaltaan Timo Linnasalolta Vartioidun kylän ensi-illassa Kuhmossa. Kuhmolaiset harrastajanäyttelijät ovat varsin tärkeissä rooleissa Vartioidussa kylässä.

Uhtualla ja Kostamuksessa palaa jo...

Komeimpia saavutuksia koko 1970-luvun elokuvassamme on Timo Linnasalon parin vuoden takainen pitkä dokumentti Kylä. Siinä nuori ohjaaja osoitti harvinaista kypsyyttä, yksilöllisyyttä ja selväpäisyyttä, hänellä näytti niin sanoakseni jo olevan "oma käsiala", yhtä oleellinen väline elokuvanteossa kuin esimerkiksi kirjallisessa ilmaisussa. Hän liikutteli eri elementtejä määrätietoisesti ja harkitusti, vaikkapa musiikin käytöltään Kylä oli ja on ehkä mielekkäimmin työstetty dokumenttielokuva, mitä meillä on omasta takaa nähty - musiikki loi oman runollisen taustansa asialliseen raporttiin, teki Kylästä arkisen arjen balladin.

Ennen kaikkea herätti kuitenkin huomiota Linnasalon likeinen suhde kuvattavaksi valittuun luontoon ja elinympäristöön - niiden erottamattomuus teemasta - sekä sen ihmisiin. Hän todella "tuli toimeen ihmisten kanssa", sai heidät puhumaan, sai aikaan välittömän kontaktin. Näin hän kertoessaan Kuhmon Nivan kylän elinehdoista ja ihmisistä kirjoitti omalla käsialallaan tärkeän luvun sodanjälki-Suomen ja nimenomaan kehitysalueiden sosiaalipoliittiseen historiaan.

Tämä on syytä palauttaa mieleen nyt, kun Vartioitu kylä 1944 (La Scala, Sininen Kuu & Riviera) todista, että Kylässä ei todella jälkikat-sannossakaan ollut mitään sattumanvaraista. Että reuna-Suomi, syrjä-seutujen ihmiset ja luonto ovat Timo Linnasalossa saaneet oman vilpittömän ja eläytyvän kuvaajansa. Vai tohtisiko pönkittäytyä niin juh-lalliseksi, että väittäisi: oman runoilijansa.

Sillä myös Vartioitu kylä 1944 on vakuuttavasti omalla käsialalla kirjoitettu elokuva, vaikka Linnasalo perusainekset on noutanutkin muualta, Unto Heikuran paikallinäytelmästä. Ollaan niissä vaiheissa, jolloin sota on kääntymässä loppuaan kohti, heinänteon viikoissa. Rintama Kannaksella on tosin lujittunut puolustukseen, mutta täällä Kuhmossa sota on konkreettisesti tunkemassa lähemmäksi päivä päivältä, vaaranlakisen talon harjalle tähystystoimeen kiivennyt pikkupoika saattaa kyläläisille näköhavaintonaan ilmoittaa, että "Uhtualla ja Kostamuksessa palaa jo..."

Rintaman lähenemisen mukana venäläisten desanttien toiminta on vilkastumassa, Lintuvaaran talo siviiliasukkaineen tuhotaan yösydännä yhdellä käsikranaatilla, esimerkiksi. Ja niin on hajalleen sijoittuneilla kyläläisillä edessään "evakon" aika: väki kootaan yhteen suurimpaan taloon, sotilaspartio on paikalla vartioimassa niin heidän turvallisuuttaan kuin tarkkailemassa heidän mahdollisia muitakin toimiaan.

Tilanneasetelma vaikuttaa ehdottoman todentuntuiselta, siinä ei ole mitään konstailua. Ja ilman konstailuja se myöskin etenee paljastaen erilaisten ihmisten - siviilien ja sotilaiden - erilaisia reaktioita kaikille poikkeuksellisessa tilanteessa.

Vartioidun kylän suuri ja poikkeuksellinen erikoispiirre - myös poikkeuksellisen sympaattinen piirre ja tekijöiden kypsyyden näyte - on siinä, että se toimii todella hyvin yhden kylän tasolla, ei paisutellen "dramatisoi" ihmisiään eikä tapahtumiaan. Sen ilmiäntajataan - joita esiintyy muutama eri vaiheissa - eivät ole konnia vaan tavallisia ihmisiä hyvässä ja pahassa. Vain muiden mukana ihmisiä poikkeustilanteessa, jossa lojaliteetit pakosta pannaan koetukselle, ja jossa omaa käyttäytymistään ei aina pysty "nenäänsä pitemmälle" harkitsemaan.

Tyypillistä elokuvan täysin epäpateettiselle kertomatavalle on se, miten sodan todellisuuden koskettavimmat tapaukset aivan ohimennen - mutta sitten painokkaasti - raportoidaan: vanha mummo sylkytelemässä Lintuvaaran tuhon ainoata eloonjäänyttä, "vielä nimetöntäkin", pojan kaatumisen viestin saapuminen Keskitalon heinäpellolle. Nämä ovat väistämättömiä asioita, ne on otettava osana sen hetken elämänmenoa, kukaan ei niistä yleisen levottomuuden ja epävarmuuden keskellä käy tekemään "numeroa", kun arvaten edessäpäin on vielä muitakin murheita.

Erityisen viisaasti ja hienotunteisesti on sitäpaitsi käsitelty koko aiheen arkaluontoisin kudelma. Entisten kasvinkumppanien, kahden vihollisarmeijan nuoren sotilaan teema: "hermolomalla" olevan kaukopartiomies Jannen ja rintaman läpi desanttina saapuneen puna-armeijalaisen Jannen, entisen kyläläisen, jonka perhe pulavuosina pakeni Neuvosto-Karjalaan.

Asia tuntui etukäteen paperilla jossain määrin arveluttavalta ja pelottavaltakin, mutta tästä Vartioidun kylän koetinkivestä Linnasalo (käsi kirjoituksen muita tekijöitä unohtamatta) selviää hienosti kohtauksin, joissa sanomatta jäävä puhuu yhtä paljon kuin sanottukin. Tätä ystävyys-vihollisuus-teemaa valaistaan poikieen yhteiseen lapsuuteen viittaavilla muistitakaumilla, joiden hohtava talvinen valkeus on hienossa kontrastissa "varsinaisen tilanteen" kesäiselle vihreydelle ja kirkkaina soliseville vesille. Kuvallisesti Vartioitu kylä 1944 on kauttaaltaan upea ja herkkä työ.

Se on sitäpaitsi työ, jonka näyttelijäsuorituksista on yhtä ja toista puhuttavaa, jos ja kun tilaisuus siihen tarjoutuu. Nyt on tyydyttävä toteamaan, että tämä pienessä suuri elokuvamme uuden tekijäpolven merkittävä esittäytyminen pyörii paraikaa paitsi Helsingissä myös Turussa (Rita), Lahdessa (Kare) ja Kuhmossa (Kino Miilu).

Heikki Eteläpää

Vartioitu kylä Kuhmossa: Prameilematon ensi-ilta

1978-11-06-Kaleva

Vartioitu kylä 1944 -elokuvan valtakunnanensi-ilta Kuhmossa perjantaina oli yhtä lämminhenkisen ja prameilematon kuin elokuva itsekin. Ohjaaja Timo Linnasalo oli noudattanut sitä viime aikojen myönteistä suuntausta, että ensi-ilta, jossa elokuvantekijät ovat paikalla, pidetään filmauspaikkakunnalla.

Vartioitun kylän elokuvakäsikirjoitus on tehty kuhmolaisen opettajan-kirjailijan Unto E. Heikuran näytelmän pohjalta. Kuhmolaisteatteri on esittänyt sitä kesinä 1974 ja 1975. Teatterin näyttelijöitä on mukana elokuvassa.

Elokuva kertoo lähellä etulinjaa olevan kuhmolaiskylän vaiheista jatkosodan aikana. Elokuvan tapahtumat ovat kuitenkin mielikuvituksen tuotetta. Se pyrkii käsittelemään ihmisten rauhantahdon, rajaseudun elämän ja muut aiheensa yleismaailmallisesti.

Kirjailija Unto E. Heikura oli ensi-illan jälkeen näkemäänsä tyytyväinen. Filmistä löytyi se itu, mihin hän oli käsikirjoituksellaan pyrkinyt. Elokuvan teossa Heikura oli mukana lähinnä vain suunnitteluvaiheessa, jolloin teksti muokattiin uudelleen elokuvan tarpeisiin.

"Miksi halusin kirjoittaa sodasta? Olin noihin aikoihin vasta viisivuotias. Mielestäni se aika oli tarpeen siirtää nykyihmisten tietoon. Panna miettimään. Ettei unohdettaisi, mitä sota pahimmillaan on.

Toinen syy ovat mieleen syöpyneet pelot ja tilanteet", Heikura kertoi.

Elokuvassa erottuvat tietyt persoonallisuudet. Heikuran mukaan paikallisten näyttelijöiden tunteminen auttaa tyyppien luomisessa, vaikka se ei tietenkään saa olla ainoana ohjenuorana.

"Ette minusta eroon pääse"

Vartioitu kylä on Timo Linnasalon ensimmäinen kokoillan elokuva. Sitä ennen hän on tehnyt muun muassa dokumenttielokuvan "Kylä"työskennellessään läänintaiteilijana Kuhmossa.

"En minä teistä eroon pääse, enkä usko että tekään minusta", hän sanoi vastaanottaessaan Kuhmon Kulttuuriseuran ensimmäisen Kuhmon kulttuuriteko -palkinnon ensi-illassa. Palkinto oli työrukkaset, jotka olivat melkein sopivatkin.

Lyhytelokuvien tekoa ja äänityksiä Linnasalo pitää lähiaikojen suunnitelminaan. Vartioitu kylä nimenomaan vaati kokoillan filmin, mutta tilastojen mukaan kokoillan elokuvien ohjaajia meille ei enää mahdu.

Kuhmolaisten ihmisten suuri tuki ja talkoohenki oli puheena monen otteeseen ensi-iltana. Epookkifilmin teko ei ole kovin helppoa yksistään materiaalin puolesta.

Kun sana lähti kiertämään, Kuhmosta kyllä löytyi tavaraa. Löytyi myös avustajia, tiloja, majotusta ynnä muuta. Siitä kaikesta kiiteltiin.

Myös kunnanjohtaja Tauno Rautiainen kiitti elokuvan tekijöitä siitä,

että Kuhmo on jälleen tullut valtakunnassa tunnetuksi kulttuuriteon ansiosta.

M-L Tuppurainen

Sota selän takana

Vartioitu kylä 1944. Ohjaus: Timo Linnasalo. Käsikirjoitus Unto Heikuran samannimisen näytelmän pohjalta Ilpo Tuomarila, Timo Linnasalo, Jouko Lumme. Päätehtävissä: Timo Torikka, Raimo Grönberg, Kaija Kangas, Tuula Nyman, Markku Blomqvist, Antti Litja, Paavo Piskonen, Markku Huhtamo, Mauno Kähkönen, Kauko Huusko, Kaarlo Karpanen, Martti Kuningas, Irma Leväsalmi. - Kino Miilu, Kuhmo.

Vartioidun kylän tyylilaji on vaikea, se on arka ja paljastava kaikelle keinoitekoisuudelle ja särähtää suurille eleille. Kuitenkin on kyseessä sodasta kertova elokuva, jollaisessa on totutusti juuri päinvastainen perusvire kuin Timo Linnasalon Vartioidussa kylässä.

Se tuo mieleen Mozartin soittamisen: nuottikuva on yksinkertainen, mutta paljastaa armotta esittäjän heikkoudet ja ennen kaikkea aitouden.

Timo Linnasalo tuntee aiheensa, hän on toiminut Kuhmossa kulttuurisihteerinä ja läänintaiteilijana, tehnyt Kylä-dokumenttielokuvan. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä kokoillan näytelmäelokuvan tekoon. Linnasalo on huolella perehtynyt Vartioidun kylän tematiikkaan ja on harkinnut ne keinot, joilla kuvata, miten loppuaan odottava sota on vielä pelottavana ja uhkaavana selän takana, miten se vaikuttaa ihmisiin ja heidän suhteissa toisiinsa.

Sotaa ei elokuvassa näytetä, se kuuluu taistelun kaukaisena jylynä. Sota on kuitenkin kaikkeen vaikuttava taustavoima ja tämän kuvauksessa Linnasalo on suoriutunut hyvin. Hänen vähäeleinen kerrontatapansa ja elokuvan rauhallinen rytmi poikkeaa kaikesta siitä itsensä tyrkyttämisestä ja ulkokoreudesta, ilmaisukeinoilla konstailusta, joka kuuluu elokuvien valtaosan tuoteselostukseen. Jo tämänkin takia Vartioitu kylä 1944 kiinnostaa ja ottaa katsojan tiiviisti mukaansa.

Vartioidussa kylässä kuvataan laajalla henkilökohtaisella partisaaniuhassa elävää kylää ja asukkaiden turvaksi sijoitettua sotilasryhmää. Kamera seuraa arjen tapahtumia dokumenttiluonteisesti. Vaikka aihe on vakava, on elokuvassa huumoria. Se kasvaa itse kyläläisistä, heidän jalat maan pinnalla -asenteestaan ja sotaan kyllästymisestä. Linnasalon huumori näkyy myös kuvassa: näytösheinänteko-jaksossa kuvauskulma on alussa kuin mahtipontisessa propagandafilmissä kunnes tilanteen koko koomisuus paljastuu.

Kyläyhteisöstä nousevat esille Tulivaaran perheen isä ja poika. Kalle Tulivaara on vihdoinkin ikänsä toisten nurkissa asuttuaan saanut valtiolta maata ja alkaa rakentaa siihen taloaan. Käskyistä huolimatta Tulivaara-

Kuva 50: Kiväärillä uhaten koettaa so-tilaallisuuttaan liioitteleva sotamies Kervinen (Paavo Piskonen) saada Tulivaaran Kallea (Mauno Kähkönen) jättämään rakennuksen teko ja lähtemään partisaaneja pakoon evakkoon. Kervisen kaveri Kumpulainen (Markku Huhtamo) koettaa laukaista tilannetta.

ran Kalle ei suostu lähtemään evakkoon, ja tästä muodostuu ristiriita Kallen puolella olevien kyläläisten ja sotilaiden välille. - Sodan ja rauhan välille. Kallen poika Jaakko on kaukopartiomies, sotaan ja tappamiseen väsynyt, joka ei lomallaan pääse tästä irti, sodan kokemukset ovat hänen ja morsiamen välissä.

Tilanne kärjistyy, kun kylään tuodaan vangittuna desantti Janne Kyllönen, joka on Jaakko Tulivaaran lapsuudenystävä. Lapsuuden kokemuksista näytetään takautumisia ja tällä motivoidaan se, että vastakkaiseen leiriin kuuluva tappamisen ammattilainen Jaakko Tulivaara vapauttaa desantin. Kuitenkin Jaakon ja Jannen suhtautuminen toisiinsa on rosoista, siinä hiertävät pahastikin sodan aiheuttamat tunteet, mutta ystävyys on sittenkin voimakkaampi.

Ohjaajan koetinkivi on ollut elokuvan keskeinen kohta, eräänlainen teemojen kokoava rattaannapa. Kiinnisaatu ja kyläläisten keskelle raahattu desantti tarttuu haitariin ja laulaa kyläläisille, jotka sotilaat mukana alkavat pelokkaan vierastamisen jälkeen tanssia soiton tahdissa. Tällainen symboliikalla lastattu kohta on herkkä menemään keinoitekoiseksi ja sormella osoittelevaksi. Tällainen on ollut lähellä ja jonkin verran hipoen Linnasalo pääsi jakson edistyessä tavoitteeseensa. Lopputulos oli vaikuttava ja vakuuttava.

Henkilöohjauksen suhteen Vartioitu kylä 1944 on pätevää työtä. Kuhmolaiset Mauno Kähkönen (Kalle Tulivaara) ja Kauko Huusko (Heikki Keskitalo) olivat luontevia, erityisesti Mauno Kähkönen saavutti taidokkaasti Tulivaaran Kallen hiljaisen päättäväisyyden. Timo Torikka (Jaakko Tulivaara) ja Raimo Grönberg (Janne Kyllönen) ilahduttivat harkitulla ja herkkäilmeisellä tulkinnalla, samoin Kaija Kangas Anna Keskitalona.

Tyypillistä Linnasalon ohjaustavalle ovat ne ratkaisut, millä hän on toteuttanut kaksi traagista kohtausta. Keskitalon emäntä lukee miehelleen kirjettä, missä kerrotaan toisen pojan kaatuneen. Heinänkorjuussa oleva isäntä kirahtaa, jatkaa työtään, kamera näyttää, miten niittokoneen terä kaataa heinää. Vertauskuva on tuttu, mutta on syntynyt tilanteen ehdoista. Emäntä poistuu ja kuolinviestiin leikkaantuu heinäntyössä auttavan sotilaan heittäjä karkeus. Jaakko Tulivaaran ampuamisessa näytetään tapahtumaa todistaneiden Annan ja Jaakon isän kasvot ja tämä riitti tuomaan esille tilanteen koko järkyttävyyden.

Vartioidun kylän kerronta olisi voinut olla vielä jäntevämpää ja keskittyneempää, nyt tapahtumien seurakenttä oli turhan laaja. Tyyllilajinsa ehdoissa tiukasti pysyen Timo Linnasalo on tehnyt monessa suhteessa vankan ohjauksen, missä aihe on toteutettu johdonmukaisesti sekä henkilöiden että ympäristön suhteen. Vartioitu kylä on vapaa kainuulaisromanttiikasta ja sen pieteetillä toteutettu ajan tuntu on tehty kokonaisuuden eikä oman itsensä takia. Linnasalon Vartioidusta kylästä käyttää mielellään sanoja inhimillinen ja rehellinen.

Kari Karemo

Vartioitua kylää kiitetään - "Rehellinen, puhutteleva"

Kainuun Sanomat 7.11.1978

Timo Linnasalon elokuva Vartioitu kylä 1944 on saanut lähes kauttaaltaan kiittävät arvioinnit lehdistössä. Varsinaisena suurelokuvana sitä ei pidetä, mutta se luokitellaan rehelliseksi, tärkeäksi ja koskettavaksi. Erityistä kiitosta saa filmin kuvaus.

Helsingin Sanomien toimittajan Paula Talaskiven mukaan "Linnasalo työryhmineen on onnistunut elävöittämään kylän sota-aikaisen elämän erikoispiirteet, muovaamaan runsaasti osuvia piirteitä kyläläisten keskinäisiin suhteisiin ja jopa kasvattamaan siitä yleispätevästi puhuttelevaa yksilöllisten ratkaisujen tarkastelua".

Mauno Kähköstä Talaskivi luonnehtii sanoilla "mainiosti replikoiva ja hahmonakin virkistävän omaperäinen amatööri". Raimo Grönberg tekee hänen mielestään erinomaisen elokuvanäyttelijädebyytin.

Ilta-Sanomien arvioijan Sakari Toiviaisen mielestä "kuvaukseltaan Vartioitu kylä 1944 lienee hienoimpia mitä suomalainen elokuva tuntee". Linnasalon käytössä on ollut paljolti sama työryhmä kuin edesmenneellä Risto Jarvalla ja tämä näkyy korkeatasoisena teknisenä osaamisena. Jarvan perintö näkyy myös herkkyydessä, millä luontokuvat on talletettu ja miten ihmisen ja luonnon suhde elää kuvissa."

"Draaman puolella Vartioitu kylä 1944 sen sijaan jättää toivomisen varaa", Toiviainen jatkaa. "Elokuva tuntuu lähtevän liikkeelle kankeasti ja hajanaisesti."

"Vasta loppua kohti draaman jännitteet alkavat purra tehokkaasti. Loppukohtaus sitten kasvaa aidosti koskettavalle tasolle", Toiviainen kirjoittaa.

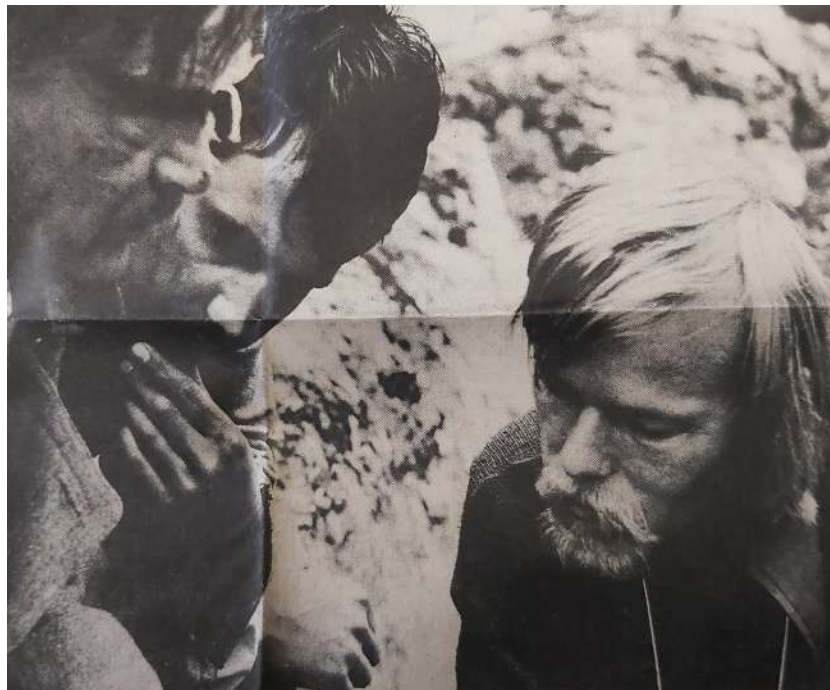
"Vartioitun kylän suuri ja poikkeuksellinen erikoispiirre - myös poikkeuksellisen sympaattinen piirre ja tekijöiden kypsyyden näyte - on siinä, että se todella toimii yhden kylän tasolla, ei paisutellen dramatisoi ihmisiään eikä tapahtumiaan", kirjoittaa Uuden Suomen toimittaja Heikki Eteläpää.

Kuvallisesti Vartioitu kylä on Eteläpään mielestä kauttaaltaan upea ja herkkä työ. Hänen mielestään tämä "pienessä suuri elokuva on uuden tekijäpolven merkittävä esittäytyminen".

Kansan Uutisten Martti Savo ei pidä elokuvaa yhtä hyvänä kuin muut. Hänen mielestään elokuva on kyllä kiinnostava ja ajatuksia herättävä.

"Sikäli kun päämäärä on ollut luotettavan aikakauden kuvan luominen, ovat tekijät onnistuneet. Eläviltä ja todellisilta tuntuvat ainakin pääosiltaan myös elokuvan ihmiset ja ympäristö. Mutta kaiken tämän sitominen yhteen 'toimivaksi kokonaisuudeksi' ei ole erityisemmin onnistunut nimenomaan siksi, että kerronta on muodostunut konstailevaksi niin kiitettävä kuin ohjaajan pyrkimys pelkistettyyn kerrontaan onkin ollut", Savo sanoo.

Kalevassa elokuvaa on arvioinut Kari Karemo. Hänen mielestään "Vartioidun kylän kerronta olisi voinut olla vielä jäntevämpää ja keskittyneempää. Nyt tapahtumien seurantakenttä oli turhan laaja." "Linnasalon Vartioidusta kylästä käyttää mielellään sanoja inhimillinen ja rehellinen", hän kirjoittaa.

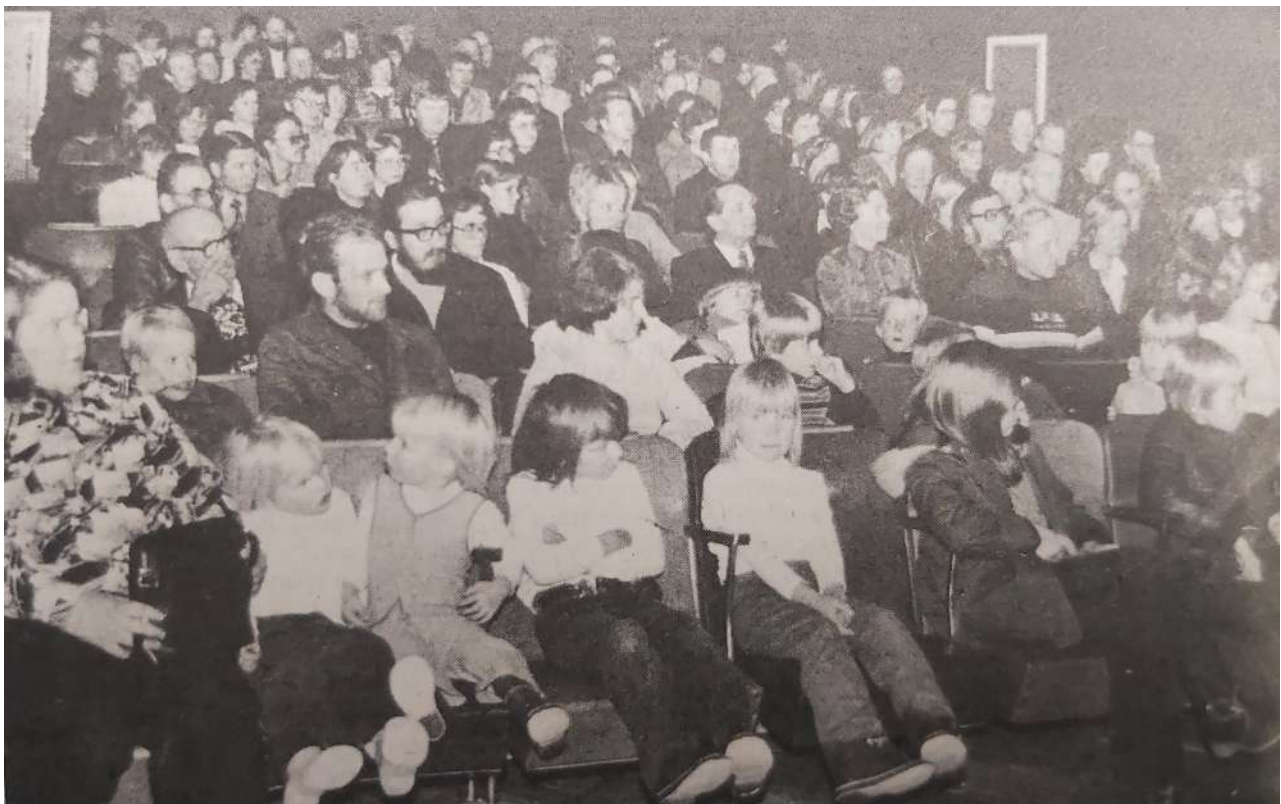

Kuva 51: Timo Linnasalon ensimmäinen pitkä näytelmäelokuva Vartioidun kylä 1944 on saanut yleensä kiittävät arvoinnit. Erityisesti kiitosta on saanut Antti Peipon kuvaus, samoin näyttelijöiden työtä on pidetty hyvänä. Kuva Vartioidun kylän filmausvaiheista, oikealla ohjaaja Linnasalo, keskellä Raimo Grönberg ja vasemmalla Martti Kuningas.

Kerta kaikkiaan hyvä elokuva tuo Vartioitu Kylä 1944

1978-11-09-Kuhmolainen

Hartaasti odoteltu elokuva "Vartioitu Kylä 1944" nähtiin perjantaina 3.11. Kuhmossa valtakunnallisessa ensi-illassa. Kuhmossa syntyneen elokuvan ohjaaja Timo Linnasalo antoi parhaan tunnustuksensa paikakuntalaisille ja ennen muuta filmin tekoon osallistuneille kuhmolaisille olemalla itse läsnä tilaisuudessa. Jossakin vaiheissa elokuvan tekoon tutustuneet saattoivat jo odotella hyvää kuvaa. Kuitenkin kaikenkin elokuva oli heillekin myönteinen yllätys. [Kuitenkin kaikenkin kuulostaa tutulta] Eihän se toisaalta ihme olekaan, olihan työssä maan parhaisiin elokuvantekijöihin kiistatta lukeutuva ryhmä, joka on saanut kokemusta mm. Risto Jarvan elokuvia tehtäessä. Timo Linnasalolla oli apunaan ryhmä, joka osasi hoitaa asiat kohdalleen ohjaajan viittauksen mukaan. Ennen muuta kauniit maisemat olivat kohde, joka oli taiten tallennettu filmille. Myöskin vaikuttaviin lähikuviin mentiin silloin, kun se oli tarpeen tilanteissa, joissa ilmeet puhuivat enemmän kuin sanat.

Samaan aikaan kuin Kuhmossa pääsi Vartioitu Kylä 1944 ensi-iltaansa myöskin Helsingissä, Turussa ja Lahdessa. Kaikkialta saadut arvostelut ovat ottaneet elokuvan myönteisesti vastaan. Kuhmossa voitiin

Kuva 52: "Vartioitu kylä 1944" kutsuvierasnäytöksessä nähtiin paljon kasvoja, jotka kohta nähtiin myöskin valkokankaalla. Paljon oli mukana myös niitä, jotka muilla tavoin "näkyttömissä" olivat antaneet panoksensa elokuvan teolle. Kutsuvierasnäytännön edellä ohjaaja Timo Linnasalo kukitti mukana olleita ja sai itsekin kukkia.

loppuunmyytyjen esitysten muodossa todeta, että elokuva kiinnostaa myös takäläistä yleisöä.

Elokuva on kertomus rajakylästä, jonka kuhmolaiset tiettyjen niimien ja viittausten perusteella tunnistavat omakseen. Elokuvaa ei kuitenkaan ole sijoitettu mihinkään erityiseen kylään, tapahtumat voisivat tällaisenaan sattua missä rajan tuntumassa olevassa kylässä tahasaa. Elokuvan loppuhuipentuma on eräs niistä harvoista asioista, joihin katsojat eivät suhtaudu yksiselitteisen myönteisesti. Vaikka tapahtumien kulku ja elokuvan sodanvastainen ilme puoltavatkin sitä loppua, johon filmin tekijät ovat päätyneet, niin vanhempi polvi tuntuu melko laajalti olevan sitä mieltä, ettei kerronta pidä yhtä sodan loppuvaiheen tapahtumien kanssa. Suomalaisista haluttaisiin säilyttää kuva, joka ei missään vaiheessa - eikä ainakaan näin vähäisestä syystä - surmaa omiaan.

Vartioidussa Kylässä on selvä sodanvastainen asenne. Tuskin missään muualla tunnetaan sellaista huolta rauhan puolesta kuin Suomen rajaseudulla. Rauha ei ole itsestään selvä asia, vaan sen eteen ponnistellaan töissä ja toimissa. Tässä kuvauksessa elokuvan tekijät ovat onnistuneet erinomaisesti. Toivoa sopii, että osa tästä hengestä välittyisi myöskin rintamaille, sinne missä rauhaa ei aina muisteta ajatella kouriintuntuvana jokapäiväiseen elämiseen liittyvänä asiana.

Elokuvan henkilövalinnoista ei liene tässä yhteydessä syytä puhua enemmälti. Niistä puhuvat suut suuremmat. Todettakoon kuitenkin se, että valinnat ovat tehneet ammattilaiset ja myöskin onnistuneet valinnoissaan. Mukana olevat kuhmolaiset harrastajanäyttelijätkin yltyvät suorituksissaan ammattinäyttelijöiden tasolle, jopa tyyppinä heidän ylikin.

Elokuvan ohjanneella Timo Linnasalolla on työtä tehdessään täytyntä olla valtava paine kulkiessaan taiteellisuuden ja kaupallisuuden välistä kapeaa polkua. Totuushan Suomessa on se, etteivät uraansa aloittelevat ohjaajat juuri pääse yhtä elokuvaa pitemmälle, mikäli elokuvasta ei ole myöskin taloudellista tulosta. Taiteellisuudesta liikaa tinkimättä Vartioitu Kylä 1944 on kuitenkin saatu sellaiseksi, että sillä tulee ilmeisen varmasti olemaan myös myös menestystä lippuluukutakin katsellen. Näin tulemme jatkossakin näkemään Linnasaloon töitä. Kuhmolaisille mieluisinta lienee se, että Linnasalo lupasi, etteivät kuhmolaiset pääse hänestä eroon jatkossakaan.

Linnasalolle "Kuhmon kulttuuriteko" -palkinto

Kuhmon Kulttuuriseura on aloittanut uuden perinteen päättämällä jakaa vuosittain "Kuhmon kulttuuriteko" -palkinnon [montako jaettu?] tunnustukseksi ja kannustukseksi ansiokkaan kuhmolaisen kulttuurisuorituksen tekijälle. Ensimmäinen palkinto päätettiin luovuttaa elo-

Kuva 53: Tämän kuvan alla ei tarvitse kertoa kuka sai kukat keltäkin. Molemmat olivat ne ansainneet, eli elokuvaa "Vartioitu kylä 1944" ei olisi nyt nähdysässä muodossa ilman Unto Heikuran alkuperäistekstiä, eikä ilman Timo Linnasaloon pätevää ohjausta.

Kuva 54: Kuhmon Kulttuuriseuran edustajana veti Markku Nieminen ensimmäisen "Kuhmon kulttuuriteko" -palkinnon saaneen elokuvaohjaaja Timo Linnasaloon käsiin palkintona olleet kuhmolaiset työrukkaset. Kulttuuriseuran nyt aloittaman perinteen mukaan tullaan tämä palkinto jakamaan vuosittain tunnustukseksi ja kannustukseksi ansiokkaan kuhmolaisen kulttuurisuorituksen tekijälle.

kuvaohjaaja Timo Linnasalolle elokuvasta "Vartioitu Kylä 1944". Palkintona olleet kuhmolaiset työrukkaset luovutettiin ennen elokuvan kutsuovierasnäytäntöä Markku Niemisen ja Unto Mentulan toimesta.

Päätöstään Kulttuuriseura perustelee mm. sillä, että ohjaaja Linnasalo on elokuvassaan "Vartioitu kylä 1944" käsitellyt kansakuntamme historian tärkeitä vaiheita rajaseudun asukkaiden silmin ja tunnin. Tuloksena on humanistinen syvästi koskettava taideteos, joka puhuu laajoille katsojapiireille.

Kuhmolaiset ovat iloisia siitä, että Linnasalo on kelpuuttanut lähtökohdakseen kuhmolaisen alkuperäisaiheen ja että hän on luottanut kuhmolaisiin näyttelijävoimiin. Elokuvan kuhmolaisuutta lisää vielä se, että pääosa kuvauksia suoritettiin Kuhmossa.

Timo Linnasalo on paitsi vuoden kulttuuriteollaan myös läänintaitelijatoimikaudellaan antanut monin tavoin virikkeitä kuhmolaiseen kulttuurielämään.

Viikon filmejä

Se matka, jonka Timo Linnasalo on kulkenut palkitusta ja kiitetystä dokumenttielokuvastaan ”Kylä” ensimmäiseen pitkään näytelmäelokuvaansa ”Vartioitu kylä 1944” ei ehkä ole kovin pitkä, mutta ilmailullisesti merkitsevä. Dokumenttifilmin paikallisesti rajattu kuvaus on muuttunut näytelmäfilmissä tilanteen ja tapahtuman yleisiä ulottuvuuksia korostavaksi kerronnaksi: esimerkiksi ”Vartioitu kylä 1944” saa pasifistisia piireitä, jotka selvästi ylittävät ajan ja paikan rajat. Toisaalta elokuvan vaikuttava rauhantahtoisuus ei olisi mahdollista ilman miljöön, henkilöiden ja ajan yksityiskohtaista, hienopiirteistä ja tarkka-vaistoista kuvausta. Normaalia merkityksellisemmäksi tuon kuvauksen tekee myös se seikka, että Linnasalo ja hänen työryhmänsä näkevät kohteensa ilman henkilökohtaisten muistojen painolastia, joka useinkin pyrkii hämärtämään sodankuvaajien objektiivisuuden.

Vaikka ”Vartioitu kylä 1944” ei olekaan varsinainen sotaelokuva - toisin sanoen, siitä puuttuvat rintama- ja taistelukohtaukset - niin se kuitenkin saa voimansa sotatilanteen jatkuvasta läsnäolosta. Nimensä filmi saa ryhmän kokoisen kenttävartion jatkuvasta läsnäolosta kylässä, joka paikallisesti on niin lähellä rajan pintaa, että desanttien ylätyshyökkäykset ovat jatkuvasti mahdollisia. Desanttien lukuisuutta korostaa myös se seikka, että eletään sodan niitä aikoja, jolloin lopullinen tappio alkaa olla selviö sotahulluimmillekin. Lisäksi kylän väki on, jos ei aivan venäläismyönteistä, niin ainakin realistista: sotaväen oleskelu kylässä lisää avoimen konfliktin vaaraa ja kärjistää muutenkin rauhanaikaisuuteen tottuneiden kyläläisten välejä.

Nämä monimutkaiset suhteet - joista osa kaiketi esiintyy myös Heikuran alkuperäisnäytelmässä - ohjaaja ja käsikirjoittajat ovat hallinneet ihailtavasti. Usein lähes huomaamaton koomisuus ja rehevä kansanhuumori sulautuvat tasapainoisesti vakavan tilanneanalyysin kanssa yhteen; missään vaiheessa teesimäisyys tai teoreettisuus ei pääse häiritsevällä tavalla esille. Elokuvan välittämä näkemys on ihmiskuvauksellisesti kypsä ja pienyhteisön suhteita tutkiessaan hyvin persoonallisella tavalla ilmaisuvoimainen. Harvassa suomalaisessa elokuvassa tragikomiikka on hallittu yhtä mallikkaasti kuin tässä.

Filmin varsinaisen keskiön muodostaa kuitenkin lomalla olevan kaukopartiomiehen Jaakon (Timo Torikka) ja desanttina alkuperäiselle kotiseudulle palaavan Jannen (Raimo Grönberg) suhteen tutkiminen, sillä juuri heidän kauttaan Linnasalon pasifismi välittyy selkeimmin. Jaakko on kotikylässään ”hermolomalla”, potemassa sotaväsymystä, jonka liiallinen tappaminen on aiheuttanut; Janne taas jää haavoittuneena kiinni, välttää kuin ihmeen kautta surmatuksi tulemisen ja pakenee lopulta Jaakon avustamana, jolloin Jaakosta tulee sotilaskarkuri.

Juuri poikien suhteen kuvauksessa Linnasalon elokuva ohittaa tal-

1978-11-10-Demari

Kuva 55: Timo Linnasalon elokuvassa Vartioitu kylä 1944 on jatkuvaa kahnausta kylässä oleilevan kenttävartioston ja varsinaisen asujamiston välillä. Joskus ne voivat kärjistyä jopa kuvan osoittamalla tavalla: vasemmalta Paavo Piskonen, Markku Huhtamo ja Mauno Kähkönen.

tioivan vaiheensa: takaumien kautta tutkitaan heidän ystävyyttään kymmenen vuotta aikaisemmin, jolloin Jannen isä muutti perheineen Neuvostoliittoon Jaakon jäädessä kotitantereilleen. Talviseen maisemaan sijoittuvat takaumat kontrastoituvat upeasti siihen heleään kesään, johon filmin muut tapahtumat sijoittuvat. Jos takaumien ja nykypäivän jatkuva yhdistely tuottaa katsojan mielessä vaikeuksia, syy ei ole Linnasalon, joka tällä tavoin haluaa antaa elokuvalle syvyyttä, rikkautta ja kerroksisuutta.

”Vartioitu kylä 1944” on paljon enemmän kuin vain onnistunut esikoisohjaus: käsittelynsä kunnianhimoisuudessa ja näkemyksensä kypsyydessä se lyö laudalta monet kokeneiden tekijöiden veltot suoritukset. Elokvasta välittyy kauniilla tavalla kunnioitus kansakunnan historian tärkeitä vaiheita kohtaan; vain itse hellittämättä analysoimalla menneisyyttä nuori tekijä pystyy kokemaan sen jatkumon, joka taiteessa on niin olennaista.

Pertti Lumirae

Uusi kotimainen Vartioitu kylä 1944

Elokuva on kuvaus kainuulaisesta kyläyhteisöstä jatkosodan loppuvaiheessa. Kylä ei ole taistelualueella, mutta rintama on siirtynyt kuitenkin niin lähelle, että sota muodostaa jatkuvan taustan kyläläisten toiminnoille. He joutuvat sopeutumaan tilanteisiin, joihin eivät ole totuneet. Terve talonpoikaisjärki joutuu koville.

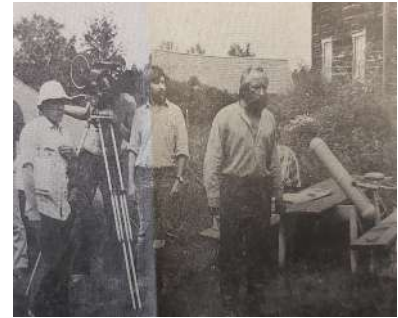
Kylään on sijoitettu ryhmä sotilaita, joiden tehtävänä on suojella asukkaita vihollisen partisaanitoiminnalta. Kyläläisten ja sotilaitten välillä on kuitenkin kitkaa: pientä osastoa ei koeta suojajoukoksi vaan pikemminkin vihollisen houkuttelijaksi. Sotilaat suhtautuvat tilanteeseen kukin luonteensa mukaisesti. Osaston johtaja, kersantti tolvanen (Antti Litja) pyrkii pitämään hyvät suhteet kyläläisiin, ja siksi komento ei aina oikein pysy käsissä. Vasta palvelukseen tulleen sotamies Kervisen (Paavo Piskonen) tosikkomaisuus ja ylisotilaallisuus aiheuttavat sekä pilkkaa että traagisuutta. Sotamies Kumpulainen (Markku Huh-tamo) on rauhanmies ja talonpoikaisjärkensä säilyttänyt - siksi hänet usein pannaankin Kervisen kumppaniksi.

Kylän hajallaan sijaitsevien talojen asukkaat on evakuoitu Keski-talolle sotilaiden suojelutehtävän helpottamiseksi Keskitalon Heikki-isäntä (Kauko Huusko) suhtautuu hyvin vastahakoisesti majoitusteh-täväänsä ja irvailee jatkuvasti myös sotilaille. Heikin setä, Kärnän ukko (Kaarlo Karppanen) on oppinut Viipurissa kieliä ja seuraa radionsa kautta tiiviisti sotatapahtumia. Kärnä edustaa tyyppiä "minähän sanoin, minähän ennustin...".

Kyläläisten ja sotilaitten välejä kärjistää osaltaan myös Tulivaaran Kalle (Mauno Kähkönen), joka saatuaan vihdoin omaa maata - asutus-tilan valtiolta - on päättänyt sodasta välittämättä rakentaa sinne talon. Hän ei suostu käskyistä huolimatta siirtymään Keskitalolle evakkoon. Kyläläiset tukevat Kallea, sotilaat epäilevät häntä jopa yhteyksistä vi-holliseen. Keskitalolle ei ole muuttanut myöskään naapurissa asuva Paakinahon Ethel (Tuula Nyman), etelästä taloon emännäksi tullut, itseään muita kyläläisiä parempana pitävä leskirouva. Etheliin ja Ethe-lin omaisuuteen iskee silmänsä kauppiamies ja veijari, kansanhuollon ostomies Jalo Vuokko (Markku Blomqvist).

Vartioidun kylän asetelmissa eletään aikaa, jolloin sodan loppumista sekä toivottiin että pelättiin, tappio alkoi olla kaikille selvä. Elokuvan henkilöt ovat jo tavallaan luopuneet sodasta, tuleva rauha ja suhtautuminen siihen on tärkeämpää. Elokuvan perusteemat voidaan yleistää hyvinkin laajalle, ne heijastelevat paitsi suomalaisten asenteita myös kaikkien sodan jalkoihin joutuneitten ihmisten ongelmia. Näitä asioita tuodaan esille ihmiskeskeisesti, elokuvan näkökulma on kainuulaisen syrjäkylän, ja sen ihmiset ovat tavallisia ihmisiä, joitten suuruus kasvaa jokapäiväisestä työstä.

Ilkka 18.11.1978

Kuva 56: Syksyn kotimaiseen filmisa-toon kuuluu myös Reppufilmi Oy:n vä-rielookuva Vartioitu kylä 1944. Ohjaus on "Kritiikin kannukset"vuonna 1976 saanut Timo Linnasalo. - Kuvassa filmaus-puuhia Kuhmon maisemissa. Elokuvan ensi-ilta on 3.11. neljällä paikkakunnalla.

Vartioitu kylä 1944 ajoittuu sota-aikaan, mutta se ei ole sotaelokuva. Sota toimii ihmissuhteitten kärjistäjänä, taustana, jota vasten tarkastellaan aina ajankohtaisia asioita: ystävyyttä, luottamusta, vihaa, ihmisen oikeutta omiin ratkaisuihin, vastuuta omista teoista.

Sodan varjossa

Vartioitu kylä 1944. Ohjaus Timo Linnasalo. Käsikirjoitus Unto Heikuran näytelmän mukaan Ilpo Tuomarila, Timo Linnasalo, Jouko Lumme. Kuvaus Antti Peippo, Erkki Peltomaa, Kari Kekkonen. Leikkaus Juho Gartz. Musiikki Heikki Valpola. Tuotanto: Reppufilmi Oy LaScala, Sininen kuu ja Riviera.

Kuva 57: Timo Linnasalon Vartioitua kylää kuvataan.

Uuden ohjaajatulokkaan ensimmäiseen elokuvaan on tapana suhtautua sekä odotuksilla että epäilyillä. Mikään keltanokka ei Timo Linnasalo elokuva-alalla ole, mutta tämä on sittenkin hänen ensimmäinen pitkä elokuvansa. Eräistä lehtilausunnoista päätellen Linnasaloa on askarruttanut hieman se, että hän on tehnyt elokuvan ajasta, jota itse ei ole elänyt, mutta jonka monet vielä muistavat omakohtaisista kokemuksistaan. Nimenomaan tässä suhteessa hän on onnistunut erittäin hyvin. Huonommin on tilanne siinä suhteessa, että elokuva ymmärrettäisiin "kaikissa sodan kokeneissa maissa". Tokkopa sen katkonainen kerronta avautuu helpolla edes suomalaiselle katsojakunnalle. Silti tulos on kiinnostava ja ajatuksia herättävä.

Kertoessaan kainuulaisista kyläläisistä, joita sota kesällä 1944 uh-

kaavasti lähestyy, synnyttää elokuva runsaasti aitoja tunnelmakuvia niin luonnosta ja ihmisistä luonnossa, kuin myös sodan uhan läheisyydestä. Kerronta sisältää lukuisia vitsikkäitä tilanteita ja hauskoja repliikkejä, mutta myös hyvin traagisiakin tapahtumia, jotka onnistuneinkin jäävät usein irrallisiksi, eivätkä vie kerrontaa eteenpäin eivätkä edes aina suoranaisesti liity varsinaiseen juoneen, joka sekin selkiää oikeastaan vasta elokuvan lopussa. Mainittakoon tässä esimerkkinä vaikuttava, mutta täysin tarpeeton kuva erään talon emännästä istumassa keskellä tupaa [vauva sylissä? toisessa jutussa tästä tykättiin] ja älä Niskavuoren emäntä tai sitten kyläläisten hidastetut tanssiaiskuvat pihalta. Elokuvan pohjana ollut näytelmä piti varmaankin paloitella ja kirjoittaa jopa kokonaan elokuvaa varten uudelleen, kuten on tietävästi tehtykin. Eivätkä takautumat, joissa elokuvan keskeiset henkilöt sotamies Jaakko (Timo Torikka) sekä hänen lapsuustoverinsa Janne Kyllönen, joka nyt ilmestyy kylään haavoittuneena neuvostosotilaana (Raimo Grönberg) - muistelevat lapsuuttaan, ole olleet vältettävissä. Mutta tapa, jolla nämä takautumat tarjotaan, on mahdoton.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että sikäli kun päämääränä ollut luotettavan aikakauden kuvan luominen, ovat tekijät onnistuneet. Eläviltä ja todellisilta tuntuvat ainakin pääosiltaan myös elokuvan ihmiset ja ympäristö. Mutta kaiken tämän sitominen yhteen "toimivaksi kokonaisuudeksi" ei ole erityisemmin onnistunut nimenomaan siksi, että kerronta on muodostunut konstailevaksi niin kiitettävä kuin ohjaajan pyrkimys pelkistettyyn kerrontaan onkin ollut.

Elokuvan näyttelijäsuoritukset tuntuvat hyviltä, joskaan kerronnan fragmentaarisuus ei ole tarjonnut esiintyjille mahdollisuutta kehittää hahmojaan. Värikuvaus on hyvää ja paikoitellen erittäin vaikuttavaa. Kokonaisuudessaan Vartioitu kylä 1944 on kiinnostava uutuuks.

Martti Savo

Vartioitu kylä 1944 -elokuvasta keskustellaan

Yleisöltä: Vartioitu valhe 44

Kainuun sanomat 11.11.1978

Julkaisemme ohessa nimimerkki "Lintuvaaralaisen" kirjoituksen uudesta. Teknisen virheen takia kirjoituksesta oli pudonnut puolet pois.

Me kuhmolaiset olemme saaneet vihdoinkin ikioman elävän lelu, elokfilmin "Vartioitu kylä 1968". Koko maa on ähkynä kehua retostanut uutta luomusta. "Kuinka loistelias luonnonkuvaus - Fujicolor, aito ympäristö, häikäisevä reuna-Suomen ballaadimestari, puhtaan runouden muusa, väärentämätön sodanaikaisen korpi-Kainuun kuvaaja".

Van etoo.

Kaikki tämä ja ääni väristen; 70-luvun uuden filmaattisen nerouden esiinmarssi.

Tiirailtuamme perukkalaisen tihruisin silmin kriisiajan tikustukset ja kauhunhetket mielessämme valkokankaan väriloistoa, joudumme pakostakin kysymään, liekö tämä "riitikkojen dokumentti", Talaskiven ja Eteläpään, pienemmistä kehujoista puhumattakaan. Ainakin Linnasalon työryhmälle on pulitettu veromarkkoja miljoonasotalla. Hyvä on valtion verovarolla kasailla elokuva-Tandemia. Tästä kehuilusta ei puutu enää kuin se, että UKK jakaa Kivistön avustamana 2 miljoonan markan valtiopalkinnon metallin kera tuottaja-ohjaajan mittaamattomista sielullisista sotakärsimyksistä ja ennennäkemättömistä uroteoista elävän kuvan ja suomalaisuuden puolesta - pro Vinlandia.

Koko filmitarina näytästi parooni Münchhausenin sepustukselta. Rinnan elokuvan esittelyn, tekijän haastattelun ja kriitikoiden ylistuksen mainitaan, että juuri tällaista oli Kuhmon partisaanikesänä 1944. Asiat ovat filmissä täydelleen pääläellaan. Miksi? Siksi, että taiteellinen käsittelyvapaus suo mahdollisuuden aiheen muokkaamiseen omien taiteellis-poliittisten pitämysten, toiveiden ja mielihalujen mukaisesti. Tälle kaikelle suitsuttaa liberaalis-porvarillinen kulttuuri-Suomi ylistystään. Maolainen eurososialismi on ujutettu 100-prosenttisella tiedotusvallankumouksellisella neroudella meidän lapsenuskoisten suomalaisten syvimpiin sopukoihin. Halleluja. Valhesumutus on uponnut kuin kuuma kusi lumeen. Filmi nostaa desantin ylivoimaiseksi sanka-

rihahmoksi, jonka rinnalla ja vastapoolina linnavaaralaiset ovat tolloja, isänmaansa kauppureita, haravaan aloitekyvyttöminä nojaavia, täydellisiä pölkkyjä.

Aatteelliset jäljet näkyvät kotiseutunsa raskaan, jopa synkän historian tuntevalle kyllin selvästi.

Valitettavasti Heikuran näytelmällä ja tällä filmillä ei ole muuta yhteistä kuin nimi.

Oi aikoja!

Lintuvaaralainen

Vartioidun valheen kirjoittajalle

Kainuun sanomat 15.11.1978

Linnasalo vastaa

Tässä täydellinen vastineeni "Vartioitu valhe" -kirjoitukseen koskien elokuvaa "Vartioitu kylä 1944".

Olenkin tässä hieman huolestuneena seurannut "Vartioitu kylä 1944" -elokuvan lähes yksimielistä vastaanottoa, mutta löytyihän sentään lopulta ainakin yksi, jota elokuva on erityisesti koskettanut ja jota varten se kannatti tehdä. Sen sijaan olen pahoillani siitä, etten voi vahvistaa epäilyksiäsi veromarkkojen käyttämisestä elokuvan tekemiseen. Kansan karttuisa käsi on kyllä pelissä mukana, mutta ei verokarhujen pakottamana. Suomen Elokuvasäätiön elokuvalla jakamasta tuesta on vajaa puolet peräisin veikkausvaroista ja loput elokuvateattereiden pääsylipputulostaan maksamasta säätiömaksusta. Säätiömaksut tosin korvaavat osittain elokuvaveroa, mutta verotuksen kohteena eivät ole kaikki suomalaiset vaan elokuvissakävijät.

"Vartioidun kylän" kohdalla tämä ns. julkinen rahoitus ei ollut miljoonatasolla - kuten annat ymmärtää - vaan vaivaista puolen miljoonan luokkaa. Puolet siitä on korollista lainaa, ja toisestakin puolesta suurin osa on jäänyt Kuhmoon sikäläisten veronmaksajien iloksi työpalkkojen, paikallisten kauppojen ja palveluliikkeiden kautta. "Vartioitu kylä" oli siitä merkillinen elokuvatuotanto, ettei se ollut Kuhmossa kerjuulla.

Erittäin tyytyväinen olen ehdotukseesi valtionpalkintojen ts. laatu-tuen suuruudesta. Esittämäsi kaksi miljoonaa markkaa edesauttaisi merkittävästi suomalaista elokuvaa. Valitettavasti vuosittain kaikkien lyhyiden ja pitkien elokuvien kesken jaettava laatutuki ei ole pyörinyt miljoonissa markoissa vaan muutamassa sadassa tuhannessa.

Esität kysymyksen "Vartioidun kylän" totuudellisuudesta. Olen vilpittömästi pahoillani, mikäli Kuhmossa on laajemminkin levinnyt sellainen käsitys, että "Vartioitu kylä" pyrki olemaan dokumenttielokuva nimenomaan Kuhmon tapahtumista. Me emme ole siihen pyrkineet, emmekä myöskään sellaista käsitystä levittäneet. Ymmärrän kuitenkin, että lehtikirjoituksia lukenut kuhmolainen on saattanut sellaiseen käsitykseen päätyä. Jos katsot itse elokuvaa tarkemmin, huomaat että muutaman ohivilahtavan, Kuhmonkin suuntaan viittaavan paikannimen ohella ainut varsinaisesti paikallistava tekijä on riisut-tu Kainuun murre. Tarkemman paikallistamisen välttämiseksi jätimme esimerkiksi elokuvan alkuteksteistä Kuhmolaistatterin kiittämisen. Ja kuhmolaisia jos ketään meidän todella teki mieli kiittää. Mitä elokuvan yleisilmeeseen tulee, niin olen keskustellut useiden kuhmolaistenkin kanssa, joilla on erilainen näkökulma sota-aikana kuin Sinulla tuntuu olevan. Onneksi. Toivon Sinun ymmärtävän, että elokuvan tausta on koko Suomen ja vieläkin laajemmin kaikkien sotaa käyneiden tai

käyvien maiden. ”Vartioitu kylä 1944” ei ole dokumenttielokuva vaan näytelmäelokuva, jolla silti on myös totuudellinen pohjansa.

Me olemme rehellisesti pyrkineet tutkimaan Suomen historiaa, etenkin sota-aikaa, ja nähdäkseni löysimme sen valtaviiran, jonka tuotetta itsekin sodanjälkeisenä sukupolvena olemme. Elokuva pitää sisällään paitsi käsittelemänsä ajan myös etsimisemme ristiriitaiset tunnot. Jos ”Vartioidusta kylästä” haluaa välttämättä löytää sankareita, niin minusta sellaisia ovat kyläläiset, yhteisö, joka pyrkii hylkimään fasistisia aineksia. ja jos se, että myös neuvostodesantista on tehty ihminen, tekee hänet mielestäsi sankariksi, niin meillä tuskin on paljonkaan yhteistä keskusteltavaa.

Kertaan vielä kerran elokuvan mielestäni oleellisimmat asiat: sodan mielettömyyden näyttäminen, talonpoikaisjärjen suhtautuminen konfliktitilanteisiin ja yksityiskohtaisemmalla tasolla Suomen sodanjälkeisen ulkopolitiikan kannatustaustan etsiminen.

Lämpimin terveisin **Timo Linnasalo**

PS. Kadehdin kielenkäyttösi (-tönne) värikkyyttä. Itse en pysty samaan. Mutta ehdottamasi mitalin ottaisin mielelläni vastaan kaikkien elokuvan valmistamiseen osallistuneitten puolesta - on se sitten ”pro Vinlandia” tai isänmaan puolesta.

Sama

Totuus on toisenlainen!

Pyydän tämän kuvan julkaisemista sen vuoksi, että totuus tulisi esille muutenkin kuin puolella lauseella lähes kahden tunnin mittaisessa elokuvassa Vartioitu kylä 1944. Elokuvasta saa vaikutelman, että se kertoo ajasta, jolloin kiltit desanttisedät kulkivat Kuhmon korpia kaikessa ystävydessä. Tämä muistomerkki hautausmaalla kertoo kuitenkin toisenlaista tarinaa.

Arvostelu ylistää elokuvaa kaikin puolin hyvin tehdyksi. Tätä teknillistä hyvyyttä en haluakaan kiistää, mutta luulisi elokuvan tekijöillä sentään olevan jotakin vastuuta myös totuudessa pysymiseksi. ”Vartioidussa kylässä” on desantin osaa kasvatettu huomattavasti alkupe-
räistekstistä. Kirjoittajat eivät kuitenkaan ole tunteneet todellisia olosuhteita, tai sitten he ovat niitä tietoisesti vääristelleet. Joka tapauksessa muu maailma ja suuri osa tämän päivän kuhmolaisistakin saa virheellisen käsityksen ajasta, jolloin rajaseudulla elettiin pelon vallassa. Tähän pelkoon oli myöskin todellista aihetta, sen todistaa hautaustoimerkki omalta osaltaan.

”Ettei totuus unohtuisi”

Kuhmolainen 16.11.1978

Vartioidun kylän 1944 todellisuus, joka jäi kertomatta

Kuhmolaisen kirjoittajan Unto Heikuran samannimisestä näytelmästä ovat herrat Ilpo Tuomarila, Jouko Lumme ja ohjaaja Timo Linnasalo muokanneet viime aikoina paljonkin Kainuun lehdistössä huomiota saaneen elokuvan – Vartioitu kylä 1944. Ohjaajan elokuvalleen ilmoittama motiivi – ”rauhan ja ihmisen puolesta” – edellyttää kuitenkin nähdäkseeni, että suuri yleisö vielä tänään saa tietää romantisoimatta, mitä todella tapahtui Kainuun ja Koillismaan korpikylissä noina vannon aikoina. Muutama esimerkki vuosilta 1943-1944 valaisee asioita viileän totuuden pohjalta.

”Kesäkuun 15. päivänä eversti Zurihin johtama 79 partisaanin vahvuinen – Krasnyj partizan – sai tehtäväkseen tuhota kaksi suomalaista varuskuntaa, jotka sijaitsivat Suomen alueella Millah-Vienvaarassa ja Hyryn kylässä” [1]

Kyseessä ovat kaiken todennäköisyyden mukaan olleet Suomussalmen itäisimmässä osassa olleet Viianki, Malahvi ja Hyry. Saamaansa tehtävään nojautuen partisaaniosasto vietti suomalaisten selustassa 95 vuorokautta. Zurihin kerrotaan saapuneen taitavasti jälkensä peittäen suomalaisten varuskuntien alueelle ja hyökänneen 4.7. osastonsa kah-tia jakaen niitä vastaan sekä lyöneen ne. Neuvostoliittolainen lähde toteaa saavutukset seuraavasti: ”Tämän operaation yhteydessä neuvostopatriootit tuhosivat 92 valkosuomalaista, ampumatarvikevaraston, viisi kasarmia ja runsaasti sotamateriaalia.” [2] Näin lienee Zurih esittänyt raporttinsa Sorokassa.

Todellisuudessa tapahtumat kulkivat toisin. Eversti Zurihin partisaaniosasto saapui 26.6. Viiankiin. Partisaanit ampuivat täällä olleessa Tuppuran talossa kaksi siviilihenkilöä ja veivät yhden mukanaan. Tämän jälkeen partisaanit avasivat tulen parin kilometrin päässä sijainneen Hyryn talon asukkaita vastaan ja surmasivat 11 henkilöä. Lopuksi partisaanit sytyttivät rakennukset tuleen. Viiangin ja Malahvin asukkaiden valmistautuessa lauantaina 3.7. lähtemään seuraavana päivänä partisaanien surmaamien kyläläisten hautajaisiin partisaanit toimeenpanivat yöllä 4.7. todellisen verilöylyn surmaten yhteensä 20 siviilihenkilöä ja haavoittaen useita. Lopuksi partisaanit poistuivat alueelta sytytettyään rakennukset tuleen. Tapaus järkytti syvästi suomussalmelaisia, sillä partisaanit murhasivat kaksi kolmasosaa Yli-Vuokin kylän asukkaista.

”Sodankylän Rieston kylään, noin 20km Korvasen taloryhmästä pohjoiseen oleviin Maggan taloihin tuli 19.8.1943 partisaaniryhmä, joka ampui toisessa talossa neljä siviilihenkilöä ja toisessa yhden. Lopuksi partisaanit polttivat toisen taloista ja veivät mukanaan yhden naisen”. [2]

”Sotilasarvoltaan tuntemattoman D.A. Podoplekin johtama 150 par-

tisaanin vahvuinen osasto, johon kuuluivat – Poljarnik ja Bolsevik – toimi Savukosken-Sallan suunnassa. Heinäkuussa osaston sanotaan lyöneen vihollisen varuskunnan Savukosken Seitajärven kylässä ja polttaneen ampumatarvikevaraston, 14 kasarmi- ja talousrakennusta.” 2 Siinä mielessä Seitajärvi oli varuskunta, että sinne oli sijoitettu yhdeksän miehen vahvuinen kenttävartio suojaamaan asukkaita partisaaneilta.

(Todellisuus) Partisaanit hyökkäsivät 7.7.1944 klo 03.30 eri tahoilta Seitajärven kylään lyöden nopeasti toisistaan osittain tietämättömät sotilaat. Partisaanit kokosivat yhteen kylän naiset ja lapset noin 6km päähän kylästä ja ampuivat siellä 11 henkilöä, vieden mukanaan vain kaksi nuorukaista, jotka myöhemmin julistettiin kuolleiksi. Kylän asukkaista pelastui vain yksi henkilö, kahdeksanvuotias tyttö – haavoittuneena. Partisaaniosasto palasi tukialueelleen ja ilmoitti tuhonneensa retken aikana 250 suomalaista sotilasta ja ottaneensa 7 vankia.

”Kesäkuussa 1944 V.A. Gontarenkon johtama 76 partisaanin vahvuinen – Stalinets – sai tehtäväkseen Suomessa olevan, Lokan kylässä sijaitsevan varuskunnan tuhoamisen. 1 Partisaaniosasto marssi 180km ja saapui kohteelle suomalaisten huomaamatta. Partisaaniosasto paljastui 14.7. klo 18, kun kylää suojaavan 1+7 miehen vahvuisen aliupseerivartion asettama vartiomies havaitsi osaston ja avasi sitä vastaan tulen. Vartiopäällikkö antoi käskyn vetäytyä asutuksen itäpuolella olevan joen taakse. Tällöin osa siviiliasukkaista kuitenkin jäi kylään. Nämä hakivat suojaa rakennuksista, jotka partisaanit kuitenkin sytyttivät tuleen. Rakennusten mukana paloi 16 naista ja lasta. Lisäksi partisaanit ampuivat kuusi siviilihenkilöä ja haavoittivat viittä. Partisaaniosasto palasi tukikohtaansa ja ilmoitti tuhonneensa taisteluosasto Sompin 160 upseeria ja sotilasta.” 2

”Kuhmon Iivantiiran Hirvivaaraan saapui 24.7.1944 aamuyöllä 16 miehen vahvuinen partisaaniryhmä, joka ryhtyi ampumaan kohti kylän asukkaita. Partisaanien jäljiltä kylään jäi tapettuina 2 aikuista ja viisi lasta. Myöhemmin kuoli vammoihinsa yksi vanhus.”

”Pielisjärven Kuorajärven kylään tuli yöllä 30.7.1944 kymmenittäin partisaaneja, joita johti suomalaiseen lottapukuun pukeutunut ja suomea puhunut nainen. Partisaanit kokosivat Saarelaisen ja Tolvasen taloista naiset ja lapset ja veivät heidät sivuun taloista. Täällä partisaanit ampuivat 4 naista ja 9 lasta.”

”Suomen ja Neuvostoliiton 4.9.1944 voimaantulleesta aselevosta huolimatta jatkoivat partisaanit toimintaansa rajakyläimme vastaan. Mainittakoon, että 7.9.1944 partisaanit suistivat sähkömiinalla kiskoilta yksinäisen veturin, joka oli matkalla Lieksasta Joensuuun. Partisaaniosasto tavattiin samana päivänä Lieksan eteläpuolella. Suomalainen partio otti siihen yhteyttä ja selitti, ettei ollut syytä ampua, koska oli solmittu aselepo. Partisaanit kutsuivat luokseen suomalaisen neuvotteli-

jan ja ampuivat tämän sekä poistuivat sen jälkeen paikalta.” 2

Toivon näiden välähdysten osaltaan hieman kuvanneen sitä karua totuutta, jonka kuristavan pelon vallassa rajakyliemme naiset, lapset ja vanhukset turvattomina joutuivat elämään. Samalla toivon sen antaneen myös syvyyttä ja perspektiiviä edellä mainitun elokuvan tekijöille, mikäli ryhtyvät mahdollisen valtion elokuvapalkinnon rahoilla seuraavaa tämänytyypin aihepiirin sisältävää filmiään tekemään.

Lähteeni: Neuvostopartisaanit toisessa maailmansodassa. Suomen Sotatieteellisen Seuran julkaisuja N:o 10, Helge Seppälä 1971. 1. Jakolev I.S. Vlehas Karelii, Sovetskije partizany, Moskova 1961. 2. Istorija Velikoj Ostetsestvennoj vojny Sovetskogo Sojuza 1941-1945, Moskova 1961. Erkki Hautamäki, Sotkamo

Ps. Olen tunnesyistä jättänyt Viiksimon ”urotyöt” pois em. Kirjoitelmasta.

Vartioitu kylä 1944

Kainuun Sanomat 30.11.1978

Taitaa olla niin, että tässä asiassa toiset puhuvat aidasta ja toiset aidan seipästä.

Mistä on saatu sellainen käsitys, että olisi kysymys prikulleen erään kylän elämästä todellisuudessa tuohon aikaan? Nähdäkseni on kysymys elokuvasta ja sen tekijöiden ideasta, suurelta osion toiveista, joidenka ei näköjään eräiden kirjoittajien mielestä sallittaisi toteutuvatn tai koskaan olevan tosia. Rajanpinnassa koko ikäni asuneena ja sodan melskeessä kotini menettäneenä sekä desanttiajan läheltä seuranneena pidän elokuvaa hyvänä ja vaikuttavana.

Mielestäni tässä kuvassa ei ole sankareita, mutta jos on oltava välttämättä joku sankari tässäkin tarinassa, hän on Tulivaaran isäntä. Hänen uskonsa rauhaan ja parempaan huomiseen on vahva, koska hän tässä sekavassa ja hyvin epävarmassa tilanteessa rakentaa kotia itselleen ja perheelleen. Enemmän tässä on sodan uhreja, niin molemminpuolin rajaa olevat desantit, kuin kenttävartion Kervinenkin, joka varmaan saa kantaa sodan kiroja lopun elämänsä. Entä sitten naiset ja lapset.

Kysyisin, onko mitään järkeä hekumoida ruumiiden paljoudella ja sillä kumpi puoli sai enemmän tuhoa aikaan? Jos kuka haluaa näin, kirjastoissa ja kirjakaupoissa on hyllymetreittäin saatavissa sotakirjoja, joissa kerrotaan innolla suomalaistenkin kaukopartioretkistä. Niin, että siitä vaan.

Niille, joille on jäänyt epäselväksi elokuvan sanoma, esittäisin uusintakäyntiä katsomassa elokuvaa Vartioitu kylä 1944.

Kiitos Unto ja Timo sekä kumppanit hyvästä kuvasta.

Maija-Leena Kinnunen

Yleisöltä: Vartioitu kylä paikallaan

Kuhmolainen 8.12.1978

Vartioitu kylä elokuvana on paikallaan ja hyvä, sopii mihin vartioituun kylään hyvänsä täällä Kuhmossa. Kerta heitolla sopiva kuvaus muuallekin tänne rajan kirojen alueelle, täällähän tosiaan on eletty rajakirojen lumoissa. Nyt rajan kirot aivan on olemattomat, ne poistui 34 vuotta sitten. Mikä lienee totuus, pyhä kirja sanoo, autuaita ovat rauhan tekijät, sillä heidät on kutsuttava Jumalan lapsiksi. Meillähän ei ollut näitä rauhan tekijöitä näinä kohtalon vuosina eikä sitä ennenkään. Vähäinen taitaa olla rauhan työn tekijöiden määrä tälläkin hetkellä. Jumaloidaan vaan sotaa, katsellaan rikos- ja sotakuvia televisiosta ja missä niitä näytetäänkään. Tilataan lapsille rikos- ja sota-aiheisia lehtiä, lapset seuraavat televisiosta, mitä haluavat. Joissakin talouksissa olen huomannut, että lapset määräävätkin, mitä katsotaan ja mitä ei.

Tämä vartioitu kylä ei mielestäni ollut sotainen, vaikka siinä kuvataankin sodan julmuutta ja sen aiheuttamia kärsimyksiä. On ihmeellistä kirjoitella mielipide eepoksena totuudesta ja totuus on toisenlainen. Mielestäni on epäinhimillistä kuvata sodan paasia, ei vapautta ilman uhria ym. Käsitökseni mukaan sanonnat "elo kosto tarkoittaa, mut hauta vihan sovittaa", samoin "ei vapautta ilman uhria, eivät pidä paikkaansa". Oltuani tällä partisaanihaudalla syksyllä 1942, kun Viiksimon uhreja saatettiin haudan lepoon. Muistan papin muistopuheen alkusanat "tällaiset hirmuteot tulevat kasvattamaan tulevaisuudessa sukupolvissa syvää ja pitkäaikaista ryssävihaa". [Lainausmerkkejä lisätty] Tällaista oli sen aikainen rauhan työ, vaikka sota jylläsi parhaita vuosiaan, tuoden uhreja rintamalta sekä kotirintamalta.

Ihminen on tietääkseni sellainen, että se muistaa paremmin pahan sanan kuin hyvän. En luota sotakirjallisuuden totuuteen, kuten Erkki Hautamäki esittää mielipiteessään. Hän tuopi totuuttaan näitten tietojen pohjalta, sekä esittää tunneseikkojensa takia Viiksimon urotyöt jättäneensä pois. Näitä, joita täällä totuttiin nimittämään partisaaneiksi tai desanteiksi, oli varmaan tuhansia pitkin raja-alueita. Näillähän oli sekalainen sotapuku. Saksalainen pääkallolakki, saksalainen mantteli alla, suomalainen tai venäläinen sotilaspuku. Täällä oli monenlaista hiippailijaa, ja suomalainenhan ei usko ellei nää, näinhän sanotaan.

Tätä Viiksimon tapausta täytyy kummastella, tämänhän tapahtui torstaina syyskuun 24. päivä 1942 kello 15.00 jälkeen. Samanaikaisesti tuli Kuhmosta henkilöautokyydissä joku upseeri ja aliupseeri. Henkilöauton perässä tuli armeijan kuorma-auto lastina 30 sotilasta. Upseeriauto sai tulikasteen ja joutui ojaan, partisaaniosasto poistui samanaikaisesti. Partisaanit vei kolmen talon karjan, hevoset, lehmät ym. mensesään. Tämä suomalainen sotilasosasto ei kai ampunut edes kunnialaukausta tälle sankariporukalle. Silloinen Kalliojoen Suojeluskuntapäällikkö kertoi sen upseerin, joka johti sitä osastoa samoilleen kokonaan

toisessa suunnassa, minne partisaaniosasto matkasi. Totuutta ei tiedä kukaan, oliko tällä osastolla ja sen johtajalla pelko puseron alla, sillä 30 sotilasta se on jo meikäläisittäin iso osasto. Kylillä on monenlaisia käsitteitä ja mielipiteitä tämän tapahtuman johdosta. Oletetaan omien koirien tai aseveljien pureen, mikä lie totuus, mutta Erkki Hautamäen tunnesyyt vahvistavat näitä käsitteitä.

Rauhallista joulua t. **Otto Kähkönen**

Vielä kerran Vartioitu kylä

Torstaina 30.11.1978 Kuhmolaisen yleisönosastossa mainittiin, että elokuvassa [Vaasan marssi tapahtuma 8.8.2020, marssijan kanssa oli elokuvasta ja reserviläistoiminnasta puhetta. Mainitsin elokuvasta. Armeijalainen kertoi, että elokuva löytyy Areenasta, mutta että hän ei ole katsonut sitä, koska elokuva voisi olla vääränlainen. Neuvostoliittoa ihannoiva? Sano, onko se elokuva katsottavissa. Sitten 9.8.2020 näin miehen tulevan kahden koiran kanssa, Pussikadun ja Jyrökadun risteyksestä ja juteltiin. Sanoin, että katso elokuva. Aikoi katsoa samana iltana.]

Vartioitu kylä, "ei desantista tehdä sen kiltimpää setää kuin mitä kaukopartio- tai sodan aikainen sissisoturi voi olla". Desantin rinnastaminen kaukopartio- tai sissisotilaisiin on varmasti loukkaus sodan aikaisia sissejä kohtaan. Desantti ei ole sotilas. Hän esiintyy siviilivaatteissa, eikä hän kanna päällään mitään, mikä viittaisi hänen kuuluvan sotilasosastoihin. Desantit toimivat tavallisesti yksin tai korkeintaan kaksi yhdessä. Desanttien tehtävänä on tuotantolaitosten, siltojen yms. tiedustelu, siviilimielialojen tutkaileminen ja tihutöiden tekeminen. Kansainvälisissä sodankäynnin säännöissä desantti luetaan kuuluvaksi vakoilijoihin ja viime sotien aikana heidän kohtalonsa kiinni joutuessaan oli puolella jos toisellakin todella kova - kuolema.

Sissit taas kantavat päällään sotilasvarusteita ja ovat yhtenäisen johdon alaisia. Vangiksi joutuessaan heille kuuluivat kaikki sotavangeille kansainvälisesti suodut oikeudet, mm. heitä ei voi tuomita kuolemaan.

Neuvostoliittolaiset partisaanit esiintyivät yleensä suomalaisissa sotilas- tai siviilivaatteissa. Myös venäläisissä sotilaspuvuissa esiintyviä tavattiin. He eivät olleet NL:n sotilasjohdon alaisia. Suomessa esiintyneet partisaaniosastot välttivät taisteluja sotilasosastojen ja -kohteiden kanssa kohdistuen tuhotyöt siviiliväestöön.

Toki suomalaisetkin tekivät tuhojaan vihollisen selustassa. Kyseessä olivat suomalaiset sissiosastot, jotka esiintyivät sotilaspuvuissa yhtenäisen sotilasjohdon alaisina. Siis sotilaina. Kohteena oli puhtaasti soti- [jatkuu sivulla 10...]

Vartioitu kylä 1944 -näyttelijöistä

Vartioitu kylä toi uusia tähtiä elokuvaan

Vireä kotimainen elokuvasyksy on tuonut mukanaan uusia ja tuoreita kasvoja. Tässä heitä kolme, päätähdet elokuvasta Vartioitu kylä 1944; Kaija Kangas, Timo Torikka ja Raimo Grönberg. Kolmiksen ensimmäiset kokemukset filmityöstä olivat niin mieluisia, että jokainen toivoo pääsevänsä elokuvantekoon myöhemminkin.

- Me ollaan niin innokkaita, että ostetaan kohta oma kaitafilmmikamera, sanovat he.

** Kuluva syksy näyttää olevan vakavasti tehdyn suomalaisen elokuvan aikaa. Mikko Niskasen Syksyllä on kaikki toisin ja Jaakko Pakkasvirran Runoilija ja muusa putkahtivat ohjelmistoon lähes yhtä aikaa. Nyt on samaan rytäkkään ehtinyt kolmas kotimainen, Timo Linnasalon ohjaama Vartioitu kylä 1944.

Verettömäksi sotafilmiä ristityn elokuvan henkilöjaossa on osa ammattilaisia, osa harrastelijoita. Keskushenkilöinä, suomalaisena kaukopartiomiehenä ja neuvostodesanttina, näyttelevät "puoliammattilaiset" Timo Torikka ja Raimo Grönberg, kummatkin teatterikoululaisia. Naispääosassa nähdään uusi tyttö, Kaija Kangas, joka viime keväänä lopetti Teatterikoulun.

* Nämä kolme näyttelijän uraansa aloittelevaa tietävät saaneensa elämänsä tilaisuuden päästessään elokuvan tekoon jo uransa tässä vaiheessa. Kun tapaamme heidät Teatterikoululla, tuntuvat opiskelutoverit hyvin olevan selvillä minkälaisesta tapaamisesta on kysymys.

Kurssitoverit kurkistelevat Ehrensverdintien koulutalon ikkunoista kun kuvaamme nuoria "filmitähtiä". Ilmeissä on osaksi vahingoniloa, osaksi onnesta osattomuutta. Nuorten näyttelijänplanttujen joukko tietää varsin hyvin, että tämäntapainen julkisuus kuuluu heidän valitsemaansa ammattiin pitivät he itse sitä sitten valo- tai varjopuolena.

* Koko kolmihenkinen näyttelijäryhmä henkii nuoren ihmisen innostusta työhönsä. Filmiteko on ollut kerrassaan positiivinen kokemus.

- Kyllä jäi semmoinen ratas pyörimään, että voi kun vielä joskus pääsis näihin hommiin, sanoo Kaija.

Kuva 58: Vasemmalta: Timo Torikka, Kaija Kangas ja Raimo Grönberg

Kolmatta vuosikurssia Teatterikoulussa opiskeleva Raimo Grönberg säestää, että olipa kiinnostava kesä.

Timo Torikka, teatterikoululainen ensimmäistä syksyään, lopulta kookaa joukon innostuneet tunnot: - Me ollaan sitä mieltä, että hankitaan vaikkapa kaitafilmikamera, jotta päästään jatkamaan elokuvan tekoa.

* Vartioidun kylän käsikirjoitus pohjaa kuhmolaisen Unto Heikuran näytelmään, jota on esitetty Kuhmon kesäteatterissa. Sekä aiheen että filmauspaikan löytämisessä on suuri osuutensa sillä, että filmin ohjaaja Timo Linnasalo on joitakin vuosia sitten toiminut Kuhmon kulttuurisihteerinä. Hän siis tuntee Kuhmon ja kuhmolaiset.

Tuttua on tuo maankolkka myös Raimo Grönbergille, kainuulaispojalle, jolta tarvittaessa sujuu paikallinen murrekin.

Raimo on 25-vuotias teatterikoululainen, jolla on jo melko tarkka tuntuma teatterin tekoon. Ennen kouluun tuloaan hän nimittäin ehti jo toimia näyttelijänä Kajaanin teatterissa.

Kaija Kangas on sijoittunut koulunsa jälkeen Mikkelin teatteriin ja sanoo viihtyvänsä. Ainoa Helsinkiin vetävä tekijä on se, että aviomies Arto Melleri opiskelee Helsingissä - hänkin Teatterikoulussa.

Kaijan ensimmäisenä roolina on ollut nimiosa Runarissa ja Kyllikissä, joka Mikkelissä kuten kaikkialla muuallakin on saanut myrskyisän vastaanoton.

Timo Torikka, 20, toimi ennen Teatterikouluun pääsyään Ylioppilasteatterissa. Tätä kautta hänet värvättiin elokuvaankin jo muutamia viikkoja ennen Teatterikouluun pyrkimistä.

- Nuo kaksi uutista: elokuvarooli ja kouluun pääsy olivat kyllä menneen kesän kohokohdat.

* Elokuvaa nämä nuoret sanovat opetelleensa muun muassa television välittämänä vanhoina Suomi-filmeinä. Näyttelemisen tekniikkaa ja sen muuttumista on kuulemma hauska seurata. Nykyaikainen elokuvantekijä oppii paljonkin, vanhan ajan "filmitähdiltä", he sanovat.

*

Matleena Tuppurainen

Kari Laakso

Linnasalon Vartioituun kylään tarvittiin kaksi nuorta sotilasta, tumma ja vaalea. Pääkaupungista löytyi. Ja kaikki klaffasi.

Timo ja Raimo, filmitähtiä suomalaisittain

Tuoreimmassa kotimaisessa ”Vartioitu kylä 1944” on läjäpäin upouusia elokuvakasvoja. Osa heistä on kuhmolaisia amatöörejä, osa ihan nuoria, teatterityöntekijän ammattiin vasta valmistuvia.

Kaksi elokuvan keskeistä roolia on miehitetty teatterikoululaisilla. Rajan taakse perheineen muuttanutta, sodan aikana desanttina vangiksi joutuvaa Jannea esittää Raimo Grönberg, kajaanilainen 25-vuotias Teatterikoulun 3. vuosikurssin oppilas. Hänen lapsuudenystävänsä, Tulivaaran Jaakkoa esittää Timo Torikka, keravalainen 20-vuotias Teatterikoulun 1. vuosikurssin oppilas.

Elokuvaan Raimo ”löydettiin” koulusta. Timo sen sijaan ei viime huhtikuussa, koefilmauksen aikaan ollut vielä edes ollut teatterikoulun karsinnoissa - hakupaperit vasta olivat sisällä. Hänet ”löydettiin” Ylioppilasteatterista.

”Meidät vain kutsuttiin koefilmaukseen. Yhtäaika. Kun tarvittiin vaalea ja tumma poika. Sitten meidät vietiin Laajasalon metsiin, istutettiin puron partaalle ja sanottiin: onkikaa! Ja me ongittiin ja yritettiin improvisoida, kuin osattiin. Juhannuksena olimme sitten Kuhmossa, kun filmaus osaltamme alkoi”, pojat kertovat.

Kumpikaan ei koskaan aikaisemmin ole ollut mukana elokuvan tai filmin teossa.

”Ensi alkuun minua hermostutti, kun ei päässyt tekemään yhtään mitään. Päivät kuluivat vain muiden työskentelyä seuratessa. Sinä aikana yrittelin opetella kainuulaisten murretta, joka ensin tuntui ihan mahdottomalta ja vaikealta oppia. Mutta kun sitä muutaman päivän ajan kuuli ympärillään kaikkialla ja kun tuo Raimokin kajaanilaisena sitä koko ajan puhui, niin tarttuihan se”, sanoo Timo, pojista vaalea.

Raimoa taas askarrutti pitkin kesää filmauksen edistyessä:

”Tullookohan tästä yhtään mittään. Ku ei siinä roolityössä näyttäny olevan minkäänlaista kaarta niinku näyttämöroolissa. Ja varsinkin kun ensimmäisinä päivinä kuvattiin melekein filmin loppukohtauksia.”

Yhdessä pojat nauroivat tilannetta, jossa Raimoa yritettiin kuvata kuumeisena pusikossa makaamassa.

”Tositilanteessa seisoin 20 senttiä kameran aukosta, joku piteli nenäni alla oksantynkää, joka markkeerasi pensasta. Ja minä yritin näyttää kuumeiselta. Lopputuloksesta se kuva näkyy leikatun pois.”

* Kahden työviikon jälkeen pojat näkivät Kuhmossa ensimmäiset otokset.

”Niistä nyt ei saanut mitään kuvaa vielä. Minun osuuteni rajoittui siihen, että kävelin kankaan toisesta laidasta toiseen. Näinpähän siellä

Kuva 59: ”Vartioidun kylän” talvikohotukset oli filmattu viime talvena. Siinä oli Jaakkoa esittävä pikkupoika vaalea ja Jannea esittävä tumma. Kun samoja poikia nuorukaisena esittäviä haettiin huhtikuussa, oli toisen oltava vaalea ja toisen tumma, tietenkin. Siksi kai meidät hyväksyttiin. Sanovat Timo, vaalea, ja Raimo, tumma.

vain kuvani”, sanoo Timo.

Ensimmäisen kerran Timo ja Raimo näkivät lopputuloksen kokonaisuudessaan viime keskiviikkona. Kommentteja: ”Se oli todellinen yllätys. Niistä palasista oli syntynyt ihan oikea ja hyvä elokuva. Kyllä tuolla leikkauksella on valtava merkitys elokuvan teossa. Ja musiikilla. Ja nekin otokset, joita pidimme ihan pieleen menneinä tai erityisen loistavasti onnistuneina, tasoittuivat filmissä. Kaikki klaffasi.”

”Kyllä tuntui hyvältä. Ei ollenkaan meidän itsemme puolesta, vaan nimenomaan ja erityisesti Timo Linnasalon, ohjaajan puolesta.”

* Pojat eivät ennen koefilmausta edes olleet tavanneet toisiaan.

Timo oli aiemmin työskennellyt Ylioppilasteatterissa, Raimo oli ennen kouluun tuloaan vuoden Kajaanin Kaupunginteatterissa. Tällä hetkellä kumpaakin kiinnostaa suunnattomasti elokuva.

”Me tehään vaikka oma filmi, jos ei kukkaan muu mukkaan huoli. Ohjataan, tuotetaan ja näytellään. Oli se niin opettavaa ja mukavaa puuhaa pitkistä 11-15 tunnin työpäivistä, unettomuuteen asti stressaavasta paineesta ja palakkauksen pienuudesta huolimatta”, sanoo Raimo. Timo nöökyttelee sanojen tahtiin.

Tällä hetkellä Raimo tekee muitten kolmoskurssilaisten kanssa Arto af Hällströmin ohjauksessa Shakespearen ”Macbethiä” ja Aino-Maija Tikkasen kanssa Kansallisteatterin Willensaunaan nukketheaterinäytelmää H.C. Andersenin sadusta ”Lumikuningatar”. Timo harjoittelee kurssitovereineen iltaisin ja ihan ominpäin eräästä Kafkan novellista ”näytelmäntapaista”.

Molempien aika menee täyspäiväisesti teatterille ja koululle. Koulu alkaa aamulla klo 9 ja päättyy illansuussa klo 17. Sen jälkeen harjoitellaan ja näytellään. ”Ei tämä oikeastaan mikään ammatti olekaan. Tämä on elämänmuoto”, kiteyttää Raimo.

”Paa sinne juttuusi sitten kurssiivilla, ettei myö kumpikaan olla naimisissa”, sanoo Timo. Siis: *kumpikaan pojista ei ole naimisissa.*

Raija Forsström

Multikangas alkaen vuodesta 1979

Rakennusjupakka syynä: Kuhmon kesäteatteri muuttaa Kelolta Multikankaalle

Kuhmon kesäteatteri siirtyy ensi kaudeksi Kelolta Multikankaalle. Muuton syynä on Kuhmolaisteatterin välien rikkoutuminen Kelon alueen päävuokralaisen, Sotainvalidien Veljesliiton Kuhmon osaston kanssa. Tilanteen kärjisti erimielisyys kesäteatterin huoltorakennuksen paikasta. ”Vihanpito ei meille sovi. Kesäteatterin on saatava toimia rauhasa”, sanoo Kuhmolaisteatterin pitkäaikainen ohjaaja Jussi Koivusilta. Kuhmolaisteatterille myönnettiin kunnan tämän vuoden talousarviossa 20.000 markan avustus, joka tuli käyttää mm. kesäteatterin sosiaalitilojen rakentamiseen. Metsähallitukselta hankittiin tarkoitukseen Vepsänjoen vanha kämpä, joka siirrettiin hirsinä Kelolle. Teatterilaiset hankkivat keväällä rakennuslautakunnan luvan valitsemalleen rakennuspaikalle kesäteatterin taustalle. Perustustyöt aloitettiin kunnan rakennustoimiston voimin, koska hankkeelle myönnettiin valtion työllisyystukea. Perustusten valun jälkeen tuli ilmi, ettei päävuokraaja hyväksynyt rakennuspaikkaa. Työt keskeytettiin välittömästi. SV:n osasto ilmoitti rakennuksen olevan esteenä Kelon mahdollisille laajennushankkeille. Rakennukselle osoitettiin paikka noin 50 metriä kauempana leirintäalueen suuntaan.

”Omavaltaisuutta”

Osapuolten lausunnot rakennuksen paikasta paikkakysymyksestä poikkeavat toisistaan. Jussi Koivusilta sanoi SV:n osaston varapuheenjohtajan Taisto Kanasen näyttäneen kevättalvella kartasta ”summittaisesti” paikan, johon kämpän saisi pystyttää. ”Kun pohjatöitä aloitettiin, Kelolla pidettiin tansseja. Kukaan osastosta ei tullut sanomaan mitään. Vasta pohjan valmistuttua tuli joku huomauttamaan, ettei paikalle ole oikeutta rakentaa”, Koivusilta sanoi. Sekä SV:n osaston puheenjohtaja Joel Tikkanen että varapuheenjohtaja Taisto Kananen kiistävät Koivusillan väitteen. Kanasen mukaan hän näytti kartasta Koivusillalle juuri sen rakennuspaikan, mitä myöhemminkin on tarjottu. ”Pyy-

sin teatteria tekemään vielä johtokunnalle anomuksen rakentamisesta, jonka jälkeen paikka olisi pitänyt merkitä maastoon. Teatterista ei kuitenkaan otettu yhteyttä vaan tehtiin perustukset omavaltaisesti”, Kananen sanoi. Hän katsoi kunnan rakennuslautakunnalle tulleen työtapa-turman, kun se antoi rakennusluvan ilman päävuokralaisen ja maanomistajan suostumusta. ”Maanomistajan kanssa tehty vuokrasopimus ei edes anna mahdollisuutta teatterin kiinteiden tilojen rakentamiseen ilman sopimuksen korjaamista”, Kananen sanoi. ”Meillä on suunnitteilla omia laajennushankkeita. Kämpä olisi tullut vain 15 metrin päähän Kelon seinästä”, Kananen sanoi. Sekä Kananen että Joel Tikkanen vakuuttavat, ettei SV:n osastolla ole mitään kesäteatteria vastaan. ”Toisaalta jos teatteri on löytänyt paremman paikan, ei meille ole muutosta mitään haittaakaan.” Koivusilta puolestaan katsoo, ettei jupakan pääsyyinä ole Kelon oma laajennushanke. ”He eivät tykkää kesäteatterin olostani niemellä. Eräät ovat jo sanoneetkin, että siirtäkää vehkeenne muualle. Me päätimme lähteä.”

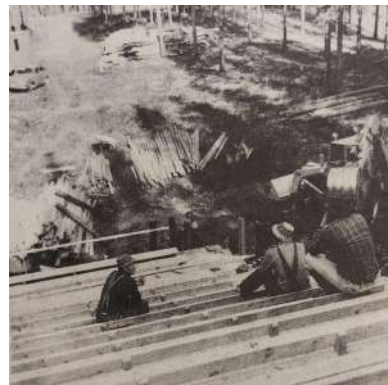
Uusi paikka Multikankaalla

Kuhmolaisteatteri on löytänyt kesäteatterille uuden paikan Multikankaalta, kunnan vuokraaman talviurheilukeskuksen alueelta. ”Maanomistajalla ei ole vastaan alueen käyttöä kesäteatterina. Kunnanhallitukselle on toimitettu käyttöoikeusanomus, joka on nyt lausunnolla urheilulautakunnassa”, Koivusilta kertoi. Rakennustöihin olisi päästävä jo tulevana syksynä. Teatterimonttuun saadaan paikat noin 1.000 katsojalle. ”Paikka on entistä parempi. Pystymme haluttaessa jopa kattamaan osan katsomoa ja näyttämöäkin”, Koivusilta kertoi. Alueelle siirretään Kelolta parhaat aitat sekä muuton aiheuttanut kämpä. Matka Multikankaalle on kaksi kilometriä pitempi. ”Kelollekin ihmiset tulivat autoilla, joten muutos ei vaikuta mitään”, Koivusilta arveli. (ej)

Kesäteatteri muuttaa majaa

Kuhmon Kesäteatteri on aloittanut muuttonsa Multikankaalle. Samoihin maisemiin, joissa aiemmin kannustettiin hiihtäjiä, on nyt nousemassa katsomotilat 450 hengelle. Suurempaan katsomoon tulee paikat 300 henkilölle. Katsomorakennelman "harjannostajaisia" vietettiin keskiviikkona. Kuvassa ei vielä katsota varsinaista esitystä, vaan meillä on "työnäytös". koneen tonkiessa pienemmän katsomon pohjaa. Välittömästi katsomorakennelmien valmistuttua aloitetaan huoltorakennuksen pystytys. Tämä rakennus tulee samalla toimimaan myöskin yhtenä kesäteatterin kulissirakennelmista. Muut kulissirakennelmat tullaan siirtämään paikalle talkoovoimin. Katsomo ja huoltorakennus toteutetaan kunnan työnä Kuhmon kunnan Nuorisoseuralle myöntämän avustuksen turvin. Aikaisempina rakennuksena uuden kesäteatterin tuntumassa on aikoinaan hiihtokeskukselle rakennettu sauna. Tarkoituksena on, että uusi kesäteatteri olisi toimintakunnossa tulevan esityskauden alkaessa. Mikäli talven tulo estäisi kaikkien töiden loppuunsaattamisen tänä vuonna, niin työt jatkuvat heti kevään tullen. Tätä luettaessa töitä on tehty kolmisen viikkoa.

Kuhmolainen 7.9.1978

"Viekää tuhkakain pesästä" Kuhmolaisteatteriin

KS 1.2.1979

Kuva 60: Multikankaalle on teatterilaisten tukikohdaksi siirretty osa Vepsänjoen vanhasta kämpästä. Takkatulen ääressä lämmittelee Kuhmolaisteatterin ydinjoukko: vasemmalta Teppo Korhonen, Kauko Huusko, Toivo Mikkola ja Jussi Koivusilta.

Leena Härmän huvinäytelmä "Viekää tuhkakain pesästä" on valittu Kuhmolaisteatterin tämän vuoden kesäteatterinäytelmäksi. Kuhmon kesäteatteri toimii ensi kesänä uudessa esityspaikassaan Multikankaalla.

Näytelmän ohjaa Jussi Koivusilta. Leena Härmän nimekäs kappale kertoo urheista mökkiläisistä, joita rakennusgrynderit yrittävät häätää kivikasarmiensa tieltä. "Sopii hyvin meidän voimillemme", perusteli Kuhmolaisteatterin Teppo Korhonen valintaa.

Ensimmäisiä lukuharjoituksia on jo pidetty ja roolijakoakin hahmoteltu. Näytelmässä on mukana 18 henkilöä. Näin suuressa joukossa on uusien harrastajanäyttelijöiden helppo aloittaa.

Kesäteatteri pyörii heinäkuun kolme ensimmäistä viikkoa. Ensimmäiseksi Multikankaalle ehtii kuitenkin Kuhmon Lapsiteatteri, jonka "Kiljusen herrasväki" aloittaa jo 10. kesäkuuta. Näytelmän ohjaa Toivo Mikkola.

Katsomo katetaan

Uudelle kesäteatterialueelle on saatu valmiiksi katsomopenkit 450 hengelle sekä lämmitettävä päärakennus, joka toimii teatterilaisten tuki-kohtana. Keväällä siirretään Kelolta kaksi mökkiä.

Monessakaan Suomen kesäteatterissa ei ole katettua katsomoa. Nyt Kuhmoon rakennetaan sadekatos katsojien mukavuuden takaamiseksi.

Siirtyminen Kelolta Multikankaalle ei arveluta teatterilaisia, vaikka matka keskustaan jatkuukin 1,5 kilometriä.

”Suurin osa ihmisiä tulee kuitenkin omilla autoillaan. Tämä reuna kylästä voittaa ja Tönölän puoleinen reuna häviää”, Teppo Korhonen totesi.

”Akustisesti uusi paikka on hurjan hyvä. Tie ainoastaan saisi olla parisataa metriä kauempana”, Korhonen sanoi.

Pysäköintipaikaksi on luvassa läheinen hiekkamontun pohja, jossa tilaa on 2-3 hehtaaria. Matka autoilta teatteriin ei ole pitempi kuin Kelollakaan.

Kuhmolaisteatteri sai rakennustöihinsä ja toimintaansa avustusta viime vuonna 33.000 markkaa. Tänä vuonna on luvattu 25.000 markkaa.

Näytelmäkirjoituskilpailu

Kesäksi 1980 on pyrkimyksenä saada Kuhmolaisteatteriin jälleen kainuulaista elämänmuotoa käsittelevä näytelmä. Kuhmolaisteatteri ja Kuhmon kulttuurilautakunta ovat julistaneet näytelmäkirjoituskilpailun.

Kilpailuteksteissä toivotaan käsiteltävän kainuulaista elämänmuotoa, ihmisiä ja olosuhteita sekä itäsuomalaisen ihmisen luonnetta ja huumoria. Lasten sarjassa aihe on vapaa.

Kilpailuaika päättyy syyskuun lopussa. Sarjoja on kaksi, joista ensimmäisessä tulevat kysymykseen sekä kokoillan näytelmät että pienoisenäytelmät. Toisessa sarjassa ovat lasten näytelmät.

Ensimmäisen sarjan palkinnot ovat 6.000 mk, 4.000 mk ja 2.000 mk. Toisessa sarjassa jaetaan 3.000 mk ja 1.000 mk. Lisäksi kuhmolaisteatteri on varautunut lunastamaan käyttökelpoisia kilpailutöitä.

Palkintolautakuntaan kuuluvat kirjailija Lauri Kokkonen, ohjaaja Kaija Viinikainen ja Marja Lauri Kajaanin kaupunginteatterista, Tuulikki Karjalainen Kuhmon kulttuurilautakunnasta sekä Teppo Korhonen ja Jussi Koivusilta Kuhmolaisteatterista. Lautakunnan puheenjohtaja on Jussi Koivusilta.

Vetelys tulossa ensi-iltaan

Raja ja naimisiin meno ovat kautta maailman sivun olleet keskeisiä tapahtumia ihmisen elämässä. Tämän kesän Kuhmolaisteatterin näytelmä kieputtelee juuri tämän ongelman ympärillä.

Näytelmän on kirjoittanut virolainen Hugo Raudsepp. Hänen kirjoittamansa näytelmät ovat suosittuja, etenkin kesäteattereiden osalta. Vetelyksen juoni paukahtaa liikkeelle, kun Perämäen aikamiespoika Kustaa saa tiedon perinnöstä, joka on tullut hänen osakseen. Testamentissa on kuitenkin ehtona, että Kustaan on mentävä naimisiin ja hankittava lapsi. Sen lisäksi, että näytelmä sisältää runsaasti tilannekomiikkaa, siinä on joukko oivallisia lausahduksia ja sananparsia. Kirkkoväärti Taneli luettelee, miten kristillisesti eletään: ”On virsikirja vieressä, Biblia penkillä ja katekismus kaapissa”. Kustaan äiti ihmettelee, että on kasvattanut poikaansa ”Jumalan viljalla ja puotisuolalla”. Kirkkoväärti sanoo: ”Kotona olen nuuka, mutta kylässä tulee syödä kunnonolla.” Kustaa päivittelee äkkirikastumistaan: ”En minää rahaa pelkää vaan rauhattomuutta”. Lisäksi singahtelee sellaisia lauseita kuin: ”Mitä toimittaa mennä terveenä helvettiin, Kustaa tulee ja Kustaa menee, eikä kukaan kysy, mitä Kustaan henki sanoo, Siperiaan menen, mutta akkaa en ota, Höperöt herrat syövät kaikenlaista hyvää, haistelevatkin kuollessaan. Kyllä nukkuminenkin tulee Jumalan kunniaksi, kunhan se tapahtuu kirkossa”. Näytelmä on täynnä ajatuksen alta tulevia sutkauksia.

Vieraileva ohjaaja

Kuhmolaisteatterin ohjaajana toimii tänä kesänä Pertti Hakala Oulun Kaupunginteatterista. Harjoitukset ovat olleet tiiviitä ja nyt ollaan jo niin pitkällä, että roolivihot on jätetty pois ja muistin on pelattava. Näytelmä on kanssakäymistä yleisön kanssa, sillä se on ohjattu sillä tavoin, että näyttelijät lausuvat yleisölle näitä kuolemattomia lauseita, joita edelleen esiteltiin ja yleisö saa tilaisuuden reagoida niihin mieltänsä mukaan. Reagoimista riittää, sillä näytelmä on voimakas, hengetöntä kohtaa ei ole.

Näytelmän ensi-ilta on 28.6. Henkilöt: *Mari, Perämäen emäntä, Leena Nuortila *Kustaa, hänen poikansa vetelys, Pentti Lampinen *Jooseppi, renki, Veikko Huotari *Maali, palvelustyttö Perämäen talossa, Elina Pääkkönen *Eedo, paimenpoika, Matti Tervo *Taneli, Ristimetsän isäntä, kirkkoväärti, Kauko Huusko *Tiiu, hänen tyttärensä, Seija Piirainen

Vetelys on 4-näytöksinen komedia. Kirjoittanut Hugo Raudsepp, suomentanut Otto Al-Ant, ohjaus Pertti Hakala, Oulun Kaupunginteatteri, ja lavastus Kauko Huusko.

Kuhmolainen 18.6.1981

Kuva 61: Ristimetsän isäntä, kirkkoväärti Taneli ja hänen tyttärensä Tiiu odottavat Kustaan, vetelyksen tekemän ratkaisunsa. Mieleisin ratkaisu olisi tietenkin se, että Tiiu pääsisi Perämäen Vetelyksen emännäksi ja rikkaan enon perintö saisi vihdoin käyttäjiä. Kauko Huusko kirkkoväärtinä ja Seija Piirainen Tiiuna.

Jämerä Vetelys Kuhmon kesäteatterissa

Kuhmon kesäteatterin Vetelys-näytelmä ei ole suinkaan vetelää vesivelliä, vaan tanakkaa teatteria. Ohjaaja Pertti Hakala Oulun Kaupunginteatterista on saanut kuhmolaisineen esityksen pysytetyksi hyvin koossa ja ottanut mukaan farssimaisia aineksia, vaikka Vetelys ei varsinainen farssi olekaan.

”Harvinaista, että näyttelijät venyvät parhaisiin suorituksiin ensi-illassa. Tavallisesti hioutuminen tapahtuu näytelmän vanhetessa”, kiitti joukkoaan Pertti Hakala. ”Tuollaiselle yleisölle on niin helppo näyttellä”, sanoivat puolestaan näyttelijät.

Virolaisen Hugo Raudseppin tekstiin pohjautuva nelinäytöksinen komedia Vetelys on julkaistu vuonna 1932. Näytelmää on Kuhmossa esitetty aiemminkin, sillä vuonna 1956 Vetelys käväisi Tuupalan Myllypirtillä. Nyt esityspaikkana on Multikankaan kesäteatteri, joka sijaitsee kuuden kilometrin päässä kirkolta niin sanotun vanhan Kajaanin tien varressa.

Multikangas on kesäteatterin paikaksi mainio. Näkyvyys ja kuuluvuus ovat hyvät, eikä ohjaajan arvelema liikenteen melukaan Vetelystä häirinnyt. Kuumasti porottanut aurinko pani näyttelijät siristelemään silmiään, mutta yleisöllä oli mukavan lämmin. Ja parempi tietysti on pieni auringosta johtuva kiusakin kuin vesisade.

Vetelyksen tapahtumapaikkana on Perämäen talon piha ja pihapiiriksi näyttämön oli lavastanut Kauko Huusko.

Naimapuuhat testamentin myötä

Perämäen Kustaa parka. Hänen laiska mukava elämänsä menee kerralla sekaisin, kun Taneli, Ristimäen isäntä ja kirkkoväärti (Kauko Huusko) tulee ilmoittamaan, että Kustaa (Pentti Lampinen) saa perinnöksi 300 ruplaa. Mutta, mutta. Kustaa-vetelyksen pitäisi ottaa akka ja hommata lapsikin. Tämä viimeksi mainittu tuntuukin Kustaasta kaikkein työläimmältä.

Eipä hätää, sillä Perämaessä on renkinä Jooseppi (Veikko Huotari), jolta keinot eivät ensi hätään lopu. Näyttää jo välillä siltä, että Ristimäen Tanelin Tiiu-tytär (Seija Piirainen) ei saakaan Kustaata.

Huolestumisen hien sai kuitenkin pyyhkäistä pois, sillä toisensa saavat niin Kustaa ja Tiiu kuin Jooseppi ja Maalikin (Elina Pääkkönen). Helputuksesta huokaisi myös Perämäen Mari-emäntä (Leena Nuortila).

Herkullista vuorosanailua

Raudseppin tekstissä aivan vilisee herkullisia ilmauksia. Esimerkiksi Kustaa oli kasvatettu jumalanviljalla ja kalliilla puotisuolalla. Tai nuk-

Kainuun Sanomat 1982

Kuva 62: Kustaa on jälleen tiukilla. ”Kositko vai etkö”, tiukkaa Ristimäen Taneli.

kuminenkin tapahtuu Jumalan kunniaksi, kunhan se tapahtuu kirkossa.

Mutta vuorosanat eivät riitä, jos näyttelijät vain puhua pölöttävät, vaikka kuuluvastikin. Joissakin näytelmissä tällaista "roolityötä" tapahtuu, mutta ei Vetelyksessä. Ohjaaja on vaatinut näyttelijöitä paneutumaan pikkupiirtoa myöten ilmeisiin ja eleisiin ja sitä kautta on näytelmään saatu viimeistellyn maku.

Aina silloin tällöin esille pilkahtaa farssimaisia piirteitä. Kuhnailevan Kustaan ja Tiiun ensisuudelma ja Kustaan työinto sen seurauksena irrotti yleisöstä selkäreikkanaurun, mutta kohta ei kuitenkaan mene yli, vaan pysyy koko ajan käsissä.

Luotettavaa roolityötä

Kustaa-vetelyksen raskaan osan veti Pentti Lampinen. Hänen kehityksensä patalaiskasta pojanvötkäleestä ravakaksi tytönkin syliinsä tarpeen tullen sieppaavaksi mieheksi tapahtuu johdonmukaisesti.

Pentti Lampisen ohella kuumolaisteatterin kantavia voimia on Kauko Huusko. Vielä juhannuksen aikaan harjoituksissa Huuskon Tanelissa oli aimo annos Tukkihoen Tolaria. Mutta Kauko lienee saanut Tolariansa hukutetuksi, ottiatuota, tukkihokeen.

Luihu, mutta lopussa miehistyvä renki Jooseppi oli Veikko Huotarin tasokasta työtä. Vain muutamissa vauhdikkaimmissa kohtauksissa ääni katosi hieman. Myös Jooseppia tukeva paimenpoika Eedo (Matti Tervo) sanaili yksitotisen jouhevasti emännälleen.

Naisväki Mari, Maali ja Tiiu olivat miehiä hieman vähemmän näyttämöllä. Siunuusteleva ja poikaansa puolustava Mari saa Leena Nuortilalta reippaan tulkinnan. Tiiu, Seija Piirainen, on hiljainen, mutta niinhän ne kunnolliset talontyttäret olivat ja ovat vieläkin. Sama koskee Elina Pääkkösen Maalia, vaan käyhän se noinkin.

Lähes täysi katsomoo sai todeta yksimielisesti. Kuhmon Vetelys on kiva kaveri.

Teksti ja kuvat **Seppo Kämäräinen**

Putkinotkon katras on kuhissut kesä-Kuhmossa

Kaleva 22.7.1982

Putkinotkon Juutas Käkriäinen Rosina-vaimoineen, lapsilaumoineen ja muine pesueineen on ollut Kuhmolaisteatterin tämänkesäinen hauskuuttaja.

Multikankaan mäntymetsikön notkelmassa "kuhisee" savolaisen Putkinotkon elämänmeno viimeisen kerran sunnuntaina.

Traaginen ja samalla hilpeän koominen näytelmä takaa kuhmolaisittain esitettyä reheviä kainuulais-savolaisia maalaistyyppisiä ja kokonaisuutena katsoen kutkuttavan teatterielämyksen.

Suomalaisille tuttu Joel Lehtosen Putkinotko kertoo kesäisestä päivästä savolaisessa Ryysyrannassa joskus vuosisadan alkupuoliskolla.

Kirjakauppias Aapeli Muttisen omistamassa Putkinotkossa asusteleva Juutas Käkriäinen on kyllästynyt kiireiseen, moderniin aikakauteen. – Ja kuta saamattomampi Juutas on, sitä enemmän Rosina-emännän on leiskuttava.

Mirja Saari Rosinana hallitseekin näyttämön tapahtumia suuremmoisella tavalla alusta loppuun saakka. Muuntautumiskyky tulikivenkatkaisesta, Juutakselle kimpaantuneesta eukosta hellyyteen pakahtuvaan äitiin ja juonittelevaan mökinakkaan on mitä ilmeisin. Rosinaparan elämä kun on yhtä lapsentekoa ja Juutaksen herättelemistä ja vanuttamista.

Näytelmän tragedian aistii koskettavimmin juuri Rosinan kohtalosa. Juutaksen laahaavaakin laahaavampi olemus ei sen kummemmin tässä mielessä sympatioita herättele, joskin taustalla on tuntemus myös hänen ristiriidoistaan ja vaikeuksistaan.

Kauko Huusko on Juutaksena kuitenkin aidontuntuinen Savon muan luonnonlaps. Samoin Aune Huusko Maunon Perttana nousee erääksi näytelmän vahvimmissa roolisuorituksista Putkinotkon lapsia lukuunottamatta.

Lapsiteatteriperinne ei elä Kuhmossa suotta, siksi vahvoja lapsinäyttelijöitä näyttää kunnasta löytyvän.

Varsinkin Mirja Komulainen Sanukkana valloitti katsomon. Tyttö ei sotkeutunut sanoihinsa, jos ei vaatteisiinsakaan. Veikko Huotari piirsi Malakiaksestaan todella sääliittävän, jos paikoin hilpeän hauskan "käärmepejan". Kyseinen roolihan vaati pojalta aika paljon.

Kuhmon Putkinotkon "eläjien" luontevuus onkin kokonaisuutena huippuluokkaa. Takertelua tai haparointia ei huomannut. Ja jos nyt olisi joku sana sattunut unohtumaankin, niin varmasti sitä ei olisi huomannut. Näyttelijä olisi keksinyt sopivat sanat tuokiossa tilalle. Siksi suurta eläytyminen rooleihin näytti olevan.

Edellämainittu korostuu entisestään, kun muistetaan, ettei Lehtosen teksti ole niitä helpoimpia. Tapahtumat miltei pysähtyvät välillä, kunnes taas seuraavassa hetkessä tapahtuu, ja paljon. On murreilmai-

suja ja sivuhuomautuksia, jotka nekin on tartutettava yleisön korvaan selvästi. Lisäksi repliikit ovat toisin paikoin pitkiä.

Jos esityksessä tuntui joku jäykältä, vieraalta ja epätodelliselta, se oli Leevi Kiviojan Muttinen, kirjakauppias ja Juutaksen äveriäs ”isäntä”. Kaupunkilainen, vaaleapukuinen hienosteleva porvari, jonka kuhertelu Putkinotkon tantereilla ”avovaimonsa” Lyygian Seija Piirainen kanssa maistui teennäiseltä.

Aidonoloinen Multikankaan putkinotkomaisema, Juutaksen ränsistynyt tupa ja savusauna-asumus lammaskarsinoineen ja oikeine lampaineen, sekä Muttisen hieno pytinki: siinä kuhmolaisten oiva lavastus. Aitoa elämänmenoa täydensivät muun muassa tulenpidot savuineen musiikista ja äänitehosteista puhumattakaan. Eikäpä puvustuksestaakaan ole huomauttelemista.

Eräs asia, joka kuhmolaisten esityksessä ansaitsee kiitosta, on tekniikka. Kuuluvuus esimerkiksi olisi ollut ilman sitä aivan surkea jo katsomon laajuudenkin vuoksi. Tosin puoliajalta tällä kertaa alkanut, väliin melkoinenkin taivaalta niskaan tullut vesiryöppy hävitti kuuluvuuden vähäksi aikaa.

”Kärrylle” sentään päästiin eikä märeistä vaatteista oltu moksiskaan. – Närkästyksen aihetta kyllä antoi se, että melkoinen osa yleisöstä sänätäsi vesisadetta pakoon suoraan näyttämön halki Muttisen pytingin katoksen alle. Siellä sitten nököttivät Putkinotkon tapahtumien keskellä. Ja takaisinkin joku harppoi samaa latua. Eikö näyttämöä voitu edes silloin kiertää?

Pirkko Korhonen

Lapsiteatteri

Kuva 63: Isä Efraim Pitkätossu, Peppi ja Kurrelikurrelikuun saaren väkeä.

Huvia koko perheelle

Kuhmon lapsiteatteri on tehnyt kovasti töitä valmistellessaan Peppi Pitkätossu -näytelmää. Sunnuntaisen ensiesityksen jälkeen saattoi todeta, etteivät nuo 50 harjoituskertaa ole menneet hukkaan. Toivo Mik-

kolan kesäteatteriesitys oli tosiaan hauskaa katsottavaa. Astrid Lindgrenin tekstile ja sen huolelliselle toteutukselle nauroivat aikuiset vähintään yhtä äänekkäästi kuin lapset.

Eija Kyllönen eläytyi Peppi Pitkätossun tehtäväänsä esimerkillisesti. Jännittämisen häivääkään ei ollut havaittavissa; kaiken lisäksi hän liikkui ja lauloi pirteästi. Kuhmossa nähtiin kertakaikkiaan se ihan oikea Peppi, vähintään yhtä oikea kuin taannoin televisiossa.

Hyvin muutkin suoriutuivat tehtävistään - Pepin hevosta myöten (sekin oli ihan oikea), vaikka se esityksen lopussa pudottikin Pepin selästään. Mutta Peppihän ei tunnetusti ole sellaisesta tempusta moksiskaan.

Näyttelijöiden puvustukseen oli paneuduttu huolella. Eniten hilpeyttä herätti varmaankin isoa vatsaansa kannatteleva Isä Efraim Pitkätossu ja Kurrelikurrelikuun saaren pikimusta väki. Ulkoilmateatteri tarjoaa muutenkin piristäviä mahdollisuuksia lavastukseen; harvoin näkee oikeaa hevosta sisäteatterissa.

Omat haittapuolensakin ulkoilmateatterilla tietysti on: näytelmää edeltäneet vesisateet aiheuttivat sen, että katsomo oli vain puolillaan. Itse esitystä eivät sateet onneksi päässeet vesittämään. Kuin tilauksesta kaikki esityksen aikana satanut vesi tuli alas väliajalla.

Toivottavasti sää suosii tulevia näytäntöjä paremmin. Täydet katsomot esitykselle soisi. Katsomaan kannattaa tulla kauempaakin ja koko perheen voimalla. Esityksen kesto jää väliaikoineen alle puolentoista tunnin; perheen pienimmätkin jaksavat varmasti katsoa.

Pekka Sipilä

Peppi seikkailee kesäteatterissa

1978-06-09-Kainuun-Sanomat

Sunnuntaina 11.6. saa Kuhmon kesäteatterissa ensiesityksensä Kuhmon lapsiteatterin valmistama Peppi Pitkätossu -näytelmä. Astrid Lindgrenin kirjoittaman näytelmän, jonka keskushahmo on tullut tutuksi lähinnä televisiosta ja elokuvista, on ohjannut Toivo Mikkola.

Pääosassa Peppi Pitkätössuna nähdään Eija Kyllönen. Hänen lisäksi näytelmässä on mukana 11 tyttöä ja yksi poika sekä ihan oikea hevonen. Näytelmän musiikista vastaa kolmimiehinen Ananias-yhtye.

Kuhmon lapsiteatteri on toiminut nyt neljä vuotta. Ulkoilmaesitykset olivat ensimmäisen kerran ohjelmassa viime [1. vuosi? 2. vuosi? 3. vuosi Pekka Töpöhäntä ulkona 4. vuosi Peppi Pitkätossu ulkona]

kesänä, ja kesäteatteriesitykset pyritäänkin muodostamaan perinteeksi.

Uusi näytelmä valitaan jo syksyllä, jotta harjoitukset voidaan aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Peppi Pitkätössua on harjoiteltu tammikuusta lähtien 50 kertaa. Toivo Mikkola on ohjannut Peppi Pitkätössun myös Turun Samppalinnan kesäteatterissa vuonna 1970.

Peppi Pitkätössua esitetään 11.-25. kesäkuuta sunnuntaisin klo 14 ja keskiviikkoisin klo 18. Esitys on nähtävissä myös Naapurivaaran luonto- ja leikkipuistossa kesäkuun 17. päivänä.

Kuhmon Peppi Pitkätossu & kumppanit valloittivat yleisön

Kuhmon Lapsiteatteri on jo muutaman kauden toiminnan jälkeen lunastanut oman vankan sijansa kuhmolaisessa teatterielämässä, joka kokonaisuudessaan tunnustetaan varsin laadukkaaksi. Sunnuntaina Peppi Pitkätossun tullessa ensi kertaa yleisön eteen oli katsomossa lähes kaksisataa henkeä, mikä on huomattava määrä, kun sateen uhka leijui kaiken aikaa Kelon kesäteatterimaiseman yllä. Uskottavasti emme ole kovinkaan väärässä, kun ennustamme että yleisömäärät paremmissa ulkonaisissa olosuhteissa moninkertaistuvat. Sana lapsiteatterin mainiosta esityksestä on joka tapauksessa lähtenyt liikkeelle. Yleisöä tarkkailtaessa voitiin todeta näytelmän uppoavan lasten lisäksi myös varttuneisiin katsojiin. Näytelmän ohjannut Toivo Mikkola on saanut Peppiin ja kumppaneihin aidon Huvikumpumaisen hengen. Näytelmä on tiivistetty hieman yli tunnin mittaiseksi, mikä on varsin oikea toimenpide kaikkein nuorimpia katsojia ajatellen. Uskoisimme valtaosan katsojista toki viihtyvän Peppi Pitkätossun seurassa pidempäänkin.

Nimiosan esittänyt Eija Kyllönen tulkitsee osansa juuri sillä tavoin kuin yleisesti kuvitellaan Pepin toimivan. Kuhmon Lapsiteatterilla on jo käytettävissään "vanhoja tekijöitä", joilla on kokemuksia aikaisemmista näytelmistä. Tämä myös näkyi näytelmän pysyessä tunnelmaltaan tiiviinä ja hallittuna koko ajan. Oma osansa lapsiteatterin vahvalta tuntuvaan rutiiniin on varmasti myöskin takavuosisien teatterileireillä, joissa on hiottu näyttelemisen taitoa ja teoriaa. Lapsiteatteri on jo ehtinyt kasvattaa päteviä voimia myöskin Kuhmolaisteatterin tarpeisiin. Unohtaa ei myöskään sovi sitä, että Lapsiteatteri kasvattaa yleisöä teatteritoiminnalle ystävälliseen henkeen. Tämän päivän lapset katsomossa kun ovat tulevaisuudessa yleisönä muissakin teattereissa.

Yksi Peppi Pitkätossun ehdottomista suosikeista tuntui olevan roolin lyhydestä huolimatta mukana ollut hevonen - 4-vuotias tamma Aurora Bee Aroniemeltä. Sauli Komulaisen nimissä oleva Aurora vei osansa luontevasti aivan kuin oli harjoiteltukin. Yhtä asiaa vain ei huomattu harjoitella, nimittäin yleisön taputuksia näytelmän loputtua ja kaikkien näyttelijöiden tullessa kiittämään. Taputukset saivat kelpo Auroran sen verran kavahtamaan, että Peppi luiskahti maahan. Mikäpä siinä - Peppi piteli hevosta suitsista loppuajan, mutta kohta hän kuitenkin oli jälleen ratsailla kulissien takana.

Kuhmon Lapsiteatteri tulee esittämään Astrid Lindgrenin kirjoittaman näytelmän vielä kolme kertaa: sunnuntaina 18.6., keskiviikkona 21.6. ja sunnuntaina 25.6. Sunnuntaisin alkavat esitykset Kelolla kello 14.00. Keskiviikkona näytelmä alkaa kello 18.00. Tässä vaiheessa on luvassa vierailunäytös Naapurivaaran luonto- ja leikkipuistossa Sotka-

Kuva 64: Elävä hevonen on tänä päivänä ilmestys, joka ei joka päivä satukaan tenavien katseltavaksi. Ihme ei olekaan, että Kuhmon Lapsiteatterin Peppi Pitkätossu -näytelmään kiinnitetty Aurora Bee roolinsa lyhydestä huolimatta valloitti yleisönsä. Tässä ovat näytelmän keskeiset esiintyjät Herra Tossa-vaista myöten valmiina astumaan näytämölle.
1978-06-15-Kuhmolainen?

mossa, jossa Peppi Pitkätossu esiintyy 17.6. kello 14.00.

Lapsiteatteri tuo Peppi Pitkätossun kesäteatteriin

Kuhmolainen 8.6. 1978

Kuhmolaisteatterin Lapsiteatteri on tammikuussa alkaneiden harjoitusten jälkeen valmis tuomaan takavuosina maailmanmainetta niittäneen Peppi Pitkätossun tulevana sunnuntaina ensiesitykseen Kelolla toimivaan kesäteatteriin. Astrid Lindgrenin kirjoittama näytelmä tarjotaan kotiyleisölle viisi kertaa viimeisen esityksen ollessa 25.6. Välillä käydään lauantaina 17.6. esiintymässä Sotkamossa Naapurivaaran luonto- ja leikkipuistossa. Näytelmän ohjaa Toivo Mikkola, jolla on jo aikaisempaakin kokemusta Pepistä. Hän nimittäin on ohjannut saman näytelmän vuonna 1970 Turussa Samppalinnan kesäteatterissa.

Kaikesta kuuluisuudesta huolimatta Peppi Pitkätossua on esitetty sangen vähän suomalaisin voimin. Aikoinaan nimirooli rakentui tietyn tytön ympärille, eivätkä muut tuntuneet aidolta Pepiltä. Kuhmossa on onnistuttu löytämään hyvin paljon alkuperäistä Peppiä muistuttava tyttö. Nimiosaa esittää Eija Kyllönen. Annikan osan vie Sari Heikura ja toisessa keskeisessä roolissa Tommina esiintyy Marko Heikura. Poliisi Kallisena on Katri Heikkinen, poliisi Lallisena Arja Tampio,

Kuva 65: Tämä iloinen joukko tuo ensi sunnuntaista alkaen Peppi Pitkätossun kuhmolaisten iloksi Kelolla toimivaan kesäteatteriin. Kuvassa ovat mukana kaikki näytelmässä esiintyvät hevosta lukuunottamatta. Tarkoituksena on kuitenkin, että hevonenkin saisi oman osansa harjoitelluksi ensiesitykseen mennessä. Astrid Lindgrenin kirjoittaman näytelmän on ohjannut Toivo Mikkola.

rouva Kuusisena Sirkka Kinnunen, rouva Mäntysenä Kaija Juntunen, rouva Kivisenä Eeva Sutinen, Rymy-Kalle varkaana Anu Appelgren, Humu-Heikki varkaana Hannele Kainulainen, Rikuna Minna Karhu ja isä Efraim Pitkätossuna Seija Kyllönen.

Näytelmässä on siis mukana yksitoista tyttöä, yksi poika ja yksi hevonen. Näistä viimeksi mainittu on aito, sen sijaan Herra Tossavaisen rooliin ei mistään löytynyt aitoa esiintyjää. Harjoitukset aloitettiin talvella kahdesti viikossa, toukokuussa tahtia tiivistettiin vielä entisestään ja ensiesitystä edeltävällä viikolla harjoiteltiin jo joka päivä.

Pekka Töpöhäntä kävi Tampereella

Lapsiteatteri vieraili Tampereella 20.-25.5. esittäen valtakunnallisessa lapsiteattereiden katselmuksessa viime kesäisen menestysnäytelmänsä Pekka Töpöhäntä. Kuhmolaisten lisäksi oli tilaisuuteen kutsuttu yhteensä 18 ryhmää eri puolilta Suomea.

sangen vähän suomalaisin voimin. Aikoinaan

Peppi Pitkätossu käy vieraissa

Kuhmon lapsiteatterin Peppi Pitkätossu jatkaa edelleen vierailuesityksiä. Kajaanissa käydään ensi lauantaina, jolloin kajaanilaisille tarjotaan jo kymmenes esitys. Kaikki tähänastiset esitykset mukaan lukien on Peppi Pitkätossun nähnyt Kuhmon lapsiteatterin esittämänä ja Toivo Mikkolan ohjaamana noin 1.800 henkilöä. Vierailut tulevat jatkumaan. Kajaanin jälkeen Kuhmon lapsiteatteri vierailee viikon päästä sunnuntaina Suomussalmella. Römppäviikolla tarjotaan myöskin kuhmolaisille tilaisuus tuttavuuden uusimiseen tällä kertaa sisätiloihin siirrettyyn Peppiin.

Tarkoituksena on vielä osallistua tällä näytelmällä tulevan vuoden puolella järjestettävään Nuorison taidetapahtuma 79 -nimellä kulkevaan tilaisuuteen, jonka lääninkohtainen kilpailu käydään helmikuussa Kuusamossa. Valtakunnallinen tapahtuma on Oulussa 6.-8.4.1979. Mikäli kutsu kuuluu, niin valmiita ollaan lähtemään myöskin Tampereella toukukuussa järjestettävään valtakunnalliseen lastenteatterikatselemukseen.

Kuhmolainen 19.10.1978

Kuva 66: Kuhmon lapsiteatterin tulkinta Peppi Pitkätossusta on herättänyt kiinnostusta muissakin Kainuun kunnissa. Kajaanilaisille tarjotaan ensi lauantaina jo kymmenes esitys tästä Toivo Mikkolan ohjaamasta näytelmästä. Kaiken kaikkiaan on kuhmolaisten Pepin nähnyt tähän mennessä noin 1.800 henkilöä. Luku ylittää huomasti näytelmän valmisteluvaiheessa esitetyn toivomuksen. Näin iloisia oltiin yhteen monista vierailuesityksistä tultaessa.

Peppi Pitkätossu esitettiin viimeisen kerran

Kuhmon lapsiteatterin esittämä Peppi Pitkätossu nähtiin viikon vaihteessa viimeisen kerran. Nyt 12. esitys oli sen verran aiemmin esitetyistä poikkeava, ettei siinä ollut hevoskohtausta ollenkaan, koska näytös esitettiin sisätiloissa.

Kulttuurisihteeri Toivo Mikkolan vetämä Peppi Pitkätossu on saavuttanut melkoisen suosion. Kajaanissa sen on nähnyt yli 500 henkeä ja Suomussalmella noin 300 henkeä. Kaikkiaan katsojamäärä on noin 2800.

Kuhmon lapsiteatteri osallistuu tammikuussa kuntakohtaiseen taidetapahtumaan. Täältä on mahdollisuus päästä läänintasolla käytävään kilpailuun, joka pidetään Kuusamossa. Valtakunnallinen katselmus on vuorossa huhtikuussa. Kuhmolaisten tähtäin ei olekaan aivan matalalla, sillä tavoitteena on selviytyminen valtakunnalliseen loppukilpailuun.

Kuhmon lapsiteatterilla on parhaillaan työn alla Banja kaupunki -niminen näytelmä, joka on sovitettu Oiva Paloheimon runoon. Runon pohjalta tehty esitys on sekä liikunnallinen että musikaalinen. Mukana on elokuvamusiikkia elokuvasta Kolmannen asteen yhteys. Näytelmä tullaan esittämään Kuhmossa järjestettävässä Itsenäisyyspäivän juhlassa. Ala-asteella nähty Peppi Pitkätossu onnistui kaikin puolin, vaikka hevoskohtausta jäikin pois. Lavasteet olivat lasten itsensä tekemiä ja ne olivat kuin taiteilijan kädestä lähteneet. Ananias-yhtyeen säestäessä tunnelma nousi paikoin korkeallekin. Tässä viimeisessä esityksessä oli katsojia vajaat sata henkeä.

Kuhmolainen 16.11.1978

Kuva 67: Peppi Pitkätossu esitettiin nyt viimeisen kerran ja muista esityksistä poiketen sisätiloihin sovitettuna. Sen verran kuitenkin muutosta oli, ettei hevoskohtausta voitu esittää. Tässä Peppi on juuri kahvikutsuilla, jotka eivät onnistuneet pöydässä istuvien vanhempien mielestä ollenkaan huonosti käyttäytyvän Pepin takia.

Kuhmon lapsiteatteri

Kuhmon lapsiteatteri on valinnut jo ensi kesänä esitettävän näytelmän ja esitys tullaan näkemään uudessa kesäteatterissa Multikankaalla kesäkuussa 1979. Kyseessä on Jalmari Finnen kirjoittama Kiljusen herrasväki ja näytelmän on sovittanut kesäteatterille Vili Auvinen. Musiikin "Kiljusen herrasväelle" säveltää kuhmolainen Ananias-yhtye. Mutta sitä ennen ehtii tapahtua lapsiteatterissa kaikenlaista.

Vuoden 1979 taidetapahtuman teemana on teatteri ja lausunta. Kuhmon lapsiteatterilla on tarkoitus osallistua kyseessäolevaan tapahtumaan näytelmällä Peppi Pitkätossu ja lausuntaesityksellä Pan ja kaupunki.

Läänintason kilpailut pidetään Kuusamossa maaliskuussa ja valtakunnallinen katselmus Oulussa huhtikuussa.

Kuhmon lapsiteatterin tavoitteena on muun muassa tuottaa lapsille lasten esittämiä näytelmiä, kasvattaa uutta kuhmolaista teatteriyleisöä. Kasvattaa lapset eroon psykologisista ja sosiaalisista estoistaan. Antaa lapsille mahdollisuudet harjoittaa luovia kykyjään ja ilmaisusteikkojaan sekä opettaa heidät toimimaan yhdessä toisten lasten kanssa.

Kuhmon lapsiteatteri on toiminut Kuhmossa vuodesta 1974 lähtien. Ohjaajina ovat olleet Kaarina Kähkönen, Elina Rainio, Lasse Aho ja Toivo Mikkola vuodesta 1976 lähtien. Lapsiteatterissa toimii tällä hetkellä ainoastaan yksi ryhmä 8-14-vuotiaat. Ryhmän vetäjänä on kulttuurisihteeri Toivo Mikkola.

Kesällä 1977 Kuhmon kesäteatterissa Kelolla esitettiin kaksi lasten esittämää näytelmää: Pekka Töpöhäntä ja Pekka Puupää.

Itsenäisyyspäivän 60-vuotisjuhliin valmistettiin historiallinen kavalkaadi Suomen itsenäisyyden 60-vuotistaipaleelta.

Toukokuussa 1978 Kuhmon lapsiteatteri kutsuttiin valtakunnallisille lastenteatteripäiville Tampereelle. Siellä esitimme näytelmän Pekka Töpöhäntä. Tässä valtakunnallisessa lastenteatterikatselmuksessa oli lähes 20 lastenteatterin esitystä ympäri maata.

Peppi Pitkätossu näki päivän valon Kuhmossa kesäkuun 11. päivä 1978. Mukana esityksessä oli myös oikea hevonen. Säestäjänä oli Ananias-yhtye. Esityksiä kotikatsomossa 7.

Nyt Peppi tulee jälleen, mutta sisätiloihin, Römppäviikolla.

Lapsiteatteri on vierailut seuraavissa Kainuun kunnissa: Sotkamossa Pekka Puupää 1977, Pekka Töpöhäntä Suomussalmella ja Puolangalla vuonna 1977, Peppi Pitkätossu Sotkamossa, Kajaanissa ja Suomussalmella 1978.

Kuhmon lapsiteatterin katsojamäärät vuosina 1977-1978

Pekka Töpöhäntä 1977, 946 henkeä Pekka Puupää 1977, 1053 henkeä Sukupolvien saatto 1977, 500 henkeä Peppi Pitkätossu, 1834 henkeä, esitykset jatkuvat

Pitäjäsrivi 11.1978

Kuva 68: Kuhmon lapsiteatterin tulkinta Peppi Pitkätossusta on herättänyt kiinnostusta muissakin Kainuun kunnissa. Kajaanilaisille tarjotaan ensi lauantaina jo kymmenes esitys tästä Toivo Mikkolan ohjaamasta näytelmästä. Kaiken kaikkiaan on kuhmolaisten Pepin nähnyt tähän mennessä noin 1.800 henkilöä. Luku ylittää huomasti näytelmän valmisteluvaiheessa esitetyn toivomuksen. Näin iloisia oltiin yhteen monista vierailuesityksistä tullessa.

Sari, 12, ja Eija, 12, Ovat näyttämöllä kuin kotonaan

Kuhmon lapsiteatterin näyttelijöillä Sari Heikuralla, 12, ja Eija Kyllösellä, 12, on vähäisestä iästään huolimatta jo melkoinen kokemus ja rutini teatterityössä. Viitisen vuotta teatteria harrastaneet tytöt esiintyvät Kuusamossa pidetyssä nuorten taidetapahtumassa Peppi Pitkätossu -näytelmässä, jota he ovat harjoitelleet noin 50 kertaa sekä esittäneet sitä 22 kertaa aikaisemmin - noin 3500:lle kainuulaiselle.

Koillissanomat 13.3.1979

Kuva 69: Kuhmon lapsiteatterin nuoret näyttelijättäret Sari Heikura (vas.), Eija Kyllönen sekä heidän ryhmänsä ohjaaja, kulttuurisihteeri Topi Mikkola odottelivat sarjansa tuloksia illansuussa Valistustalolla. Kuhmolaiset saivat kiitosta kahdesta tasokkaasta näytelmästä taidetapahtumassa.

Tytöillä on valmiit ja varmat mielipiteet teatterin tekemisestä ja jännittäminen näyttämöllä on heille outo käsite. - Kun tietää osaavansa roolinsa, niin näyttämöllä on kuin kotonaan, toteavat Sari ja Eija.

Sari Heikura kertoo näytelleensä siitä lähtien, kun Topi (Toivo Mikkola) tuli paikkakunnalle. Sitä ennenkin Sari oli mukana, mutta säännöllisesti hän on näytellyt vasta kolmisen vuotta.

Sari on ollut mukana kaikissa heidän kesäteatterinäytelmissään, joita hän arveli olleen viisi tai kuusi. Hänen mielestään näyttelemisessä on "loppujen loppuksi paljon sellaisia asioita, jotka ovat hyviä". - On vaikea selittää, minkä takia on kiva olla näyttämöllä. Silloin, kun näkee, että yleisö ottaa sen hyvin vastaan, on mukavaa.

- Ehkä se on se, että minusta on kiva näytellä jotakin muuta mitä itse on. Pääsee irti siitä, mitä tavallisesti tapahtuu.

Sarille harjoituksiin lähtö ei ole vaikeata - sinne lähtee mieluummin kuin kouluun. Joskus tietysti harjoitustahti väsyttää. Sari vakuuttaa, ettei näyttelemisen häiritse hänen koulunkäyntiään.

Eija Kyllönen esittää Peppi Pitkätossussa nimiroolia ja sai Kuusa-

mossa kiitosta roolisuorituksestaan. Hän totesi itse, ettei nähnyt yleisöä ollenkaan esityksen alkuvaiheissa, sen verran kova meno oli näyttämöllä päällä. Hän totesi kuitenkin, että tilaisuus oli sillä tavalla muita esityksiä tärkeämpi, että koko ajan täytyi repliikkeihin ja liikkumiseen kiinnittää huomiota.

Eija kertoo olleensa siitä lähtien mukana teatterityössä, kun Sarin isä Unto Heikura veti näytelmäkerhoa. Eija toteaa, että silloinkin heillä olisi jo ollut valmiita näytelmiä esitettäväksi. Harrastuksestaan Eijalla on Sarin lailla valmiit mielipiteet. [Lasten harjoittelema näytelmä! Olisikohan Vesa-Matti Loiri ja Unon appiukko olleet jossakin elokuvassa. Pääsylippuna pullonkorkkeja?]

- Siinä pääsee eroon omasta minästään. Toisekseen minä olen pienestä asti halunnut harrastaa teatteria. Ekalla luokalla koulussa oli jo peikkotarina, jossa olin mukana ja olin siihen varsin innostunut.

- Kun tuntuu, että on onnistunut, kun tuntuu, että kertakaikkiaan on onnistunut, niin silloin minä säteilen, kertoo Eija.

Voimakasta teatterityötä

Sarin ja Eijan kotikunnassa Kuhmossa tehdään voimakasta työtä teatterin hyväksi. Paitsi lapsiteatteria, jota Kuhmossa on tehty viitisen vuotta, paikkakunnalla toimii aikuisteatteri, joka esiintyy pääasiassa kesäteatterissa. Kuusamossa kahdella näytelmällä mukana olleeseen lapsiteatteriin kuuluu vielä yli 16-vuotiaiden ryhmä.

Kulttuurisihteerit Toivo Mikkola on ollut vetämässä lapsiteatteria kolmisen vuotta ja sinä aikana on tehty monta näytelmää lapsille. Tahtina on ollut pari näytelmää vuodessa, toinen sisätiloihin ja toinen kesäteatteriin. Syyskaudella on tehty yksi ja kevätkaudella toinen. Mikkola kertoo, että Harrastajateatteriliiton mukaan Kuhmo on toinen paikkakunta Suomessa, missä lapsiteatteri tekee säännöllisesti kesäteatteria.

Näytelmiä harjoitellaan kerran viikossa, ennen esitystä ja varsinkin ennen kesäteatterinäytöksiä kuitenkin joka päivä. Ja teatterin anti tiedetään hyvin Kainuussa. Vaikka ensi kesäksi ei oltu vielä valmisteltu näytelmää, oli Sotkamo jo ostanut koko näytöksen ja Vuolijoki varannut toiseen näytökseen 100 lippua. Ehkä se johtuu siitä, että esimerkiksi Peppiä kuhmolaiset ovat esittäneet joka ainoassa Kainuun kunnassa. [Sivulle 6!]

Sisänäytelmät

Kuhmolaisten perustuslaki

Kuhmolainen näytelmäkirjailija Unto E. Heikura on kirjoittanut näytelmässä Yli nollarajan kuhmolaisen tulkinnan tasavallan perustuslaista. Hän on mehevästi sekoittanut kaksi kieltä, tasavallan virallisen laki kielen ja kuhmolaisen murteen: Oumma yhevvertassie kaekkien kanssa, meillä on hengen, kunnian ja henkilökohtasen vappaoven suoja, soahhaan vappaasti assuo Kuhmossa, soahhaan vappaasti uskkoa mihiin tahottaan ja meillä on sananvappaos, kotiraoha, kirje-, lennätin ja puhelinsalaessuus sekä oekkeos puhhuo Kuhmon murretta ja tulla tuomituksi Kuhmon välikäräjillä, jos niin halutaan. Erityisesti haluon korostoo sitä, jotta kuhmolaenen työvoema on nyt koko valtakuntamme erityisessä suojeluksessa. Yli nollarajan -näytelmä on hauska. Kuhmon kunnanhallituksen asettama elinkeinoelämän suunnittelutoimikunta riitelee kokouksessaan, onko Kuhmo erotettava muusta Suomesta. Se miettii, onko rahavirta Kuhmosta pois vai Kuhmoon suurempi (ja miksi ei, todella voitaisiin joskus laskea, vastaako kehitysaluekunnan luovuttama raaka-aine ja työvoima ja sisarosudet summana kuntaan tulevaa rahamäärää vai meneekö yli). Pohditaan jopa kunnan sisäistä talouskiertoa. Päätöstä ei kuitenkaan saada kokoon, ja kuinka voitaisiinkaan, koska syitä ei sen enempää eritellä. Toimikunnan kokous on vennamolainen: huutoa sinne ja tänne eikä aikaa kuunnella toisten puheita. Mutta jotakin on silti vinossa näytelmäsäkin: vaikka kuhmolaiset laidasta lukien syyttäisivät kansanedustajia ja valtiota ja olisivat autuaan tietämättömiä pääoman toiminnasta, pitäisi kuitenkin edes yhdessä repliikissä sanoa Kajaani Oy:n synnit. Kokous hajoaakin. Ainoa päätös syntyy äänestyksen jälkeen: lähettääkö lähetystö Helsinkiin, eduskuntaan. Lähetystöön valitaan Eero Väkipakko ja Yrjö Vastahanka. Näillä vertauskuvallisilla nimillä ei ole kuitenkaan vastinetta roolin kuvassa, ellei erilaisia uhkailuja ja työkkimisiä ja omankädenoikeuksia lasketa lukuun. * Lähetystön matka kerrotaan näytelmässä elokuvan kielellä. Idea on hyvä, vaikka tekniikka ei oikein saumattomasti pelannut. Filmijaksot ovat etevästi tehtyjä, esimerkkinä vaikkapa kuhmolaisten harhailu Helsingissä: yritetään löy-

Kaleva 2.3.

tää kotitie, mutta ajetaan ympyrää. Lähetystö varastaa ruumisarkun eduskuntatalon kellarista ja lähtee kuljettamaan sitä Kuhmoon. Tämä oli koko näytelmän kannalta fiksu ratkaisu. Ruumisarkku piti juonen kasassa ja arkun avulla saatiin mukaan komiikkaa. Erilaisten kummelusten avulla ja jälkeen kuhmolaislähetystö todistaa olevansa tosi kuhmolainen. Korven miehet pettävät tarjoilijaa, juovat viinaa että sivullista hirvittää, kantavat humalapäissään ruumisarkun motellihuoneeseen aamuyöllä, heittävät hyviä huulia muistinmenetyksestä ja vievät kuin vievätkin ruumisarkun kuhmolaisten itsenäisyysjuhlaan. Mutta sitten alkavat ongelmat. * Kuhmolaisteatteri pelaa oikein hyvin 99 prosenttia näytelmästä. Mutta viimeinen minuutti petti yleisön, ainakin minut. Kun ruumisarkku ryhdytään avaamaan, sieltä ei löydykään peruslakia kuhmolaisia varten, vaan – jos kuulin erilaisen tempoilevan äheltämisen seasta oikein – laki Kerasta. Näytelmän loppu yritti kai sanoa, että hukkareissu tuli taas tehtyä, mutta miksi se piti pilata liikekuohulla. Jos olisi edes uskallettu sanoa, että ruumisarkku oli tyhjä, että mitään tuomisia ei ollutkaan, että ruumisarkku ei ollut Liiton Arkki, ja jos olisi sitten edes kirottu, ellei nyt mietitty tilannetta, olisi näytelmä pelastunut. Nyt näytelmän loppu pudotti vireillään olleen asiannurkan kuin sokean ukon uunilta ja samalla koko katsojan fiilinki retkahti tyhjään. Näytelmästä tuli näin kuvaus kahden miehen reissusta ilman päätä tai häntää, vaikka siitä oli koko ajan syntymässä Kuhmon protesti eriarvoisuutta ja sen syitä kohtaan. On melko varmaa, että osa katsojista oli loppuun tyytyväinen. Olihan siinä väkivaltaista liikkumista ja niin nopeasti, että kaikki eivät kai tajunneetkaan, mitä tapahtui. Tai mitä ei tapahtunut. Jotkut saattoivat olla tyytyväisiä siitäkin, että eivät tarvinneet ajatella. [Sijamuoto väärin.] Näytelmällä on kuitenkin omatunto, josta ei voi pettää. • Unto E. Heikura on ymmärtääkseni tienhaarassa: joko hän tyytyy olemaan kuhmolaiskirjoittaja – joka on myös merkittävää – tai sitten tekee itsestään laajasti tärkeän kirjoittajan, joka tutkii asioita myös rakenteellisesti. Heikuralla on edellytyksiä: hänen tekstinsä tarttuu kansan korvaan, hänellä on komiikan tajua ja hän osaa kirjoittaa näytelmällisesti. Mutta hänen pitäisi opiskella ja ottaa selville, mitä laajempia syy-yhteyksiä on olemassa. Sehän ei merkitse huumorin tappamista eikä kansanomaisuuden hylkäämistä. Luotan aika lailla Heikuraan ja Kuhmolaisteatteriin. Heillä on työssä niin vahvaa lupausta, että on murhe, jos mahdollisuuksia ei käytetä loppuun asti. Seuraavan näytelmän teemaksi ei riitä kahden miehen hukkareissu, vaikka se olisi hauska. Saakoot kuhmolaiset todella perustuslain, oikein myönteisen ja kansanomaisen ja samalla ajatuksia herättävän perustuslain.

Aku-Kimmo Ripatti

Kuhmolaisteatteri teki sen

Salakaato onnistuu myös sisätiloissa

Kuhmolainen 3.3.1977

Kuva 70: Pentti Romppanen ansaitsi todella kukkansa Salakaadon Kalla Heikkisenä. Ensimmäisenä ehätti onnittelemaan näytelmän lavastajana toiminut Kauko Huusko. Näytelmän ensi-illan jälkeen voitiin yleisesti todeta Kuhmolaisteatterin vaalinen huolella aikaisemmin kesänäyttämöllä saamaansa mainetta. Sisätiloissa tapahtunut esitys antoi uuden haasteen, mistä kuitenkin selvitettiin kunnialla.

Matkalla tulleen mutkan vuoksi viikolla siirtynyt Salakaadon ensi-ilta herätti kieltämättä etukäteen monenlaisia ajatuksia. Mutta kun näytelmä sitten pääsi alkamaan, niin jo muutaman vuorosanan jälkeen hälvähtivät ainakin mahdollisesti mieleen hiipineet epäilykset, siksi vapautuneesti ja luontevasti Salakaadon tapahtumat lähtivät kulkemaan. Sisätiloissa tapahtuneen esityksen on täytynyt tuottaa Kuhmolaisteatterille ja ennen kaikkea ohjaajana toimineelle Jussi Koivusillalle melkoista päänvaivaa, ovathan aikaisemmat esitykset tapahtuneet valtaosaltaan kesäteatterissa, jossa katto on korkealla, eivätkä seinätkään ole haittoina. Ahtaudesta huolimatta oli ohjaaja onnistunut saamaan esitykseen väljyyden tunnetta aivan kuin saattaisi kuvitella tapahtumapaikallakin olevan. Onnistumista tässäkin mielessä tehostivat myös Kauko Huuskon onnistuneet lavasteet. Ja missä tilanpuute tuntui tuottavan ylipääsemättömiä vaikeuksia, lähdettiin reilusti varsinaisen näyt-

tämön ulkopuolelle, jopa katsomon taaksekin.

Yksi haittapuoli katsomon puolella sentään ilmeni: varsinkin näyttämön takaosa tuntuu imevän äänet kuulumattomiin tehostemikrofonien auttaessa kuitenkin aivan takana istuvia. Tilanne saatiin jo toisessa esityksessä huomattavasti paremmaksi yksinkertaisesti muuttamalla hieman asemia. Silloin alkoi näyttämöltä kuulua muidenkin kuin Teppo Korhosen mahtava ääni.

Kaikesta edellä kerrotusta huolimatta Salakaato oli ennen muuta Pentti Romppasen läpimurto-osa. Hänen tulkitsemansa Kalla Heikkisen rooli oli niin luonteva, että saattoi hyvinkin kuvitella olevansa jossain Vepsällä tapahtumien keskipisteessä. Salakaatoa muualla seuranneet ovat jopa kertoneet, että hänen esityksensä jättää jälkeensä monen ammattiteatterin vastaavan esityksen. Toisaalta tämä onkin ymmärrettävää, onhan ammattiteatterilla käytettävissään vain oma rajoitettu joukkonsa, kun sen sijaan Kuhmolaisteatteri saattoi kutsua näyttämölle parhaan mahdollisen paikkakunnalta löytyvän tyypin. Saattaa olla myös niin, että kaupunkilaiset ovat jo sen verran irtaantuneet maaseudun todellisuudesta, että heille eläytyminen asutustilallisen osaan tuottaa vaikeuksia.

Hyvin oli onnistuttu myös Kallan vaimoa Minnaa valittaessa. Taimi Haikonen on jo aikaisemminkin vienyt mittavia rooleja. Nyt hän oli paneutunut perukan emännän osaan huolella, ja sen huomasi. Perheen lapset: Elli – Tuula Pulkkinen, Rauno – Arto Haavisto, Jouni – Jari Piirainen, Merja – Minna Häkli, Jouko – Matti Tervo ja Anja – Kaisa Haikonen täydensivät onnistuneesti perheen kokonaiskuvaa. Ilman tämän lapsijoukon iloista joustavuutta näytelmä olisi menettänyt paljon, kenties ratkaisevasti.

Kun vielä todetaan poliisien: ylikonstaapeli Orvola – Teppo Korhonen, nuorempi konstaapeli Erto – Tapio Merentie ja autonkuljettaja-vahvistestari Piira – Yrjö Haverinen onnistuneen omissa suorituksissaan, niin valmiina onkin keitos, jota sopii tulla nauttimaan kauempaakin.

Vaikka Salakaato onkin ajanvietettä parhaimmillaan, niin työryhmällä Kariniemi – Kairimo – Luotonen on myöskin vakavaa sanottavaa. Näytelmä paneutuu syrjäkylän pieneläjän ongelmiin, tutkii hänen pulmiaan puolelta jos toiseltakin ja saa toivottavasti katsojankin pohtimaan samoja ongelmia. Kuhmolaisteatterin esityksen ei ainakaan pitäisi jättää ketään kylmäksi. Kaikkien ongelmien keskellä rönsyilee myös huumori. Vai lieneekö niin, että todellinen luonnollinen iloisuus syntyisi vain ankeiden olojen keskellä. Kuhmolaiselle yleisölle kertoo paljon, jos sanotaan tässä näytelmässä olevan mukana annoksen ”heikuramaisuutta” parhaimmillaan. Niin Salakaadon tekijät kuin oma näytelmäkirjailijakin ovat ammentaneet aiheensa aivan alkulähteiltä, jolloin tavallista ihmistä puhutteleva sanoma on säilynyt selvästi

tajuttavana.

Salakaato oivaan kuhmolaistapaan

Kainuun Sanomat 3.3.1977

Kuhmolaisteatteri järjesti yleisölleen tänä vuonna miellyttävän yllätyksen: näytelmän myös keskelle talvea. Lauantainen "Salakaadon" ensi-ilta osoitti Kuhmolaisteatterin harrastajanäyttelijöiden pystyvän oivalliseen suoritukseen myös sisänäyttämöllä, niissä rajoissa kuin alasteen akustiikka sallii. Talvinäytelmän soisi tulevan tavaksi, jos vain näyttelijöillä riittää intoa. Annikki Kariniemen "Salakaato" on jo kohdalaisen iäkäs romaani, se on ilmestynyt vuonna 1969. Näytelmäksi sen sovittivat Rovaniemen kaupunginteatterille pari vuotta sitten Kalle Luotonen ja Jorma Kairimo. Sittemmin "Salakaatoa" ovat esittäneet Kuusamon harrastelijänäyttelijät ja viimeksi Joensuun kaupunginteatteri. Ohjaaja Jussi Koivusilta on sijoittanut "Salakaadon" tapahtumat Kuhmon Vepsänkylälle. Valinta ei liene sattuma, sillä seutu on Kuhmon hirvirikkainta. Ja onpa joka vuosi taitanut tulla ilmi joku salakaatokin. Annikki Kariniemi kertoo itse, että aiheen "Salakaadon" kirjoittamiseen antoi pohjoisen ihmisen tavanomainen hätä siitä, kuinka vähän etelän määräävässä asemassa olevat henkilöt tietävät täkäläisten ihmisten todellisista ongelmista. Jokainen heikosti tutkittu asetus saattaa olla osatekijänä Lapin ja pohjoisen tyhjenemiselle. Yhtenä tällaisena asiana Kariniemi näkee hirvilupien kalleuden alueella, jolla hirven saalistaminen on ikivanha nautintaoikeus ja hirvellä on todella merkitystä elämisen tasossa. Ja niin Kariniemi hutkii. Asutustilallinen Kalle Heikkinen, työtön, elää hirvilauman keskellä tilallaan, jolla "ei kasva muu kuin kynnet ja parta". Rinnalla rekeltävät Minna-vaimo ja kuusi virkeää lasta, joilla olisi toiveensa ja rahanmenonsa.

Ruma Elsa ensi-iltaan lauantaina

Mikä lehti? 6.4.1978

Kuhmolaisteatteri on kuluvan talvikauden näytännöksi harjoitellut Ensio Rislakin mainion huvinäytelmän Ruma Elsa. Ensi-iltaansa näytelmä ehtii lauantaina 8.4. Suunnitelmissa on kaikkiaan neljä esitystä, joista seuraavat ovat sunnuntaina 9.4., keskiviikkona 12.4. ja lauantaina 15.4. Suunnitteilla on lisäksi Kostamusvierailu, jolloin Ruma Elsa tarjottaisiin kaivoskaupungin rakentajille toukokuun tietämällä.

Ensimmäistä kertaa näytelmän henkilöt olivat koolla lukuharjoituksissa uudenvuoden aattona. Helmikuun alussa harjoitukset pääsivät täyteen vauhtiin tiivistyäkseen loppua kohden. Viimeisellä viikolla ennen esitystä harjoiteltiin jo lähes joka päivä. Jo harjoituksista voi päätellä, että asiaan on paneuduttu huolella, mikä puolestaan varmistaa kuhmolaisille teatterin ystäville viihtyisän parituntisen Ruman Elsan parissa.

Rislakin teksti on iskevää vielä tänäkin päivänä. Kuhmolaisteatteri on kuitenkin jossain määrin muokannut tekstiä tavoitteenaan joustavuus. Tapahtumia on myös siirretty lähemmäksi meidän aikaamme. Näytelmän ohjaaja Teppo Korhonen totesi Ruman Elsan olevan kuhmolaistulkintana ryhmätyön tulosta. Mukana on useampiakin ensiker-

Kuva 71: Kuhmolaisteatterin Ruma Elsa alkaa olla viittä vaille valmis. Harjoitusten aikana kokosimme koko porukan yhteiseen potrettiin. Ensi-ilta pidetään lauantaina 8.4., jonka jälkeen esitykset ovat tiiviiseen tahtiin viikon sisällä. Suunnitteilla on myöskin vierailu Kostamukseen, jossa Ruma Elsa esitettäisiin toukokuussa.

talaisia, vaikka sitä ei äkkiä uskoisikaan.

Ruman Elsan eli Santun osan esittää Lea Kallio. Muissa osissa esiintyvät Anna-Mari Silenius, Eija Laitinen, Merja Numminen, Toivo Mikola, Mauno Kähkönen, Teppo Korhonen, Mikko Klemetti ja Eira Pulkkinen. Lavasteista vastaa Kauko Huusko.

Aivan ensikertalainen tuttavuus Ruma Elsa ei kuhmolaisille ole. Kuhmon Näytelmäkerho esitti näytelmän vuonna 1955. Nimiosan esitti silloin Liisa Merentie. Muissa tehtävissä olivat Liisa Kärki, Airi Lepänen, Irja Ivanoff, Eino Haataja, Kauko Soirila, Jussi Koivusilta, Pentti Hieta, Eino Väätäinen ja Taimi Tampio. Ohjauksesta vastasi silloinen urheilu- ja raittiusohjaaja Pentti Hieta.

Ruma Elsa valloitti

Kuhmolainen 13.4.1978

Kuva 72: Professori Taavi Harjulan rooli on Ruman Elsan niitä osia, joiden kohdalla nauru irtaantuu herkästi. Taavin osan tulkitsevat varsin luonnekaasti Toivo Mikkola. Samoin onnistui Anna-Mari Silenius mainiosti Vivi Kasselin osassa. Näytelmän nykyaikaisen lavastuksen on laatinut Kauko Huusko. Kalusteet on saatu lainaksi Kuhmon Kalusteesta.

Tuumaakaan totutusta tasostaan tinkimättä toi Kuhmolaisteatteri Ruman Elsan lauantaina parrasvaloihin. Yleisö on tottunut luottamaan teatteriinsa, eikä pettynyt tälläkään kertaa. Esiripun takana oli havaittavissa tiettyä jännitystä - olihan mukana useampiakin ensikertalaisia. Esiripun avauduttua jännitys kuitenkin oli suurimmaksi osaksi hellittänyt, ja voidaanpa sanoa ensikertalaisten kohdalla ehkäpä eniten. Lea Kallion suoritus Rumana Elsan, eli Santtuna oli kerrassaan nautittavaa katseltavaa. Samoin veivät osansa tyylikkäästi läpi kaikki muutkin mukana olleet. Kiinnostavaa oli todeta, että Kuhmolaisteatterin nuorten teatterilaisten kasvatusta on kantamassa hyvää satoa. Ehkäpä pisimmälle heistä on ehtinyt Merja Nurminen, mutta paljolta jäljessä eivät tule Eija Laitinen ja Eira Pulkkinen.

Näytelmän ohjaaja Teppo Korhonen on joutunut jonkin verran lyhentämään alkuperäistä tekstiä. Yksi reportterin rooli on jätetty kokonaan pois ja muissakin kohdissa on karsittu tekstiä. Enempää tuskin olisi ollutkaan varaa näytelmän juonen kärsimättä. Kuitenkin näytelmälle kertyy vieläkin hivenen liikaa pituutta. Esitys kestää ilman taukoja kaksi tuntia kymmenen minuuttia. Katsomossa näkyi runsaasti nuorta väkeä ja eniten pelättiin juuri tämän joukon hermostuvan esityksen pituutta. Näytelmä eteni kuitenkin siksi ripeästi kohtauksesta toiseen, että nuortenkin katsojien mielenkiinto säilyi loppuun asti.

Ensi-iltaansa Ruma Elsa veti noin 150 katsojaa. Määrä on melkoinen, varsinkin kun tiedetään, ettei lauantai-ilta ole parasta mahdollista esitysaikaa. Ensi-iltayleisön määrä ylitti lähes puolella sen yleisön määrän, joka vuotta aikaisemmin oli saapunut katsomaan Salakaatoa

vastaavaan esitykseen. Sunnuntaina olivatkin sitten ala-asteen juhlasalin tilat revetä liitoksistaan: kaikille halukkaille ei enää riittänyt istumapaikkojakaan katsomossa, vaikka kaikki kalustoon kuuluvat istuimet olivat käytössä. Kuhmolaisteatterin tahti on talvinäytöksissä ollut tiivis. Vielä lauantaina tarjoutuu kuitenkin Rumasta Elsasta kiinnostuneille tilaisuus käydä katsomassa Kuhmolaisteatterin esitystä. Suunnitteilla on toukokuun aikana vierailu Kostamukseen.

Uutta uljasta kaartia Kuhmolaisteatterissa

Joukon mallikkaita näyttelijäsuorituksia tarjosi Kuhmolaisteatterin tämänvuotinen talvinäytelmä "Ruma Elsa" kuhmolaisyleisölle. Toisaalta yleisöä ei tarvitse Kuhmossa kahdesti käskeä; viikon neljässä esityksessä kävi yhteensä 1.600 katsojaa.

"Elsa" palaa ohjelmistoon vielä ensi syksynä. Tänä keväänä näytelmää on tarkoitus esittää ainakin kerran, toukokuussa Kostamuksessa.

Kuhmolaisteatterin näyttämövalmius on hämmästyttävä, kun tiedetään olevan kysymys puhtaasta harrastajatoiminnasta. Kesäteatterin kohinaan pystyy hävittämään pienet ja vähän suuremmatkin virheet, mutta näytelmän tuominen saliin asettaa taidot paljon tarkempaan puntariin.

Valitettavasti Ensio Rislakin iänikuinen "Ruma Elsa" on sisällöltään sellaista himphamppua, ettei se paljon ajatuksia herätä. Kuhmolaisteatterin olisi syytä jatkossa paneutua vakavammin näytelmiensä valintaan. Taidot kyllä näyttävät riittävän vaativampiinkin tulkintoihin.

"Ruma Elsan" ohjaajana toimi ensikertalaisena Teppo Korhonen. Työ oli muuten mallikasta, mutta tekstiä ei ollut raskittu karsia tarpeeksi. Lähes kolme tuntia näytelmän kestonä (kaksi lyhyttä väliaikaa) on ehdottomasti liikaa. Täydet katsomot olivat osaltaan vielä venyttämässä esityksiä.

"Ruman Elsan" nimiosaan Kuhmolaisteatteri oli löytänyt Lea Kallion, joka tähän asti on tunnettu muun muassa Kamarimusiikin taustaihmisena ja hyvänä lentopalloilijana.

Elsan pitkä ja raskas rooli oli Lealle kuin mittatilaustyötä. Niinpä lopputulos oli tasoa, jota saisi kaivella pitkään maamme ammattiteattereistakin. Hakemalla hakien löytyy puutteita ehkä käsien käytöstä.

Toinen rooliinsa tyyppinä loistavasti istuva hahmo oli kulttuurisihiteeri Toivo Mikkola. Juuri tällaista professoria Taavi Harjulaa Rislakki lienee tekstissään tarkoittanut professorin lesken uudeksi mielitettyksi.

Mielenkiintoisia tuttavuuksia näyttämöllä olivat myös Anna-Mari Silenius professorsinleskenä sekä Eija Laitinen ja Merja Nurminen Elsan miehenkipeinä sisarina. Viimeksi mainitut ovat Kuhmolaisteatterin pitkäjännitteisen nuorisotyön kasvatteja, kuten myös kotiapulaista esittänyt Eira Pulkkinen.

Uutta kaartia täydensivät kokemuksellaan Mauno Kähkönen agronomi Karilona, Mikko Klemetti nukkavieruna ylioppilas Aamusena sekä Teppo Korhonen kuvanveistäjä Oraksena. Parannusta viime talven "Salakaatoon" oli näytelmän kuuluvuudessa. Näyttelijöiden hyvän äänenkäytön lisäksi tähän vaikutti päätapahtumien sijoittuminen näytelmön ulokkeelle. Järjestely haistasi vähän liikuntaa, mutta oli kokonaisuuden kannalta ehdottomasti paras. Näytelmän asiallisesta lavastuk-

KS 17.4.1978

Kuva 73: Kuhmolaisteatteri marssitti "Rumaan Elsaan" tämän uuden täysimittaisen näyttelijäkolmikön: vasemmalta Lea Kallio (Ruma Elsa), Anna-Mari Silenius (Vivi Kassel) ja Toivo Mikkola (professori Taavi Harjula).

sesta vastasi Kauko Huusko.

Esko Juppi

Yli 1500 näki Elsan

Kuhmolainen 20.4.1978

Turhaan ei Kuhmolaisteatteri tuonut Rumaa Elsa parrasvaloihin tällä talvikaudella. Neljän esityksen jälkeen voitiin kirjata varsin mukava tulos; yli puolitoistatuhatta kuhmolaista oli käynyt katsomassa näytelmän. Yleisö on se, joka mukaan tulolleen tai tulematta jättämisellään antaa parhaan arvostelunsa. Kuhmolaisteatterin tämän talvisesta suorituksesta kuuli useammaltakin taholta lausahduksia, joiden mukaan Ruma Elsa kuuluisi teatterin kaikkien aikojen parhaisiin suorituksiin.

Sama käy kiistatta selville myöskin katsojalukuja vertailemalla. Kun ensi-illassa oli mukana noin 150 katsojaa, niin viikkoa myöhemmin lauantaina oli viimeiseen esitykseen saapunut lähes 400 katsojaa. Lauantaita on yleisesti totuttu pitämään koti-iltana, eikä se yleisömääriä ajatellen ole läheskään paras esitysaika.

Lopullisesti ei Rumaa Elsa ole vielä pantu naftaliiniin. Toukokuussa Kuhmolaisteatterilla on suunnitelmissa vierailu Kostamuksessa. Täysin mahdollista on myöskin se, että Elsa lämmitetään uudelleen syksyllä Römppäviikolla.

Kuhmolaisteatteri tulee Muhokselle

Tervareitti 2.11.1978

Isäinpäivänä sunnuntaina 12.11. klo 19.00 tarjoutuu muhoslaisille tilaisuus seurata Kuhmon Nuorisoseuraan kuuluvan Kuhmolaisteatterin esitystä yläasteen salissa.

Puhtaasti harrastajatoimintaan perustuva Kuhmolaisteatteri esittää Ensio Rislakin mainion huvinäytelmän "Ruma Elsa". Vaikka Rislakin teksti onkin iskevää vielä tänäkin päivänä, on sitä esitykseen jossakin määrin muokattu tavoitteena joustavuus. Tapahtumia on myös siirretty lähemmäksi meidän aikaamme. Esityksen on ohjannut Teppo Korhonen ja nimiosaa esittää Lea Kallio. Ruman Elsan äitinä, professorin leski Vivi Kasselina nähdään muhoslainen Anna-Mari Silenius.

Esityksen on tähän mennessä nähnyt noin 2000 katsojaa. Viime keväänä se esitettiin myös Kostamuksessa. Ennen Muhokselle tuloaan Kuhmolaisteatteri esittää kappaletta vielä kahdesti Kuhmossa ensi viikon vaihteessa.

Kuhmolaisteatterin esittämä "Kettuvaari" on nähty aiemmin myös televisiossa.

Marraskuun 3. päivä on useissa maamme elokuvateattereissa Kuhmolaisteatterin esityksestä "Vartioitu kylä" alkunsa saaneen elokuvan ensi-ilta. Elokuvan esitysnimi on "Vartioitu kylä 1944". Pääosissa esiintyy ammattilaisia, mutta sivuosat ovat kuhmolaisten harrastajanäyttelijöiden käsissä.

Tervetuloa viettämään seurassamme hauskaa koko perheen teatteri-iltaa.

Kuhmolaisteatteri

Kuhmolaisteatteri teki vierailun Muhokselle

Kuhmolaisteatteri teki vierailun Muhokselle sunnuntaina 12.11. Ruma-Elsa-esitystä oli myyty ennakkoon yli kolme sataa lippua ja kaikkiaan katsojia oli lähes 500. Tulijoita olisi ollut enemmänkin, ovelta jouduttiin käännättämään melkein sata henkeä pois, koska enempää ei mahtunut. Tämä oli kahdeksas esitys ja tähän mennessä katsojamäärä on noussut jo kolmannelle tuhannelle. Muhoksella vastaanotto oli erittäin lämmin ja näyttelijät sekä ohjaaja palkittiin kukkasin.'

Kuhmolainen 16.11.1978

Kuhmon "Tukkijoella" juhlan kunniaksi avointen ovien harjoitus

Kainuun Sanomat 23.3.1981

Tukkijoella-näytelmän avoimien ovien harjoituksella juhlisti Kuhmon Nuorisoseura ry:n Kuhmolaisteatteri sunnuntaina nuorisoseuraliikkeen 100-vuotispäivää. Kuhmolaisteatterin Tukkijoella tulee ensi-iltaansa ensi sunnuntaina.

Teuvo Pakkala kirjoitti Tukkijoella-näytelmänsä jo yli 80 vuotta sitten, mutta yhä se vetää täysiä katsomoita teatterissa maan eri puolilla. Kuhmossa nähtävän esityksen on sovittanut Vili Auvinen. Näytelmän ohjaa Toivo Mikkola.

Näytelmässä on yli 30 osasuoritusta. Mukaan on saatu useita uusia kasvoja, kuten Turkkaa esittävä Hannu Glad, räätäri Jukka Pöyhtäri, Anni - Leena Nuortila ja Huotari - Seppo Kyllönen. Katrina on Seija Piirainen, Tolari - Kauko Huusko, Maija - Aune Pulkkinen ja Pietolan isäntänä Pentti Lampinen. [Yksinkertaistin roolilistaa]

Esitystä vauhdittavat tanssit ja laulut. Säestäjinä toimivat Eila Hallamaa, Osmo Korhonen ja Jukka Pöllänen Kuhmon Harmonikkapelimanneista. Tanssit on suunnitellut Maire Lehtinen.

Kuhmolaisteatteri esittää näytelmää kevään aikana kahdeksan kertaa, viimeisen kerran 3. toukokuuta. Esityspaikkana on lukion sali.

Sunnuntain esitystä seurasi satakunta henkeä. Kuhmon Nuorisoseura tarjosi yleisölleen myös kahvit. (ej)

Kuhmolaisteatterin "Tukkilaisten avausnäytäntö on ensi sunnuntaina. Laulupitoiseen näytelmään on Kuhmolaisteatteri saanut uutta verta; muun muassa Annin osaa esittävän Leena Nuortilan.

Rempseä, ottiatuota Tukkijoella Kuhmossa

Kainuun Sanomat 30.3.1981

Lauluja, tansseja ja reipasta menoa nähtiin Kuhmolaisteatterin Tukkijoella -näytelmän ensi-illassa sunnuntaina. Teuvo Pakkalan kirjoittama näytelmä esitettiin Kuhmossa Vili Auvisen sovituksena ja Toivo Mikkolan ohjaamana. Tukkijoella vietiin läpi vauhdilla ja riehakkuudella 23 näyttelijän voimin, lisäksi tarvittiin kolme säestäjää.

Kuhmolainen Tukkijoella käynnistyi hieman natisten, mutta loppua kohti vauhti kiihtyi, jopa niin, että seuroihinkin lähdettiin lähes polkan tahdissa. Rempseästä menosta oli lukion saliin kokoontunut nauttimaan vain harvalukuinen yleisö - harmi.

”Harjoituskertoja meillä on ollut kuusikymmentä. Harjoitukset alkoivat viime vuoden puolella laulujen ja tanssien harjoittelulla. Tämä Vili Auvisen sovitus poikkeaa alkuperäisestä Tukkijoella-näytelmästä siinä, että liikunnallista puolta on lisätty. Juoni on tietenkin säilytetty ennallaan”, kertoi näytelmän ohjannut Toivo Mikkola.

Mikkola piti erittäin ilahduttavana uusien henkilöiden saamista mukaan näyttelyharrastukseen. Uusina olivat mukana mm. Turkan osan

Kuva 74: Kaikkiaan 23 näyttelijää ynnä säestäjät tarvittiin viemään läpi kuhmolaisten suururakka Tukkijoella-näytelmä.

näytellyt Hannu Glad ja Anni, Leena Nuortila.

Ansiokasta roolityöskentelyä

Rehevän kansannäytelmän luonteeseen kuuluvat rehevät tyypit. Näitä kuhmolaisessa Tukkijoella-esityksessä edustivat ylitse muiden kaupustelija-Maija, Aune Pulkkinen, ja tukkijätkä-Tolari, Kauko Huusko, jonka "otiatuota" kirvoitti monet naurut katsomossa.

Toinen hellupari Katri, Seija Piirainen, ja Turkka, Hannu Glad, oli edellistä jäykempi. Varsinkin Turkka näytti jo valmiilta Pietolan isännältä heti näytelmän alussa. Mutta isäntähän tästä tukkipojasta tuli-kin Pietolan taloon, joka entisen isännän, Pentti Lampinen, aikana oli päässyt peräti rappiolle.

Toisensa saivat myös Anni, Leena Nuortila, ja Huotari, Seppo Kyllönen. Molemmat lauloivat useita lauluja, ja täytyy antaa täysi tunnustus Seppo Kyllösen laulajankyvyille. Leena Nuortilan kurkulle toivotaan pikaista paranemista - yritys hyvä kymmenen joka tapauksessa.

Muissa osissa nähtiin Jukka Pöyhtäri lipevänä Rättärinä. Hän teki tästä kruunun palvelijasta hyvin uskottavan roolihahmon, joka lopulta kompastuu omaan näppäryyteensä. Marko Heikura Kustaan roolissa esitti melko joustavasti orpopoikaa. Annikki Kartimo-Kivioja ja Eevi Kilponen uskovaisina naisina saivat aikaan melkoista meteliä Rättäriä jahdatessaan.

Säestyksistä huolehtivat Eila Hallamaa, Osmo Korhonen ja Jukka Pöllänen. Lavastuksesta vastasi Kauko Huusko, tanssit oli suunnitellut Maire Lehtinen, musiikin oli sovittanut Reijo Määttä ja laulut harjoittanut Leevi Kivioja.

Vaikka tanssiksi väliajalla

Näytelmän saamiseksi yleisölle läheisemmäksi esitys tapahtui lattiata-sossa. Tämä asetti näyttelijöille suuremmat vaatimukset äänenkäytös-sä - vaarana oli äänen puuroutuminen. Lukion sali ei muutenkaan ole paras mahdollinen paikka esitystilaksi.

Läheisyyden tuntua lisäsi se, että yleisö ja näyttelijät voivat pistää vaikka tanssiksi väliajalla eteisessä hanurien säestyksellä. Kihlajaistansseissa näyttelijät hakivat tanssikumppaneita yleisön joukosta.

Kuhmolaisteatterin vauhdikasta Tukkijoella-näytelmää esitetään vielä seitsemän kertaa. Seuraava esitys on 5.4. kello 19.00. Kiitos, esittäjät.

Seppo Kämäräinen

Kuva 75: Niin saivat toisensa Tolari, Kauko Huusko, ja Maija, Aune Pulkkinen. He olivat näytelmän ilopilleri.

Ottiatuota: Tukkilaiset tuli

Ei se tuo ihmisen luonne muutu, vaikka aikaa kuluisi vuosikymmeniä. Teuvo Pakkalan kirjoittama Tukkijoella peilasi jälleen meidän luonteitamme ja samat pietolat, rättärit ja tolarit ne poukkoilevat joukosamme tänäkin päivänä. Kansallisromanttisen aiheen ympärille nivottut ihmiskohtalot riemastuttivat aitoudellaan ja Kuhmolaisteatteri oli omalla maaperällään. Vili Auvisen sovittaman kansannäytelmän ohjaajana toimi Toivo Mikkola ja lisäksi näytelmässä esiintyivät säestäjänä Kuhmon Harmonikkapelimanneista Eila Hallamaa, Osmo Korhonen ja Jukka Pöllänen. Lavastajana toimi Kauko Huusko, tanssit suunnitteli ja ohjasi Maire Lehtinen, musiikin sovitti Reijo Määttä ja laulut lahjoitti Leevi Kivioja. Ensi-ilta on sunnuntaina, valitettavasti yleisöä oli vain kourallinen, mutta tunnelma oli hyvä.

Teuvo Pakkala kirjoitti Tukkijojensa kahdeksankymmentä vuotta sitten. Näytelmää katsoessaan [katsoessa] ei voinut välttyä ajatukselta, että riemastuttavan ja viihdyttävän näytelmän saa toki aikaan ilman kärkeviä kannanottoja puoleen tai toiseen. Ei tarvinnut väkivaltaa, eikä pornoa. Näytelmässä kuvattiin rakkautta, tuota ikuista aihetta, mutta se kuvattiin nätisti ja aidosti. Musiikki oli reipasta ja mukaansa tempaavaa. Näytelmään sisältyy paljon tilannekomiikkaa, [johon] joihin näytelmän henkilöt tempautuvat mukaan teeskentelemättömästi.

Rakastettava Tolari

Jos lauletaankin, että ”Olet mun, olet mun, lökäpöksyni mun...”, niin Tolari lie niitä lökäpöksyjä parhaasta päästä. Kauko Huuskon esittämänä Tolarista tulee niin sydämeen käyvän liikuttava, että Maijan pitää olla puupökkelö, jos ei Tolarille suostu. Ottiatuota sitä Tolaria kun vain Maijaa haikaili, ja tosissaan. Turkan tullessakin Tolari tokaisi ”Maijako tuli?”. Tolari lausui paljon kuolemattomia ajatuksia, kuten esimerkiksi: ”Niin on tuo Anni vikkellä kuin tervattu sian saparo” ja vasussa vankina ollessaan Tolari päiväili, että ”Selevinpäinkö tässä pittää koattuo”.

Maijan osaa esittänyt Aune Pulkkinen istui roolissaan kuin hanskas. Maijalle ominainen topakkuus ja hoksaavaisuus tuli hyvin esille ja voi sitä auttamisen halua, että Tolari oppisi lukemaan ja hätää sen puolesta, että Tolarin tukkilaisenpää ei kestä lukemista.

Toiset rakastavaiset Katri ja Turkka olivat nuoria ja herkkiä. Paljolti he joutuivat odottelemaan, miten asiat kääntyvät. Turkkana Hannu Glad, kaunisääninen ensikertalainen. Turkka oli hänen tulkitsemaan varma ja silmän pyöräytykset sitä luokkaa, että asiat hoksattiin heti. Katrin roolissa Seija Piirainen onnistui tuomaan esille millainen on rakastunut nuori tyttö, ujo ja punasteleva ja varmasti tunteisiinsa luottava. Talokas Pietolan raha-asiat ovat niin solmussa ja talo niin rap-

Kuhmolainen 2.4.1981

Kuva 76: Turkka, Hannu Glad, ja Pietolan isäntä, Pentti Lampinen. Missäs ne nämä langet? Siellä, missä kaikki muukin... joutavan jäljillä!

piolla, että siinä meinasi jo Katri-tytärkin joutua naimisiin ihan väärän miehen kanssa.

Sharmantisti harmaantunutta Pietolan isäntää esitti Pentti Lampinen. Hän eläytyi rooliinsa hyvin, aina vanhan miehen kävelytyyliä myöten. Olihan näytelmässä kolmaskin rakastava pari, Huotari ja Anni. Varsin musikaalisia olivat nämä rakastavaiset. Huotarina oli Seppo Kyllönen ja Annina Leena Nuortila. Valitettavasti Leena Nuortilan kaunis ääni ei ollut parhaimmillaan, sillä viikon verran vaivannut käheys kiusasi vielä ensi-illassa. Seppo Kyllösellä sitä vastoin oli ääntä vaikka muille jakaa. Molemmat oli helppo tunnistaa rooleihin sopiviksi.

Kruunun palvelija Rättäri oli helisemässä ihailijoittensa kanssa. Uskovaisten naisten ryhmä piti huolen, ettei seuraa puuttunut, eikä seuroja laiminlyöty. Rättärinä oli Jukka Pöyhtäri ja uskovaisina naisina Liisa Kyllönen, Maija-Katri Mäkinen, Annikki Kartimo-Kivioja ja Eevi Kyllönen. Orpoa poikaa Kustaata yrittivät kaikki petkuttaa, mutta avomielisyytensä vuoksi Kustaa pelastui aina kuin ihmeen kautta kuiville. Kustaana oli Marko Heikura. Ketään ei jättänyt kylmäski kaksi tukkilaista, nimittäin Kasuri ja Toikka. Silmissä oli sellaista pilkettä, jota vain monet kosket seilanneella tukkilaisella on. Kasurina oli Mikko Klemetti ja Toikkana Matti Pikkarainen. Otermana Leevi Kivioja ja Valeena Kalevi Väisänen. Kylän tyttöinä nähtiin Sari Pesonen, Marja-Leena Virnes, Anne Peltola, Pirjo Kokkomäki, Riitta Sahlström ja Eeva-Liisa Tauriainen.

Näytelmän ohjaaja Toivo Mikkola kertoi, että henkilöt Tukkijoella näytelmään on otettu tyyppi-perusteella. Jo viime syksynä aloin katella kuhmolaisia ”sillä silmällä” ja sieltähän ne löytyivät henkilöt Tukkijoella tapahtumiin, osa entisiä tuttuja ja osa ihan ensikertalaisia.

Yleisökin osallistuu

Tukkijoella on aina ollut suosittu näytelmä. Näytelmästä on vanhempi ja uudempi versio, tämä Kuhmossa esitettävä on se uudempi. Näytelmä on muotoiltu niin, että tukkilaiset ikäänkuin lähtevät yleisön joukosta. Esitys alkaa sillä, että tukkilaiset ja kylänväki musisoivat ja tanssivat eteisaulassa. Ja kun näytelmän kestäessä tulevat eteen kihlajaiset, niin näyttelijät hakevat tanssikavereita jopa yleisön joukosta. Kun näyttämöllä lauletaan ”Vielä niitä honkia humisee” ja ”Tula tuulan tuli tuli tei”, niin jälleen yleisö voi osallistua.

Ne kaksi tuntia, jotka näytelmä kestää, antavat jokaiselle jotakin. Tukkijoella esitetään vielä seitsemän kertaa. Kannattaa käydä, ei tiedä vaikka pääsee tanssimaan humppaa ikinuoren Pietolan isännän kanssa!

Tukkijoella viihdyttää Kuhmossa

KS? 3.4.1981

Kuhmolaisteatterin ohjelmistossa on parhaillaan vauhdikas laulunsekainen kansannäytelmä Tukkijoella.

Seuraava näytös on ensi sunnuntaina 5.4. klo 19.00 Kuhmon lukiolalla.

Teuvo Pakkalan Tukkijoella on Suomen suosituin kansannäytelmä kautta aikojen. Vili Auvinen teki näytelmästä uuden sovituksen 1970-luvun alussa. Tänään me näemme tukkilaiset oman aikakautemme läpi. Yksi seikka on kuitenkin muuttumaton: Tukkijoella viihdyttää teatteriyleisöä niin kuin se teki jo lähes kahdeksankymmentä vuotta sitten.

Vili Auvisen sovittamassa esityksessä on laululla ja tanssilla keskeinen sijansa. Tanssit esitykseen on ohjannut ja suunnitellut Maire Lehminen. Säestyksestä huolehtivat Kuhmon harmonikkapelimannit. Näytelmän on ohjannut Toivo Mikkola.

Näytelmän keskeisissä rooleissa nähdään mm. Kauko Huusko - Tolarina, Aune Pulkkinen - Maijana, Seppo Kyllönen - Huotarina, Leena Nuortila - Annina, Seija Piirainen - Katrina ja Hannu Glad - Turkkana.

Vauhdikasta menoa kuhmolaistukkijoella

Kaleva 18.4.1981

”Ei meitä surulla ruokita, se on ilo, joka elättelee” -tunnelma Kuhmon lukion salissa tarjosi katsojalle sunnuntaina parituntisen ajan reipasta menoa, rehevää huumoria ja herkullista tilannekomiikkaa roppakaupalla. Kaiken takana oli Kuhmolaisteatteri ja Teuvo Pakkalan kansannäytelmä Tukkijoella.

Esitys todisti, kuinka yli 80 vuotta sitten kirjoitettu näytelmä viihdyttää katsojia vielä tänäkin päivänä.

Kuhmossa kuudenkymmenen harjoituskerran jälkeen sunnuntaina toista kertaa esitetystä näytelmästä on ohjaaja Toivo Mikkolan otteissa muotoutunut todella vauhdikas esitys, jonka jälkimaininkeina vatsanpohjaan jäi kutkuttava tunne vielä toviksi aikaa esityksen jälkeenkin. Näytelmä on Kuhmolaisteatterin ohjelmistossa jo toistamiseen. Edellisen kerran sitä esitettiin vuonna 1964.

Kuten vanhanajan näytelmiin yleensäkin kuuluvat riijarit ja romanssit, niin Tukkijoellakin tapahtui tällä alueella yhtä sun toista. Lemmentiellä tulee joskus mutkia matkaan ja niissä riittää selvittelemistä. Varsinkin, kun kyseessä ovat kylän tyttöjä kiehtovat tukkilaispojat, joita kohtaan kyläyhteisössä tunnetaan ennakkoluuloja. Lopulta kullekin löytyi oma kulta ja niin jaettiin unet ja nälät, ilot ja surut.

Ulkomuotoa myöten viimeisen päälle istuivat rooleissaan ”ilimaan aekojaan tukkijätkä Tolari” Kauko Huusko ja kaupustelija Maija Aune Pulkkinen. Tolari kun ottiatuota rakastua räpsäytti rempseään Maijaan ja tämän kaksikon puuhat olivat ehdottomasti esityksen hykerryttävintä antia valloittaen katsojan jopa siinä määrin, että toiset riijariparit tahtoivat jäädä vähän taka-alalle.

Toisten pariskuntien roolisuoritukset, Katri ja Turkka Seija Piirainen ja Hannu Glad sekä Anni ja Huotari Leena Nuortila ja Seppo Kyllönen eivät olleet yhtä luonteavia. Seppo Kyllösen mahtavaa lauluääntä ei kylläkään voinut olla kadehtimatta. Pientä Kustaa-poikaa esittävä Marko Heikura osoittautui reippaaksi ja osaavaksi näyttelijänäluksi.

Pentti Lampinen oli jälleen kerran mies paikallaan Pietolan jämeränä isäntänä jo olemuksensakin puolesta. Ovelan ja tekohurskaan kruununpalvelija Rättärin Jukka Pöyhtäri roolisuoritus oli sitä vastoin hieman latteaa ja Rättärin ympärillä olevat uskovaiset naisihmiset pitivät aika-ajoin jopa epätodellisen liiallista metakkaa.

Joissakin kohdissa vauhtia olisi ehkä voinut hieman hiljentää. Laulut ja tanssit, muu reipas meininki olivat aivan paikallaan, mutta muuttamat vuoropuhelut käytiin suu puhtaaksi tyylillä. Näin kävi Turkan – eri yhteyksissä – Annin ja Katrin kanssa käymissä keskusteluissa.

Näytelmä esitettiin lattiatasossa tarkoituksena tuoda se katsojalle läheisemmäksi. Tämä teki kuitenkin sen, että sanat katosivat välillä jonnekin tuiki tuntemattomaan tai puuroutuivat epäselviksi lauseiksi.

Koulujen akustiikat kun ovat muutenkin sitä, mitä ovat.

Hauskaa ja erikoista esityksessä oli se, että kihlajaistansseihin pääsi mukaan myös yleisö, jonka seasta haettiin tanssikumppanit. Puhumatkaan koulun eteishallissa pyörähdellyistä väliaikatansseista. Pirkko Korhonen

Tukkijoella. Teuvo Pakkalan näytelmän sovitus: Vili Auvinen, ohjaus: Toivo Mikkola, lavastus Kauko Huusko, puvut: Kuhmolaisteatteri ja Kajaanin kaupunginteatteri, tanssien suunnittelu ja ohjaus: Maire Lehtinen, musiikin sovitus: Reijo Määttä, säestys: Kuhmon harmonikkapelimannit Eila Hallamaa, Osmo Korhonen ja Jukka Pöllänen. Näytelmässä on mukana yli 30 osasuoritusta. Henkilöt: Turkka – Hannu Glad, Huotari – Seppo Kyllönen, Tolari – Kauko Huusko, Kasuri – Mikko Klemetti, Oterma – Leevi Kivioja, Toikka – Matti Pikkarainen, Valee – Kalevi Väisänen, Maija – Aune Pulkkinen, Pietola – Pentti Lampinen, Katri – Seija Piirainen, Anni – Leena Nuortila, Rättäri – Jukka Pöyhtäri, Kustaa – Marko Heikura, Pirkko – Liisa Kyllönen, Liisa – Maija-Katri Mäkinen, Leena – Annikki Kartimo-Kivioja, Kustaava – Eevi Kilponen. Lisäksi näytelmässä esiintyy joukko kylän tyttöjä.

Kuhmolaisteatteri jatkaa luottavaisin mielin

Kuhmolainen 16.11.1981

Kuhmon Nuorisoseura ry Kuhmolaisteatteri tekee syyskokouksessa vahvistetun toimintasuunnitelmansa mukaan talvinäytelmäksi Minna Canthin Anna-Liisan.

Canthin Anna-Liisa ilmestyi vuonna 1985. Toivo Mikkolan johdolla teoksesta tehdään kolminäytöksistä näytelmää, joka valmistunee tammihelmikuun vaihteeseen. Näytelmässä on mukana 11 henkilöä.

Mahdollisuuksien mukaan osallistutaan Anna-Liisa-näytelmällä Suomen Harrastajateatteriliiton ja Suomen Nuorisoliiton sisänäytelmien kilpailuun. Kuhmolaisteatteri tekee myös vierailun Kostamukseen ensi vuoden toukokuussa.

Anna-Liisaa näyttelee Riina Takala, Anna-Liisan sulhasta Johannes-terä Tero Poukkanen [ulla poukkaselle sukua?], Anna-Liisan entistä sulhasta Mikkoa Veikko Huotari ja Mikon äitiä Seija Piirainen.

Kesänäytäntökausi alkaa kesäkuun 27. päivänä ja kestää heinäkuun 18. päivään. Johtokunta päättää tulevasta kesänäytelmästä mahdollisimman pian.

Kuhmolaisteatterin ”siipien alla” toimiva Lapsiteatteri ryhtyy tekemään esityskuntoon Olli J. Pellikan kirjoittamaa näytelmää ”Pekka Puupää” Toivo Mikkolan johdolla. Lapsiteatteriryhmää vetää tällä hetkellä Jaana Ruokolainen.

Teatterin lisäksi Kuhmolaisteatteri pyrkii vaalimaan nuorisoseura-perinteitä talkoiden yhteydessä pidettävillä kilpailuilla.

Lisäksi Kuhmolaisteatteri tekee yhteistyötä harrastajanäyttämöiden ja Oulun läänin alueteatterin kanssa.

Seuran jäsenet osallistuvat Kainuun Nuorisoseuran Keskusseuran ja Kalevan Nuorten järjestämille kursseille. Seuran jäsenille järjestävät myös Oulun läänin Harrastajateattereiden yhteisjärjestö (OLHY) ja Oulun läänin alueteatteri koulutustilaisuuksia ja kursseja.

Kuhmon Nuorisoseura ry Kuhmolaisteatteri elää nyt 22. toimintavuottaan. Kuhmolaisteatterin tarkoituksena on saada uusien aktiivisten jäsenten lisäksi joukkoon myös entisiä nuorisoseuralaisia.

Kuhmolaisteatterin puheenjohtajaksi vuodelle 1982 valittiin edelleen Kauko Huusko.

Johtokunnan erovuoroisista valittiin Tapio Pääkkönen, Matti Pikkarainen ja Elina Pääkkönen uudelleen sekä uutena jäsenenä Pentti Lampinen. Entisinä johtokunnan jäseninä jatkavat Mikko Klemetti, Seija Piirainen, Veikko Huotari ja Toivo Mikkola.

Tilintarkastajiksi valittiin Veikko Komulainen, Erkki Airaksinen sekä varalle Kauko Huusko (Sp) ja Heikki Piirainen.

Kuhmolaisteatterin Anna-Liisa: Ei murheellinen kokeilu

Kuhmolaisteatteri on lähtenyt tänä talvena vaatimaan kokeiluun tuottaessaan yhdessä kansalaisopiston näytelmäkerhon kanssa Minna Canthin murhetta tihkuvan "Anna-Liisan".

Kulttuurisihteeri Toivo Mikkolan ohjaama esitys pysyy hyvin kasassa, vaikka muutamat kohtaukset ontuvat lähinnä puutteellisten esitystilojen takia. Nimiosaan löydetty ensikertalainen Riina Takala selviytyi urakastaan kiitettävästi - kuuluipa katsomosta käsiohjelman lupaamia niiskahduksiakin.

Kyynisemmin tarkastellen Canthin vuonna 1895 kirjoittama näytelmä on kyllä epätodellinen ja sanomaltaan vähäinen. "Anna-Liisaa" tosin pidetään Canthin näytelmätuotannon kärkipäähän kuuluvana.

Anna-Liisa on Kortesuon talon 15-vuotias tyttö, jonka talon Mikko- renki ja saa raskaaksi. Epätoivoinen tyttö synnyttää lapsen salaa metsässä ja tukehduttaa sen. Mikon äiti hautaa ruumiin ja Mikko itse on kalppinut Saarijärvelle tukkitöihin.

Neljän vuoden päästä Anna-Liisa on menossa onnellisiin naimisiin komean talollisen Johannes Kivimaan kanssa. Ilkeän äitinsä kautta Mikko on kuitenkin saanut vihin asiasta ja tulee perimään morsiantaan kaksi päivää ennen kuulutuksia.

Anna-Liisan salaisuus paljastuu ja tytön sisäinen kärsimys päättyy ukkosen jylistessä uskoon tulemiseen. "Ei ole syytä suruun", toteaa näytelmän pappi naivisti, kun vallesmanni taluttaa Anna-Liisan käsiraudoissa Hämeenlinnan vankilaan.

Kuhmolaisteatterin esitys perustuu näyttelijöiden omaan ilmaisuvoimaan. Lukion saliin pystytetyllä lavalla on lavasteina ainoastaan neljä räsymattoa, keinu sekä kirves pölkkyineen.

"Mitään turhia kalusteita ei ole, josta näyttelijät voisivat hakea tukea ilmaisun, motiivoinnin tai kontaktien herpaantuessa. Näyttelijöiden on omalla fysiikallaan ja äänellään ilmennettävä yhteisönsä", perustelee ohjaaja menettelyä.

Tyyllirikon aiheuttaa silti näyttelijöiden kirjava pukeutuminen. Kun suurin osa on vaatetettu näytelmän kirjoittamisajan tyyliin, muutamat farmariasuiset eivät sovi kuvaan. Eivät vaikka "näytelmällä ei ole tapahtuma-aikaa", kuten ohjaaja totesi ennen esitystä.

Riina Takalan ohella vetää vankimman roolin Mikon äiti Husso (Seija Piirainen), pahan ruumiillistuma. Kortesuon isäntä (Hannu Glad) ja Riikka-emäntä (Leena Nuortila) tekivät varmaa roolityötä erityisemmin loistamatta.

Tero Poukkanen Johanneksena ja Veikko Huotari Mikkona eivät oleleet erityisen uskottavia. Myös nimismies (Tapio Pääkkönen) lehtiöineen muistutti enemmän nuorta passipoliisia kuin vakaata vallesmannia.

Kainuun Sanomat 17.2.1982

Kuva 77: Anna-Liisa (Riina Takala) uskoon tulemisensa hetkellä. Ympärillä Johannes (Tero Poukkanen), isä (Hannu Glad) ja äiti (Leena Nuortila). Taustalla katala kilpakosija Mikko (Veikko Huotari).

Anna-Liisan pirteää pikkusiskoa esitti Eija Kyllönen, rovastia Leevi Kivioja, Ristolan emäntää Mirja Saari, Heimosen emäntää Tarja Komulainen, Katajamäen isäntää Kalevi Väisänen sekä muita kyläläisiä Annikki Kartimo-Kivioja, Aune Pulkkinen ja Liisa Kyllönen. Valot ja tehosteet ovat Matti Pikkaraisen työtä.

Esityspaikkana lukion uudelleen järjestetty sali toimi hyvin, kun lavalla oli kaksi-kolme ihmistä. Lopun joukkokohtauksissa ajauduttiin sumppuun.

”Anna-Liisa on raskas ja surullinen näytelmä. Tuskin siitä kassame-
nestystä tulee”, ennusti näytelmän kirjoittaja aikanaan. Valitettavasti
ennustus päti ainakin Kuhmon ensi-illassa, johon uskaltautui vain vii-
tisenkymmentä henkeä.

Kuhmolaisteatterin ennakkoluulottomaan valintaan kannattaa eh-
dottomasti tutustua.

Esko Juppi

Vaikuttava Anna-Liisa

Kuhmolainen 18.2.1982

Kuva 78: Anna-Liisa alkaa sovittaa viisitoistavuotiaana tekemäänsä rikosta. Kahlittuna hän odottaa nimismiehen rinnalla lähtöä Hämeenlinnaan.

Kuhmolaisteatterin tämän talvinen näytelmä Anna-Liisa koki ensi-iltansa. Minna Canthin kirjoittama draama nuoresta tytöstä otti kuhmolaisyleisön omakseen.

Toivo Mikkolan voimakas ohjaus tehosteinen teki Anna-Liisasta vaikuttavan näytelmän, jota ei suositella lasten katsottavaksi.

Roolisuorituksista kohosivat ylitse muiden Riina Takala Anna-Liisana ja Seija Piirainen Hussona, pahansuopana eukkopahana.

Kun Minna Canth kirjoitti Anna-Liisan, hän sanoi kirjoittavansa näytelmää, josta ei tulisi mikään kassamagneetti.

Kuitenkin hän kertoo, että kun hänen ystävänsä olivat läsnä näytelmää luettaessa, niin kaikki itkivät. ”Minäkin itkin, kai siksi kun muutkin itkivät.”

Totta onkin, että Anna-Liisa on psykologinen näytelmä. Se vaikuttaa voimakkaasti tunteisiin. Kukapa ei heltyisi kyyneliin, kun seuraa nuoren Anna-Liisan dramaattisia vaiheita.

Vanha rakkaus

Viisitoistavuotias nuori tyttö kokee lyhyen rakkaussuhteen, jonka seurauksena tulee raskaaksi ja synnytettyään surmaa lapsensa. Poikaystävän äiti auttaa jälkien peittelemisessä hautaamalla lapsen. Tätä ennen on poikaystävä Mikko häipynyt kylältä ja jättänyt onnettoman tytön yksin häpeänsä kanssa.

Mikon poissa ollessa Anna-Liisa rakastuu toiseen poikaan, Johanneskeeseen, joka kihlaakin tytön.

Kuva 79: Elämä hymyilee. Johannes haluaa Anna-Liisan vaimokseen...

Mikon palaaminen kylään saa aikaan vyöryn, jonka seurauksena kaikki asiat revitään esille. Tämä asioiden kaivelu erottaa Anna-Liisan ja Johanneksen, mutta ei Mikkokaan Anna-Liisaa saa.

Uskoon tulonsa jälkeen Anna-Liisa on kypsä menemään vankilaan ja vaikkapa mestattavaksi, jos oikeus niin tapahtuu.

- Suuttukaa ja leppykää

Henkilövalinnoissa oli ”osuttu nappiin”.

Pääosan esittäjä Riina Takala Anna-Liisana kuvasi nuoren Anna-Liisan koko tunteiden skaalan aidosti.

Seija Piirainen kalpeanaamaisena ja hampaattomana Hussona oli pahasisuisen ja kieron ämmän perikuva.

Veikko Huotari Mikon roolissa oli juuri sellainen uhmakas ja muista piittaamaton, kuin nuoren morsiamensa hyljänneen miehen odottikin olevan. Mikko oli tullut äitiinsä, kuten Anna-Liisan isä sanoi.

Tero Poukkanen Johanneksena osasi olla juuri sellainen mammanpoika, joka ensimmäisessä vastatulessa antaa periksi ja menee virran mukana sinne, minne on helpointa mennä.

Hannu Glad Anna-Liisan isänä oli juoheva vakaa maalaistalon isäntä, joka koetti luovia rauhallisesti asioita eteenpäin. Hän totesi riiteleville sulhasmiehille: ”Suuttukaa ja leppykää, sano Paavali”.

Puhuttu murre hämmensi

Replikointi oli esityksessä hyvää, kaikki vuorosanat kuuluivat koko saliin.

Kuitenkin murteen käyttö hämmensi. Husso ja Johannes puhuivat epämääräistä sekakieltä, joka ei ollut Kuhmon murretta, ei puhekieltä, eikä mitään muutakaan, sillä jossain kohti tuli puhdasta puhekieltä, joka kesken repliikin muuttui kummalliseksi murteeksi. Tunnelman säilyttämiseksi olisi parempi puhua puhdasta murretta tai sitten puhdasta puhekieltä.

Vaikka Pirkko onkin nuori ja terävä-älyinen tyttö, tulivat vuorosanat yhtenä solkena ja perässä pysyminen oli vaikeaa.

Loppukohtauksen väenpaljous oli toisaalta tehokeino, mutta toisaalta kaikki lavalla olijat eivät näkyneet yleisölle.

Hyvät tehosteet

Yleisesti ottaen esitys oli todella hyvä. Tehosteet osuivat paikalleen, musiikki oli vaikuttavaa ja ohjaus oli huippuluokkaa.

Anna-Liisaa itketti, se vetosi tunteisiin. Anna-Liisa paljasti, että jokainen on lopulta yksin tekojensa kanssa. Niin sanotut rakastavat lähimmäiset kaikkoavat helposti, jos jollain alkaa mennä huonosti.

Kuva 80: Yön järvenrannalla valvoneena Anna-Liisa päättää sovittaa kaiken, mitä on tehnyt.

Kuva 81: Rikos on paljastunut. Kaikki hyvä, josta Anna-Liisa uneksi on pirstaleina.

Anna-Liisaa esitetään vielä seitsemän kertaa. Parituntinen Anna-Liisan seurassa on hyödyllinen kokemus. Ainakin kyynelkanavat aukevat.

Henkilöjako on seuraava: Kortesuso - Hannu Glad, Riikka - Leena Nuortila, Anna-Liisa - Riina Takala, Pirkko - Eija Kyllönen, Johannes - Tero Poukkanen, Mikko - Veikko Huotari, Husso - Seija Piirainen, Rovasti - Leevi Kivioja, Nimismies - Tapio Pääkkönen, Ristolan emäntä - Mirja Saari, Heimosen emäntä - Tarja Komulainen, Katajamäen isäntä - Kalevi Väisänen. Kyläläisiä: Annikki Kartimo-Kivioja, Aune Pulkkinen ja Liisa Kyllönen.

Hakemisto

Aku-Kimmo Ripatti, 140

Antero Komulainen, 20

Eero Marttinen, 30

Esko Juppi, 47, 150, 164

Heikki Eteläpää, 84

Kari Karemo, 88

Kari Laakso, 114

Lintuvaaralainen, 102

M-L Tuppurainen, 86

Maija Hynynen, 82

Maija-Leena Kinnunen, 109

Martti Savo, 99

Matleena Tuppurainen, 114

Matti Piirainen, 62

Otto Kähkönen, 111

Paula Talaskivi, 45, 78

Pekka Kinnunen, 22

Pekka Sipilä, 128

Pertti Lumirae, 95

Pirkko Korhonen, 126

Raija Forsström, 116

Sakari Toiviainen, 66

Sama, 104

Seppo Kämäräinen, 124, 156

Timo Linnasalo, 50, 58, 104